

Univerzita Karlova
Právnická fakulta
Katedra právních dějin

RIGORÓZNÍ PRÁCE

**PŮSOBENÍ ČESKÝCH ŽEN V PRÁVNICKÝCH PROFESÍCH
V ČSR V LETECH 1918-1938**

**THE ACTIVITIES OF CZECH WOMEN IN THE LEGAL
PROFESSIONS IN THE CZECHOSLOVAKIA IN YEARS
1918-1938**

Konzultant: prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

Zpracovatel: Mgr. et. Mgr. Vendulka Valentová

Praha, prosinec 2010

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

V Praze

Motto :

„Ještě dnes mnozí považují za odvahu vzít si za manželku studovanou ženu, neb bývá kritická a tudíž její vztah k muži nemá ani stínu oné adorace, s níž často vzhlíží k muži pouze pro manželství vychovávaná žena.“¹

¹ Kavanová M., Pod dojmem Masarykových myšlenek a činů. In: Masaryk a ženy, Ženská národní rada, Praha 1930, s. 227 - 228.

Obsah

Úvod	6
1. kapitola: Dobové souvislosti let 1918 – 1938	7
2. kapitola: Ženy - právničky	15
2.1. Počátky ženského hnutí (v zahraničí).....	15
2.2. Společenské a právní postavení české ženy od poloviny 19. století do roku 1938	17
2.3. Studium práv a odborné uplatnění že (v zahraničí).....	26
2.4. Počátky řádného studia posluchaček Právnické fakult UK.....	36
2.4.1. Dobový tisk o řádném studiu žen na PF UK.....	51
2.5. Uplatnění absolventek Právnické fakulty UK v právní praxi.....	55
2.5.1. Všeobecná situace.....	55
2.5.2. Právničky a soudní praxe.....	69
2.5.2.1. Dobový tisk o působení právniček v soudní praxi.....	81
2.5.3. Advokátky v praxi.....	86
2.5.3.1. Ohlasy v dobovém tisku na působení právniček v advokacii.....	97
2.5.4. Ženy-právničky v notářské praxi.....	98

3. kapitola: Biografické medailonky vybraných právniček	104
3.1. Právničky pražské.....	104
3.2. Právničky v regionech Benešov, Plzeň a Rokycany	112
Závěr	118
Resumé.....	121
Seznam použité literatury.....	124
Seznam použitých pramenů.....	130

Úvod

Dnes běžný jev, kdy na všech právnických fakultách v České republice studují za stejných podmínek muži i ženy, byl ještě na počátku minulého století revoluční a pro mnohé až nepřijatelnou myšlenkou. Při pohledu do historie našeho státu zhruba o 100 let, se ocitneme v období, kdy ženy právě získaly přístup ke středoškolskému studiu.² Ve stejném období však bylo již ženám v mnoha státech světa povoleno nejenom středoškolské, ale i řádné vysokoškolské studium. Např. ve Spojených státech amerických ženy kolem roku 1900 zastávaly mnohé odborné profese, včetně právnických.³

V českých zemích tedy došlo k povolení studia pro ženy oproti mnoha jiným státům s velkým zpožděním. V případě studií na právnických fakultách v Praze, ať německé nebo české, jde o zvlášť výrazný časový posun, neboť ženy zde k řádnému studiu byly připuštěny teprve v roce 1918, což je např. ve srovnání s Filozofickou fakultou UK, která byla vůbec první fakultou na území našeho státu, jež umožnila řádné studium žen, zpoždění o 21 let.⁴

Důvod toho, proč musely ženy v naší společnosti na své cestě za vzděláním překonávat překážky, vyplývají jednak z archívních materiálů, dále pak z různých článků a polemik uveřejněných v dobovém tisku, které jsou mnohdy důkazem přežívajících konzervativních názorů. Názorů, které dokázaly o několik let zpoždit vstup žen jako řádných posluchaček na Právnickou fakultu v Praze, a které neutichly ani po úspěšném povolení řádného studia pro ženy. Vzápětí však musely první absolventky a nejenom ony, čelit velkému konkurenčnímu boji v právní praxi ze strany mužů, ale vývoj již nešel zastavit. Absolventky právnické fakulty se nakonec dokázaly ve stále větší míře úspěšně prosadit ve všech odborných právnických profesích.

² Havránek, J., Pousta, Z.. In: Dějiny Univerzity Karlovy 1802-1918, III., Karolinum, Praha 1998, s. 191, 194, 203, 299. Taktéž Dějiny Univerzity Karlovy 1918-1990, Díl 4., Karolinum, Praha 1998, s. 19.

³ Právničky na universitě a v praxi, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 11.

⁴ Vynesení Ministerstva kultu a vyučování ze dne 23.března 1897, č. 7155 o připuštění žen za řádné nebo mimořádné posluchačky na filozofických fakultách c. k. univerzit.

1. kapitola: Dobové souvislosti let 1918-1938

Léta 1918 až 1938, období první Československé republiky, doba relativně sice krátká, ale velice dynamická, moderní, leckdy do značné míry i rozporuplná. Vývoj první republiky byl jak politicky, tak ekonomicky, ale i vojensky zásadně ovlivňován celkovou situací v Evropě. Začátky republiky byly velmi složité a nový stát se musel vypořádat s řadou problémů, z nichž některé zdědil z monarchie, některé sebou přinesla nová poválečná situace.

Směry k prezentaci národních zájmů v rámci rakousko-uherského systému společně s ambicemi bývalých českých poslanců vedly již v listopadu 1916 ke vzniku tzv. Národního výboru. Cílem tohoto útvaru měla být snaha hájit zájmy národa mimo půdu říšské rady, dále udržovat kontakty mezi poslanci a politickými stranami a rovněž vytvořit určité centrum české politiky se sídlem v Praze. Ve stejné době byl na půdě říšské rady vytvořen další orgán, Český svaz, jehož cílem byla koordinace postupu českých poslanců.⁵

Blížící se konec války znamenal nejenom radikalizaci názorů veřejnosti i českých politiků, ale také snahu navázat na tradice českého sněmovnictví. Proto se také v lednu 1918 konal v Praze generální sněm za přítomnosti českých poslanců říšského sněmu i všech tří sněmů zemí Koruny české. Zde byla přijata Tříkrálová deklarace, zdůrazňující požadavek sebeurčení národů a spojení českých zemí se Slovenskem. Dalším důležitým krokem k vytvoření nového státu byla bezesporu Pittsburgská dohoda z května 1918 schvalující spojení Čechů a Slováků ve společném státě, která měla však zaručit pro slovenskou část vlastní administrativu a sněm.⁶

Dne 28. října 1918 vešel ve známost obsah nóty rakousko-uherského ministra zahraničí, hraběte G. Andrásyho z 27. října 1918, kterou zaslal

⁵ Předsedou Českého svazu se stal zástupce agrární strany F. Staněk. In: Cabada, L., Šanc, D., Český stranický systém ve 20. století, Plzeň 2005, s. 17.

⁶ Balík, S., Hloušek, V., Holzer, J., Šedo, J., Politický systém českých zemí 1848-1989, Brno 2007, s. 47.

americkému prezidentu Wilsonovi, potom co Karel I., rakouský císař, informoval německého císaře Viléma II., že okolnosti ho donutily žádat o příměří. V nótě Rakousko-Uhersko oznámilo, že podmínky k uzavření míru z 18. října téhož roku přijímá a vyjádřilo ochotu ihned začít jednání o jeho uzavření. V Praze byl před 10. hodinou ranní zveřejněn na tabuli redakce Národní politika na Václavském náměstí text Andrásyho nóty,⁷ což bylo pochopeno jako faktická kapitulace habsburské monarchie. Tato zpráva se stala impulsem k živelným demonstracím a vyhlášení československé samostatnosti. Těsně předtím převzali zástupci předsednictva Národního výboru A. Švehla a F. Soukup Vojenský obilní ústav. Národní výbor, který plnil funkci jakési provizorní vlády převzal pod svou správu tuto klíčovou instituci v tomto okamžiku reprezentován pěti muži. Tito vstoupili do dějin jako „mužové 28. Října“. Byli jimi Alois Rašín, Antonín Švehla, Jiří Stříbrný, František Soukup a slovenský politik Vavro Šrobár. V průběhu dne převzal Národní výbor od rakouských úřadů veřejnou i vojenskou správu.⁸

V tentýž den, tedy 28. října 1918 večer vydal Národní výbor v Praze manifestační provolání o vzniku samostatného Československa:

„Lide československý. Tvůj odvěký sen se stal skutkem. Stát československý vstoupil dnešního dne v řadu samostatných kulturních států světa.“⁹

Těsně předtím bylo vytvoření nového státu Národním výborem, který se prohlásil za zákonodárný sbor, uzákoněno v paragrafovaném znění v prvním zákoně československého státu. Tento tzv. recepční zákon, Zákon ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého, číslo 11, Sb.z. a n., prohlásil platnost dosavadního právního řádu a správního systému a spolu se stručným zákonem o prozatímní ústavě¹⁰ tvořil provizorní ústavní základy nového státu. Autorem obou textů byl JUDr. Alois Rašín. O jeho smyslu uvedl: *„Základním tímto zákonem mělo být zamezeno, aby nenastal bezprávní stav, aby se celá naše*

⁷ Schelle, K., Vznik Československé republiky a státní správa, PHS č. 31, Karolinum, Praha 1990.

⁸ Olivová, V. Dějiny první republiky, Karolinum, Praha 2000, s. 66.

⁹ Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí, Praha 1924, s. 9.

¹⁰ Soukup, L., O prozatímní ústavě Československé republiky, Právník č. 127, ÚSP, Praha 1988.

*správa nezastavila a aby se 29. října pracovalo dále, jako by revoluce vůbec nebylo.*¹¹

V článku č. 2, recepčního zákona byla formulována recepce v podstatě celého stávajícího právního řádu: „...*veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti...*“ a v článku č. 3 byla stanovena kontinuita orgánů státní moci: „...*všechny úřady samosprávné, státní a župní, ústavy státní, zemské, okresní a zejména obecní jsou podřízeny Národnímu výboru a prozatím úřadují a jednají dle dosavadních platných zákonů a nařízení...*“¹²

Vznik československého státu znamenal historický mezník v národním životě všech Čechů a Slováků. Bylo to vyvrcholení jejich národně osvobozenického boje a také důsledek mezinárodně politických podmínek, vzniklých v závěru první světové války, charakterizovaných porážkou německého imperialismu a pádem Habsburské monarchie. Nově vzniklý Československý stát byl do značné míry závislý na mezinárodním vývoji a jeho politika tak byla ovlivňována mocenskými vztahy ve světě. Způsob, jak dosáhnout mezinárodního zajištění státu tvůrci jeho zahraniční politiky viděli v hegemonním postavení Francie na Evropském kontinentu a ve spolupráci dohodových velmocí.¹³

Po ukončení funkce Národního výboru československého došlo, v souladu se zněním prozatímní ústavy¹⁴, k ustanovení jednokomorového Revolučního Národního shromáždění. Při jeho obsazení byl aplikován stejný princip jako při rekonstrukci Národního výboru, tedy opět byly za základ vzaty výsledky voleb z roku 1911 s tím, že celkový počet poslanců byl zvýšen nejprve na 256 a v březnu 1919, z důvodu navýšení počtu slovenských mandátů, na 270 poslanců.¹⁵

¹¹ Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí, Praha 1928, s. 9.

¹² Zákon č. 11/1918 Sb.z. a n., čl. 2, čl. 3 o zřízení samostatného státu československého.

¹³ Pekař, J., Dějiny československé, Akropolis, Praha 1991, s. 231.

¹⁴ Zákon č. 37/1918 Sb.z. a n., o prozatímní ústavě.

¹⁵ K navýšení počtu poslanců došlo po stížnostech Slováků a sociálních demokratů na jejich nedostatečné zastoupení (Slováci obdrželi navíc 12 mandátů a sociální demokraté 2 mandáty). Klimek, A., Počátky parlamentní demokracie v Československu. In: Harna, J., Československo 1918-1938. Osudy demokracie ve střední Evropě, Praha 1999, s. 113.

Revoluční národní shromáždění v tomto období stálo před dvěma hlavními politickými úkoly. Tím prvním bylo projednání a přijetí ústavního dokumentu a druhým, neméně důležitým, byla příprava voleb. Ústavní listina byla předložena Revolučnímu národnímu shromáždění v únoru 1920. V tomto přechodném období plnila svoji provizorní funkci tzv. prozatímní ústava, jak již bylo výše uvedeno.¹⁶ Projednávání ústavního textu a termín prezentace jeho konečného znění byl ovlivněn spory mezi politickými stranami, nerozhodným postojem vlády a do jisté míry také očekáváním výsledku mírových jednání.¹⁷ Nakonec však byla ústava jednoznačně přijata všemi hlasy celonárodní koalice jako zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., Zákon ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.¹⁸ Nová ústava nahradila prozatímní ústavu ze 13. listopadu 1918.

Moc zákonodárnou podle Ústavy z r. 1920 mělo dvoukomorové Národní shromáždění, které tvořily poslanecká sněmovna a senát. Poslanecká sněmovna měla 300 členů volených na dobu šesti let, senát 150 členů volených na dobu osmi let. Ústava předpokládala, že parlament bude nejvýznamnějším pilířem moci ve státě, přijala zásadu imunity poslanců a senátorů a stanovila termíny zasedání Národního shromáždění na jaro a na podzim. Prezident republiky mohl svolat parlament k mimořádné schůzi. Ústava také deklarovala postavení prezidenta republiky.¹⁹

Po stránce obsahové se v ústavě do značné míry odrážel kompromis mezi stranami, vládou a opozicí, taktéž mezi různými světovými názory a dokonce mezi Čechoslováky a v parlamentě dosud nepřítomnými Němci.²⁰

Kromě rovnosti všech bez ohledu na původ, státní příslušnost, jazyk, rasu nebo náboženství, neuznávala výsady pohlaví, rodu a povolání.²¹ Také přijala

¹⁶ Zákon č. 37/1918 Sb.z. a n., o prozatímní ústavě.

¹⁷ Broklová, E., Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918-1938, Praha 1992, s. 25.

¹⁸ Schelle, K., Vznik Československé republiky a státní správa, PHS č. 31, Karolinum, Praha 1990.

¹⁹ Malý, K., a kol., Dějiny českého a československého práva do r. 1945, Léges, Praha 2010, s. 336-340.

²⁰ Peroutka, F., Budování státu III., Praha 1991, s. 924.

²¹ Malý, K., a kol., Dějiny českého a československého práva do r. 1945, Léges, Praha 2010, s. 341.

také zásadu rovnosti volebního práva. Tato zásada formálně potvrdila skutečný stav, který byl nastolen obecními volbami v roce 1919, v nichž ženy poprvé volily stejně jako muži.²²

Vznik československého státu v roce 1918, jak již bylo výše uvedeno, vytvořil předpoklady pro úplné podílení se žen na politickém životě. Uzákonění volebního práva pro všechny občany bez rozdílu pohlaví a původu umožnilo ženám vstoupit do všech zastupitelských sborů včetně parlamentu. 14. listopadu 1918 se konalo první zasedání Revolučního národního shromáždění a tímto okamžikem se ženám, pouze však jen osmi vyvoleným z celé ženské populace, otevřely dveře do instituce, která jim byla po léta zapovězená. Poslankyně zastupovaly Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou (Božena Ecksteinová, Františka Kolaříková), Českou stranu socialistickou (Františka Zeminová, Louisa Landová-Štychová), Českou státoprávní demokracii (Božena Viková-Kunětická), Českou agrární stranu (Anna Chlebounová, Ludmila Zatloukalová-Coufalová) a Klub slovenských poslanců (PhDr. Alice Masaryková, která se však 1.9.1919 vzdala mandátu z pracovních důvodů a nahradila ji sociální demokratka z Bánské Štiavnice Irena Kaňová).²³ Navzdory své stranické příslušnosti, se pokoušely prosazovat společnou genderovou politiku a společně sdílely nadšení z toho, že se i ony mohou podílet na budování nového samostatného státu.²⁴

Ženou, která se jako první projevila ve sněmovním jednání byla Františka Zeminová, jedna z prvních političek a české politické scéně. První souvislý projev však přednesla až PhDr. Alice Masaryková na 15. schůzi RNS, která se konala 10. ledna 1919. Přítomní ji přivítali hlučným potleskem, který zřejmě patřil však spíše jejímu jménu, jež nosila, ne jí samotné. Alice Masaryková komentovala programové prohlášení vlády a zdůraznila potřebu zřízení nových útulků pro velký počet pražských sirotků, nemocných a opuštěných dětí.²⁵

²² Musilová, D., Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939, Veduta, Hradec Králové 2007, s. 33.

²³ Musilová, D., Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939, Veduta, Hradec Králové 2007, s. 51.

²⁴ <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/010schuz/s010001.htm>

²⁵ <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/016schuz/s016003.htm>

Ženy se již během prvních dní existence Revolučního národního shromáždění zapojily do legislativní činnosti, z části samy za sebe, z části jako spoluautorky návrhů kolegů. Neaktivněji si počínaly v rámci podávání návrhů, dotazů a při práci ve výborech a v plénu Louisa Landová-Štychová a již zmiňovaná Františka Zeminová.²⁶ Jejich návrhy se týkaly především zlepšení péče o matky a děti, dále výchovy a vzdělávání dětí i dospělých, boje proti alkoholismu a prostituci nebo otázek sociální péče. Tyto typicky ženské požadavky tak určovaly charakter činnosti parlamentních političek i později po celé období první republiky.²⁷

Koncem roku 1921 zasáhla nejenom Československo, ale i celou Evropu, hospodářská krize, která se nejrozsáhleji projevila v roce 1922. Byla mimo jiné zapříčiněna hlavně přechodem ekonomiky na mírovou výrobu a poklesem tradičních výrob těžkého průmyslu spojených s válkou. Rozdílná hospodářská úroveň částí ČSR a také rozpad Rakouska-Uherska vyvolal i rozpad trhu.²⁸ Zmizeli tradiční dodavatelé a odběratelé, v některých částech republiky např. na Mostecku, se kvůli krizi zastavila výroba a nezaměstnanost se zvýšila na 20%.²⁹

Krize vyvolávala také určité sociální napětí, v jehož důsledku v letech 1922 až 1923 se postupně pomalu začaly šířit radikální nálady. Politická situace se mění nejen v ČSR, ale i na mezinárodní poli. V některých státech dosahovalo dělnické hnutí ve dvacátých letech takové síly, že státní aparát už neměl dostatečně účinné prostředky k jejich potlačení. Na politické scéně se objevilo nové hnutí - fašismus, které mělo sloužit a také sloužilo jako nástroj vyřešení poválečných sociálních otřesů a stabilizace politických systémů ve prospěch pravicově orientovaných sil. Tento nový problém Evropy, který měl později nabýt osudové podoby, otevřel v říjnu 1922 pompézně provedený Mussoliniho pochod

²⁶ Ukazatel osobní k tiskům a těsnopiseckým zprávám o schůzích Národního shromáždění Republiky československé za dobu od 14. listopadu 1918 do 15. dubna 1920, Praha 1924, s. 21 a n.

²⁷ Musilová, D., Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939, Veduta, Hradec Králové 2007, s. 52.

²⁸ Bělina, P., a kol., Dějiny zemí Koruny české II., Praha 1992, s. 180.

²⁹ Veselý, Z., Dějiny českého státu v dokumentech, Victoria Publishing, Praha 1994, s. 365.

na Řím, a to i přes malý dosah, který původně mít měl. Vzestup fašismu v Itálii, Německu, Maďarsku se samozřejmě odrazil i na naší politické scéně.³⁰

Na podzim 1929 vypukla světová hospodářská krize, která v Československu vrcholila v létě 1933.³¹ Postihla především spotřební průmysl, prudce vzrostla nezaměstnanost. V Německu vyvrcholil vzestup nacistického hnutí v lednu 1933 jmenováním Adolfa Hitlera kancléřem. V německém parlamentu zasedalo v letech 1919-1933 celkem 111 žen. Šest z nich v něm působilo 14 let, 31 pouze v jednom volebním období. Nejvyšší početní zastoupení měly, podobně jako v Rakousku a Československu ženy z levicových stran, zde konkrétně komunistky a sociální demokratky.³² Od roku 1930 byla činnost říšského sněmu trvale ochromena již výše zmiňovanou politickou krizí, v níž se německá ženská politika ocitla na vedlejší koleji. Došlo k poklesu počtu poslankyň. 59 poslankyň, zejména sociálních demokratek a komunistek bylo nacistickým režimem pronásledováno, vězněno a posláno do koncentračních táborů. Čtrnácti se podařilo emigrovat a další si zvolily dobrovolnou smrt. Dvě poslankyně přestoupily do NSDAP a další dvě ze strany Centrum si podržely své mandáty až do roku 1933.³³

V době hospodářské krize se oslabovala i v Československu obhajoba práv profesně aktivních žen. Stále rostoucí nezaměstnanost znovu a znovu oživovala názor, že ženy mají dobrovolně přenechat mužům svá pracovní místa. Vláda sáhla k výrazným úsporným opatřením. V roce 1934 vládním nařízením zásadním způsobem omezila požitky vdaných žen a jejich partnerů zaměstnaných ve státních a veřejných službách.³⁴ Opatření vyvolalo velkou kritiku liberálních ženských organizací. Nejrozhodnější odpůrkyní tohoto nařízení byla již zmiňovaná senátorka za Československou stranu národně socialistickou, Františka Plamínková.³⁵ Snahu propouštět vdané ženy označila za naprostý výsměch demokracii.

³⁰ Viz např. Klimek, A., *Velké dějiny zemí koruny české*, svazek XIII. 1918-1929, Paseka, Praha 2000, s. 295-296.

³¹ Bělina, P., a kol., *Dějiny zemí Koruny české II.*, Paseka, Praha 1992, s. 181.

³² Carstens, C., Ow von, S., Strange, H., Wolters, R., *Frauen im Reichstag*, In: *Ariadne. Forum für Frauen- und Geschlechtergeschichte*, Heft 40, 2001, s. 32.

³³ Wicker, Ch., *Unsere Erwahlten, Sozialdemokratische Frauen im Deutschen Reichstag und im Preussischen Landtag 1919 bis 1933*, Gottingen 1986, s. 185 a n.

³⁴ Vládní nařízení č. 252/1934 Sb. z. a n.

³⁵ Plamínková, F., *O právu žen na výdělečnou činnost*, Praha 1934, s. 11.

V Československu současně docházelo mezi sudetskými Němci k projevům bojovného nacismu, sílí volání po autonomii německy osídlených oblastí. Nástup Adolfa Hitlera k moci znamenal pro Československo ohrožení. V únoru 1938 Hitler zcela jasně ukázal³⁶, že vyřeší problém sudetských Němců podle svých představ. Kruh okolo ČSR se začal uzavírat. Připojení Rakouska znásobilo hospodářský i mocenský potenciál německé říše a obranyschopnost Československa byla oslabena.

Podepsání Mnichovské dohody dne 30. září 1938 pak zpečetilo osud první Československé republiky. Demokratický stát v srdci Evropy byl vydán napospas Hitlerovu Německu.³⁷

³⁶ Olivová, V. Dějiny první republiky, Karolinum, Praha 2000, s. 260.

³⁷ <http://www.zasvobodu.cz/clanek.php?c=25>

2. kapitola: Ženy – právničky

2.1. Počátky ženského hnutí (v zahraničí)

Revoluční dění ve Francii na přelomu 18. a 19. století poskytlo poprvé v historii ženám příležitost zapojit se do veřejného života. Protestovaly na ulicích proti nedostatku a vysokým cenám, psaly zprávy a články do novin, vyzývaly k ozbrojenému odporu proti nepřátelům revoluce, agitovaly a svou aktivitou přispívaly k formulování občanských práv. Naprostá většina z nich tak činila živelně a neuvědomovala si, že vlastně vstupuje do politiky. Vůbec je nenapadlo prosadit pro sebe stejná práva, jakými začínali disponovat muži. V této velké skupině, občanek bez občanských práv, jak je trefně nazývá Lynn Abramsová,³⁸ existovaly ženy, které měly zájem o politiku a usilovaly o přiznání rovných občanských práv oběma pohlavím. Rodící se evropská moderní společnost však tento požadavek odmítla jako nepřirozený a nebezpečný. Prosazování rovnosti pohlaví na veřejných shromážděních a barikádách přivedlo nejaktivnější revolucionářky zanedlouho pod gilotinu.³⁹

Napoleonské války a po nich následující restaurace odsunuly ženská práva dočasně na okraj pozornosti, neměly sílu však umlčet hlasy volající po zrovnoprávnění žen s muži, v revolucích první poloviny 19. století, v publicistice, na veřejných shromážděních. Důležité bylo, že patřily ženám i mužům, a že dokázaly učinit ze ženské emancipace nedílnou součást evropského demokratizačního procesu.

Konzervativní společnost upírala ženám občanská práva pod různými záminkami, nejčastěji s odkazem na tzv. přirozené rozdíly mezi muži a ženami a z nich plynoucí rozlišné role. Není tedy náhodné, že se důležitou součástí první vlny feminismu stal boj za politická práva žen, především za rovné volební právo. Tento proces probíhal v Evropě s různou intenzitou, někde dříve, jinde s určitým zpožděním a byl do značné míry spjat s rozvojem národních hnutí a formováním moderních národních států.

³⁸ Abramsová, L., Zrození moderní ženy. Evropa 1789-1918, CDK, Brno 2005, s. 212.

³⁹ Musilová, D., Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939, Veduta, Hradec Králové, Veduta 2007, s. 9.

V Evropě došlo k významné emancipaci během francouzské revoluce, která vzbudila zájem řady žen o rovnoprávnost. Jednou z největších bojovnic za ženská práva byla Olympe de Gouges, která napsala jako odpověď na slavnou Deklaraci lidských práv (Deklarace práv muže a občana, 1789) Deklaraci práv ženy a občanky (1791). Nejednalo se však o pouhý přepis Deklarace, ale tento dokument obsahoval i požadavky na ochranu ženy např. požadavek na ochranu mateřství. Olympe de Gouges prohlašovala, že ženy se rodí svobodné a jsou si rovné s muži a volala po garanci rovných práv ve všech oblastech života. Ideologického vedení revoluce se však ujali muži ovlivnění myšlenkami J. J. Rousseaua, který trval na striktním oddělení rolí muže a ženy. Olympe de Gouges byla v roce 1793 popravena, protože byla obviněna z touhy po státnické moci a z opomenutí ctností přináležících jejímu pohlaví. Politická angažovanost žen byla více méně všeobecně považována za zhoubnou pro "dobré mravy" nové společnosti. Po jejím skončení byl vydán dekret, jímž se zakazovala ženám účast na jakémkoli politickém hnutí a pod hrozbou rozehánání vojskem se na ulici nesměla shromáždit větší skupina žen než pěti.⁴⁰

V šedesátých a sedmdesátých letech 19. století začaly v Evropě vznikat první ženské spolky, které vložily do svého programu požadavek výše již zmiňovaného volebního práva žen, v dobové terminologii běžně označované jako hlasovací právo.⁴¹ Rovné volební právo mělo v této době mnohem více odpůrců než příznivců. Vážnější však byla skutečnost, že otázka volebního práva žen byla vedena jako problém společnosti. Veřejnost mohla mít z rovného volebního práva zákonitě obavu, ale nemohla ho již dále odmítat, opomíjet nebo bagatelizovat. K rovnoprávnosti mužů a žen ovšem vedla ještě dlouhá cesta, která skončila až po druhé světové válce.⁴²

Feministické hnutí jako takové se začalo poprvé rozvíjet v USA v souvislosti s abolicionistickým hnutím. Ženy vytvářely vlastní struktury a poprvé se účastnily formálních politických aktivit. V Evropě došlo k významné

⁴⁰ Abramsová, L., Zrození moderní ženy. Evropa 1789-1918, CDK, Brno 2005, s. 213.

⁴¹ Malý, K., a kol., Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Léges, Praha 2010, s. 225 a n.

⁴² Musilová, D., Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939, Veduta, Hradec Králové 2007, s. 15.

emancipaci během Francouzské revoluce, která vzbudila zájem řady žen o rovnoprávnost. Hlavními požadavky první vlny feminismu bylo zakotvení základních politických, občanských a lidských práv v zákonech. Jednalo se především o právo volební a o rovný přístup ke vzdělání.⁴³

K nejvýznamnějším událostem v rámci boje za volební právo patřila petice 1 500 žen, která byla předložena britskému parlamentu v roce 1866. Požadovala, aby bylo zavedeno plné hlasovací právo pro ženy. Petice však byla ignorována. Na to aktivistky odpověděly založením Národního spolku pro hlasovací právo (National Society for Women's Suffrage), odtud pochází známý výraz sufražetky. Do konce 19. století posílaly do parlamentu petice žádající volební práva i pro ženy, současně probíhaly převážně v USA a ve velké Británii pochody a pouliční demonstrace, mýtinčky a přednášky. A. Berkman se ve své knize „The ABC of anarchocommunism“ zmiňuje dokonce o atentátech.⁴⁴

V první polovině 20. století bylo volební právo pro ženy dosaženo ve většině evropských zemí (Československo 1919), smutné však je, že v některých státech k tomu došlo až ve 2. polovině 20. století (Švýcarsko 1971, Jordánsko 1982).⁴⁵

2.2. Společenské a právní postavení české ženy od poloviny 19. století do roku 1938

Společenské a právní postavení žen se v dějinách našeho státu značně měnilo. Součástí vývoje právní úpravy týkající se postavení žen na našem území bylo i uvědomělé prosazování rovnoprávnosti žen u nás, jehož začátek spadá do období po roce 1870. Tehdy došlo v našich zemích k dovršení průmyslové revoluce a růstu národního i sociálního uvědomění české státnosti, které vyvrcholilo národně osvobozenickým bojem a vznikem samostatného státu. Stejně jako jiné pokrokové myšlenky té doby, byla i problematika samostatného postavení ženy (politického, právního, materiálního) v naší společnosti probíhána vznikajícím ženským hnutím.

⁴³ Bahenská, J., Počátky emancipace žen v Čechách, Libri/Slon, Praha 2005, s. 130.

⁴⁴ Burešová, J., Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. st., UP, Olomouc 2001, s. 21-40.

⁴⁵ Tamtéž.

V době nastupujícího kapitalismu se ženy stále více začaly zajímat o možnost účastnit se voleb do parlamentu. Zájem žen o politické dění v habsburské monarchii v první polovině 19. století vzrůstal a po následující desetiletí se v ženských časopisech poměrně často objevovala tematika „ženy a politika“, ženy a volební právo“.⁴⁶

Volit do zemského sněmu podle volebních řádů z roku 1861⁴⁷ mohla pouze část voličů s přiznaným volebním právem do obecních zastupitelstev, která zároveň splňovala podmínky daňového censu. Zemské volební řády přesně nespecifikovaly, zda oprávněnými voliči mohou být pouze muži, nebo i ženy. V praxi však stát a obce za oprávněné k aktivní i pasivní volbě pokládaly pouze muže. Vyskytovaly se ovšem i případy, kdy se ženy (majitelky živností, statků atd.) hlasitě domáhaly připuštění k volbám a zřejmě i skutečně odvolily.⁴⁸ V roce 1912 pak došlo dokonce k ojedinělému případu, kdy za poslance byla po dlouhých sporech zvolena žena. Jednalo se o kandidátku strany mladočeské, Boženu Vikovou-Kunětickou, která spadala do nymbursko-mladoboleslavského volebního okrsku.⁴⁹ Ve sněmu však nakonec tato žena nezasedla, neboť místodržitel odmítl uznat její volbu a sněm ji nikdy neprojednal.

V soukromém právu velký význam pro zvýšení vážnosti postavení žen ve společnosti mělo zejména císařské nařízení z roku 1914, kterým byl doplněn Všeobecný občanský zákoník z r. 1811. Tento předpis obsahoval v § 3 ustanovení o způsobilosti žen jako „slavnostních, dějových, listinných a totožnostních svědků.“⁵⁰ Jejich spolupodpis jako svědka na soukromých listinách i v knihovních věcech mohl dokonce nahradit podpis muže. Obdobně i § 10 vycházel vstříc ženám, neboť obsahoval výčet povinností otce vůči matce v těhotenství a mateřství. Dále byla v § 12 upravena povinnost otce hradit výživné na

⁴⁶ Kořalka, J., Zvolení ženy do českého zemského sněmu roku 1912. In: Žena v dějinách Prahy, Documenta Pragensia, XIII, Praha 1996, s. 307.

⁴⁷ Únorová či Schmerlingova ústava vydaná 26. února 1861 se skládá ze tří patentů č. 20-22/1861 ř. z. Patent č. 20/1861 je rozdělen na VII. oddílů, jako příloha 1. figuruje Základní zákon o zastupitelstvu říšském, 21 §§ a jako příloha 2. Zřízení zemské, 43 §§ a Řád volení do sněmu zemského, 54 §§.

⁴⁸ Všeobecné volební právo žen. In: Ženské listy, roč. 33, č. 12, prosinec 1905, s. 245-246; Všeobecné volební právo žen. In: Ženské listy, roč. 34, č. 1, leden 1906, s. 15-16.

⁴⁹ Horký, R., „Přece vám musím připomenout, abyste...“. In: Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století, Archiv hl.m. Prahy, Praha 2006, s. 111.

⁵⁰ Císařské nařízení č. 276/1914 ř.z., § 3.

nemanželské děti matky, která si je chtěla sama ponechat ve výchově. Také se zde uvádělo, že v takovém případě nesmí být dítě matce odňato. Dochází ke zrovnoprávnění muže a ženy pro případ osvojení dítěte tím, že podmínky pro osvojení uváděl slovy „volitel nebo zvolitelkyně“.⁵¹ Tzv. první novela občanského zákoníku pojímala muže a ženu shodně také v oblasti dědického práva. Ustanovení § 68 uvádělo pouze označení „manžel, jenž přečká zůstavitele“ a dále § 70 neumožňoval dědit manželu (bez rozdílu pohlaví), jehož vina byla soudem určena jako příčina rozvodu nebo rozloučení manželství⁵².

První dílčí novela VOZ z r. 1914 však zachovávala v řadě otázek neplnoprávné postavení žen podobně jako ve vztazích mezi manželi, kdy byl muž nadřazen žen. Shodné podmínky pro obě pohlaví nebyly stanoveny např. ve věcech poručenství, kde se pro určení vdané ženy poručnicí vyžadoval mimo taxativně uvedené výjimky souhlas manžela. Dále např. soud ženě ustanovené za poručnici určil muže jako spoluporučníka. Nerovnoprávné postavení provdané ženy v poručnických věcech dokládají další omezení, když např. žena mohla být poručenství zbavena, když se provdala nebo tehdy, když manžel odvolal svůj souhlas k manželčině poručnictví.⁵³

Další posun na cestě k právnímu zakotvení úplné a všestranné rovnoprávnosti žen a k vytváření příznivějších právních předpokladů a podmínek pro mateřství žen a výchovu dětí, nastal u nás v souvislosti se vznikem samostatného československého státu, který byl budován na demokratických zásadách. V roce 1919 byl schválen zákon o volbách do obecních orgánů, podle kterého aktivní a pasivní volební právo do obecního zastupitelstva příslušelo všem občanům bez rozdílu pohlaví, kteří překročili 21 rok věku.⁵⁴ Kromě rovnosti pohlaví přijal zásadu rovného volebního práva. Ta byla potvrzena skutečným stavem, který byl nastolen obecními volbami v roce 1919, v nichž poprvé ženy mohly volit bez omezení. ČSR se tak připojilo k zemím, které v letech 1893-1919

⁵¹ Tamtéž, § 10, § 12.

⁵² Tamtéž, § 68, § 70.

⁵³ Císařské nařízení č. 276/1914 ř.z., § 22, § 27, §28.

⁵⁴ Zákon č. 75/1919 Sb.z.a n., zákon ze dne 31. ledna 1919, kterým vydává se řád volení v obcích republiky Československé, § 1, § 4.

přiznaly ženám volební právo (např. Austrálie, Nový Zéland, Finsko, Norsko, Dánsko, SSSR, Kanada, Rakousko, Německo atd).⁵⁵

V českých zemích se požadavek rovného volebního práva stal logickým vyústěním boje za rovnoprávný přístup mužů a žen ke vzdělání a na trh práce. Ženy se prosadily do politického života v rámci zásadních společenskopolitických změn, které provázely zánik Rakouska-Uherska a vznik nástupnických států. Složitý a mnohdy zdoluhavý proces k získání možnosti vzdělání a následně i odpovídajícího kvalifikovaného zaměstnání trval desítky let, ale jeho postupným vlivem došlo k tomu, že různé státy světa začaly koncem 19. století ženám povolovat studium na středních, ale i na vysokých školách. Ženská elita, sdružená zejména v liberálních a v sociálně demokraticky orientovaných spolcích považovala zavedení rovného volebního práva, přístupu žen k řešení otázek veřejného života, možnosti vzdělání a adekvátního zaměstnání za samozřejmé.⁵⁶

Formální rovnoprávnost žen s muži byla u nás uzákoněna normou nejvyšší právní síly, a to ústavní listinou Československé republiky z r. 1920.⁵⁷ Znamé ustanovení § 106 odst. 1 neuznávalo na prvním místě výsady pohlaví, dále pak také rodu a povolání. Ústava z r. 1920 právně dovršila rovnoprávnost mužů a žen v tehdejší Československé republice.⁵⁸

Od té doby již ženy měly široké možnosti studia na vysokých školách a postupně začaly pronikat i do povolání, která byla dosud vyhrazena pouze mužům. Mzdy žen ale byly nižší a v době hospodářské krize byly propouštěny hlavně vdané zaměstnankyně a i později byly např. do státních služeb přijímány se značnými obtížemi. Přijetí ústavy tedy nezměnilo názor lidí, a důsledná rovnoprávnost se opět zůstala pouhým programem politiků.⁵⁹

⁵⁵ Musilová, D., Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939, Veduta, Hradec Králové 2007, s. 33.

⁵⁶ Tamtéž, s. 10.

⁵⁷ Zákon č. 121/1920 Sb.z. a n., ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, § 106.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Malý, K., a kol., Dějiny českého a československého práva do r. 1945, Linde, Praha 2004, s. 329.

Ženské hnutí se v Čechách začalo prosazovat ke konci 19. století., kdy do boje za politická a občanská práva žen byly zapojeny i významné osobnosti tehdejší doby. Mezi ně patřily např. Karolína Světlá, Sofie Podlipská, Eliška Krásnohorská, ale také Tomáš Garrigue Masaryk, který byl ovlivněn myšlenkami feministického myslitele J. S. Milla a své ženy Charlotty G. Masarykové.⁶⁰ Významnou úlohu sehrál Americký klub dam, založený Karolínou Světlou a Vojtěchem Náprstkem roku 1903. Hlavními úkoly bylo vzdělávat své členy, podporovat dobročinnost, nové myšlenky, zavádět stroje do domácností a pečovat o děti a mládež.⁶¹

Kulturní a politický život žen se soustředil v Ženském klubu českém, který byl založen 10.9. 1902. Jednou z významných zakládajících členek, kromě Charlotty G. Masarykové, byla Františka Plamínková, která později, v roce 1923, založila Ženskou národní radu. Ta měla dohlížet na dodržování rovnoprávnosti v praxi. Mohla se opřít o § 106 Ústavy roku 1920, kde bylo zakotveno, že "ženy jsou politicky, sociálně a kulturně postaveny na roveň mužům".⁶² Vedení Ženského klubu českého dalo také podnět k postavení domu Ve Smečkách 26, č. p. 594 v Praze, kde se zřídily kanceláře ženských organizací, klubovny, přednáškový sál, restaurace a ubytovna pro ženy a dívky.⁶³ Činnost Amerického klubu ve třicátých letech odpovídala duchu rozvinuté občanské společnosti. Klub představoval skutečnou školu demokracie, neboť poskytoval všestranné zázemí mnoha ženským organizacím různého politického zaměření. Ženy se zde setkávaly, diskutovaly, organizovaly semináře, výuku jazyků, přednášky, koncerty. Dům využívaly návštěvnice Prahy, později německé uprchlické rodiny. V prvních letech okupace zde ženy organizovaly odbojovou činnost. Tehdejší předsedkyně Klubu, senátorka Plamínková, byla nacisty uvězněna a posléze v roce 1942 popravena. Uvězněny byly i další členky Klubu, mezi nimi i JUDr. Milada Horáková.⁶⁴

⁶⁰ Malínská, J., Do politiky žena nesmí-proč?, Libri/Slon, Praha 2005, s. 93-101.

⁶¹ Bahenská, J., Počátky emancipace žen v Čechách, Libri/Slon, Praha 2005, s. 75.

⁶² Zákon č. 121/1920 Sb.z.a n., ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, § 106.

⁶³ Bahenská, J., Počátky emancipace žen v Čechách, Libri/Slon, Praha 2005, s. 156.

⁶⁴ Burešová, J., Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století, UP, Olomouc 2001, s. 124 a n.

Po druhé světové válce Ženský klub svoji činnost obnovil. V roce 1945 zde byl z rozhodnutí Rady žen založen ženský časopis *Vlasta*, u jehož zrodu rovněž stála Milada Horáková. Pracovalo se zde na vytváření nové legislativy týkající se ženy a rodiny, např. Zákona o rodině, kde se jako autorka opět podílela Milada Horáková. Po roce 1948 byl Ženský klub definitivně zrušen a mnohé členky zatčeny, mimo jiné i JUDr. Horáková. Vlastnické právo na dům připadlo státu. Ženský klub český obnovil svoji existenci 22. 8. 1990 a začal usilovat o navrácení domu ve Smečkách, který sehrál významnou roli v prvorepublikovém ženském hnutí. Bohužel neúspěšně.⁶⁵

Převážně v genderové literatuře⁶⁶ se často setkáváme s tvrzením, že si ženy vymohly v druhé polovině 19. století přístup na střední a vysoké školy svoji touhou po stejném vzdělání, jakého dosahovali ve veřejných školách do té doby jen muži. V soukromém vzdělávání ovšem ženám nic nebránilo, pokud náležely v 19. století ke šlechtě či k nejbohatším vrstvám buržoazie a mohly si studia zaplatit. U nich nejen studium jazyků a hudby, ale i světové literatury, historie, filozofie a snad i trochu přírodních věd, patřilo k přípravě na budoucí společenskou kariéru. Dívčí vzdělání bylo intelektuálními kruhy společnosti vesměs schvalováno. Ne pouze proto, že zbavovalo ženu nedůstojné závislosti na vdavkách, ale i proto, že když se žena vdá, bude její vzdělání blahodárně působit při výchově dětí a tím získá celá společnost.⁶⁷

Úsilí o to, aby ženy mohly studovat na univerzitách a poté uplatnit své vzdělání v praxi, představovalo jeden z významných momentů ženského hnutí 19. století. 26.7. 1890 byla mnohaletá námaha funkcionářek ženských spolků v Praze, především zásluhou spisovatelky Elišky Krásnohorské, korunována úspěchem a bylo otevřeno první dívčí gymnázium spolku „Minerva“, první toho druhu v Rakousku-Uhersku.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Viz např. Neudorfllová, M. L., *České ženy v 19. století, Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*, Janua, Praha 1999. Vošahlíková, P., *Česká žena v politice a veřejné činnosti na přelomu 19. a 20. století*. In: *Žena v dějinách Prahy*. Sborník příspěvků z konference Archivu hl.m. Prahy, Scriptorium, Praha 1996.

⁶⁷ Musilová, D., *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*, Veduta, Hradec Králové 2007, s. 171.

Po jeho vzoru vznikala pozvolna další dívčí gymnázia. Jejich zřizování bylo velmi pracné, protože stále spočívalo na libovůli a snahách soukromých organizací. Druhé dívčí gymnázium, založené roku 1905, bylo řádové a sídlilo v Praze na Královských Vinohradech.⁶⁸ Tento ústav byl založen řádem školských sester sv. Františka. Kongregace vydržovala gymnázium, umístěné v Korunní ulici, až do 30. let 20. století. Současně vedle gymnázia zřídila i odborné dívčí školy s pensionátem. Ústav založený jako gymnázium, se v roce 1912 proměnil v reálné gymnázium a otvíral střídavě čtyři třídy sudé a liché.⁶⁹

Roku 1903 založila Zdeňka Wiedermannová spolek Dívčí akademie, který o čtyři roky později otevřel první dívčí gymnázium na Moravě, ve Valašském Meziříčí.⁷⁰ Na základě povolení zemské školní rady byl tak dne 28. října 1907 otevřen ústav s názvem Střední škola dívčí akademie.⁷¹ Druhým počinem spolku Dívčí akademie bylo roku 1908 zřízení gymnázia v Brně. Tato dívčí střední škola byla založená na naprosto shodném principu jako gymnázium předchozí, s podmínkou, že se v zápisech studentek oba ústavy ob jeden rok střídaly.⁷² Dívčí gymnázium valašskomeziříčského typu bylo založeno ještě roku 1910 v Pardubicích, spolkem Božena Němcová.⁷³ K dalšímu zřizování dívčích gymnázií jako takových už nedošlo.

Krásnohorská společně s ostatními představitelkami ženských spolků např. Českého výrobní spolku (1863) a Ženského výrobního spolku (1871, kde starostkou byla spisovatelka Karolína Světlá)⁷⁴, se však nespokojila pouze s prosazením středoškolského studia pro ženy a žádala pro ně u příslušného ministerstva povolení řádného vysokoškolského studia, a to z oboru farmacie, filozofie a medicíny. Výnosem ministerstva kultu a vyučování⁷⁵ však bylo toto

⁶⁸ Ženská revue, roč. I, 1906, s. 255.

⁶⁹ Srov. tamtéž a Neuhöfer, R., c.d., s. 57.

⁷⁰ K tomu blíže Ženská revue, roč. III., 1908, s. 220.

⁷¹ Ústřední spolek českých profesorů v Praze zřídil v březnu roku 1906 odbor pro vyšší dívčí školství, jehož předsedou byl zvolen právě František Drtina. Drtina byl pro rovnoprávnost žen a rozšíření ženského vzdělání pokládal za jednu z podmínek kulturního vzestupu národa. Srov. Ženská revue, roč. I., 1906, s. 98-99.

⁷² Srov. Ženská revue, roč III., 1908, s. 220-221.

⁷³ Srov. Ženská revue, roč. VII., 1912, s. 133.

⁷⁴ Malínská, J., Do politiky žena nesmí-proč?, Libri/Slon, Praha 2005, s. 30.

⁷⁵ Výnos c.k. ministerstva kultu a vyučování č. 5385 ze dne 6. 5. 1895.

studium pro ženy naopak zakázáno.⁷⁶ V důsledku toho byly první české lékařky dr. Bayerová a dr. Kecková nuceny získat odbornost a své tituly v zahraničí.⁷⁷

Za další dva roky bylo výnosem ministerstva kultu a vyučování⁷⁸ povoleno řádné studium filozofické fakulty pro ženy. Následoval výnos č. 149 ze dne 3. 9. 1900, jímž došlo k povolení studia ženám na lékařské fakultě a umožněno vykonání doktorátu všeobecného lékařství.⁷⁹ Tzn., že ještě před koncem století vstoupily první absolventky dívčího gymnázia Minerva na univerzitu, ne však na právnickou fakultu.⁸⁰

Problematika zlepšení pozice žen ve společnosti byla v prvním desetiletí 20. století stále živá. Např. i v Ottově slovníku naučném z roku 1908 dvě tehdy mladé feministky Honzáková a Plamínková napsaly v hesle „Ženská emancipace“, mimo jiné, že „dnešní výdělek mužův leckdy nepostačí krýti potřeby četnější rodiny. Mimo to některé ženy jsou přímo puzeny vnitřní nutností k samostatné zodpovědné práci, jež teprve vlivem svým vypracovává celou osobnost.“⁸¹

V doktorské matrice České univerzity Karlo-Ferdinandovy v Praze bylo do konce roku 1908 zapsáno teprve 19 promocií žen. Devět z nich se stalo doktorkami medicíny, deset studovalo na filozofické fakultě, kde se ovšem tehdy přednášely i přírodní vědy. Do konce roku 1918 pak promovalo ještě 86 doktorek, z nichž 50 dosáhlo titulu MUDr. Jinak tomu bylo u právniček, kdy teprve rok 1918 otevřel ženám právnické fakulty, nejenom v Praze, ale i nově založené právnické fakulty v Brně a v Bratislavě.⁸²

⁷⁶ Všehrd, č. 1, Praha 1920, s. 24.

⁷⁷ Musilová, D., Uplatnění absolventek vysokých škol v období první republiky. In: Práce z dějin a vědy, sv. 3. Arenga, Praha 2002, s. 171.

⁷⁸ Výnos c.k. ministerstva kultu a vyučování č. 7155 ze dne 23. 3. 1897.

⁷⁹ Všehrd, č. 1, Praha 1920, s. 25.

⁸⁰ Musilová, D., Uplatnění absolventek vysokých škol v období první republiky. In: Práce z dějin a vědy, sv. 3., Praha, Arenga 2002, s. 171.

⁸¹ Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, Praha 1908, sv. 28.

⁸² Masnerová, J., První studentky na pražské technice. In: Práce z dějin a vědy, sv. 3., Arenga, Praha 2002, s. 181-189.

Na úsilí funkcionářek ženského hnutí navázaly zejména studentky prvního dívčího gymnázia Minerva a později i studentky lékařské fakulty a fakulty filozofické, které na počátku 20. století založily ženský studentský spolek „Slavie“. Později se z tohoto spolku oddělily ženy – akademičky, které v r. 1908 založily samostatný „Spolek akademicky vzdělaných žen“.⁸³

Zejména ideově šlo o velmi silnou organizaci, neboť téměř všechny první ženy akademičky byly členkami tohoto spolku. Hlavním cílem spolku byla vzájemná podpora vlastních členek. Po vzniku ČSR došlo k rozpuštění spolku, protože jeho členky se domnívaly, že ústavou z r. 1920 prohlášená rovnost pohlaví je dostatečnou zárukou pro další studium i uplatnění žen v praxi. Byl to však velice nesprávný předpoklad. Přetrvávající předsudky byly i nadále důvodem existence společné organizace akademiček.

V r. 1922 tedy vzniká „Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen“,⁸⁴ k jehož založení přispělo také pozvání k účasti na Mezinárodním sdružení univerzitně vzdělaných žen.⁸⁵ Iniciátorkou nově vzniklého sdružení byla především dr. Albína Honzáková, která vyjádřila hlavní poslání tohoto sdružení na jeho ustavující valné schůzi těmito slovy: „..... naše sdružení musí být feministické v tom nejkrásnějším smyslu, odstraňovat vše, co překáží ženě, aby plně rozvinula svou bytost jako člověk, odstraňovat vše, co navzájem oddaluje a zcizuje ženu a muže...“. Kromě jiného zdůraznila dr. Honzáková nutnost pomoci právničkám při jejich uplatnění v soudcovské a koncipientické službě.⁸⁶ Důležitým momentem pro právničky bylo založení tzv. právnické sekce tohoto spolku.⁸⁷ Aktivní členkou se stala např. JUDr. Anděla Kozáková-Jírová, první doktorka práv promovaná na Univerzitě Karlově nebo JUDr. Milada Horáková- Králová.

⁸³ Holá, M., Činnost sdružení uvnitř státu. In: Čeho jsme docílily..., Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, s. 17.

⁸⁴ Kozáková, A., Zasedání rady Mezinárodní federace vysokoškolsky vzdělaných žen v červenci 1930 v Praze. In: Čeho jsme docílily..., Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, s. 90.

⁸⁵ Skopová, Ž., Činnost sdružení ve stycích zahraničních. In: Čeho jsme docílily..., Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, s. 55.

⁸⁶ Holá, M., Činnost sdružení uvnitř státu. In: Čeho jsme docílily..., Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, s. 18.

⁸⁷ Tamtéž, s. 34.

Skutečnost, že sdružení nemělo další takto speciálně zaměřenou sekci, dokumentuje nesnadnou situaci právniček, které jen s velkými obtížemi nacházely po ukončení studia profesní uplatnění.

2.3. Studium práv a odborné uplatnění žen (v zahraničí)

Již ve středověku, se v evropských státech především mezi zástupci z vyšších společenských kruhů, objevují ženy – právníci. Zejména z práva kanonického je známa učitelka kanonického práva, Novella d'Andrea, která údajně při svých přednáškách vynikala mužským ostrovtipem“. Novella d' Andrea se narodila v Bologni, v rodině významného italského odborníka na kanonické právo Giovanni d'Andrea. Zařadila se mezi italské právní učence a stala se profesorkou kanonického práva na univerzitě v Bologni. Byla velmi vzdělaná a v době nepřítomnosti svého otce na univerzitě jej zastupovala při přednáškách. Její otec na počest památky své dcery Novelly nazval jednu ze svých prací o papeži Řehoři IX. jménem Novella (Novella sive commentarius v decretales epistolas Gregorii IX).⁸⁸

Mezi další středověké ženy - právničky, humanistky patří např. Magdalena Buonsignori, proslavená autorka a vydavatelka spisu „De legibus cannubialibus“, Isotta Nogarola (1418-1466), která přednášela před „papeži a císaři“,⁸⁹ či Isikratea Monti a Emilia Brembati, popisována jako vynikající přednášející, jejichž přednášky vždy přilákaly stovky posluchačů.⁹⁰

Prvním státem, který povolil ženám studium na univerzitní půdě byly Spojené státy americké. O tom, že USA byly daleko dříve a více nakloněny pro odborné vzdělávání žen než Evropa svědčí počet dívek studujících na High schools (střední školy). Ten byl vždy daleko vyšší než počet tam studujících

⁸⁸ Uglow, J., Hendry, M., Dictionary of Women's Biography, Palgrave Macmillan 2005, s.154.

⁸⁹ Churchill, L. J., Brown, P. R., Jeffrey, J. E., Women Writing Latin: from Roman antiquity to early modern Europe, Routledge, New York-London 2002, s. 14-19.

⁹⁰ Braun, L., Die Frauenfrage: ihre geschichtliche Entwicklung und wirtschaftliche Seite, 1901, s. 45

chlapců. Samo úspěšné zakončení studia na High schools však americkým ženám počátkem 19. století ještě vstup na vyšší stupně škol - college a univerzity neumožňovalo. Situace se však začala měnit již ve 30. letech 19. století, kdy Oberlin College v r. 1837 otevřela semináře i pro ženy.⁹¹ Tento krok sice neznamenal získání plného akademického vzdělání pro ženy, ale poskytoval jim možnost pokračovat ve studiu po High school. V roce 1865 byla konečně zahájena široká výuka vysokoškolského studia pro ženy na college v celých USA, která byla srovnatelná s nejlepšími americkými college pro muže. Ženy však studovaly odděleně od mužů. Postupně začaly otevírat studium pro ženy i americké univerzity. Po konečném překonání odporu proti nejvíce diskutovanému studiu žen zejména na právnických fakultách, mohly ženy studovat postupně ve všech státech USA stejně jako muži. V r. 1900 studovalo již v USA celkem ve všech oborech 65 tisíc žen.⁹²

Ve Spojených státech amerických bylo ženám již v 90. letech 19. století povoleno provozování advokátní praxe a o jejich úspěších při výkonu povolání svědčí výsledky sčítání lidu z r. 1900, při kterém bylo zjištěno, že advokátní praxi provozuje 1 010 advokátek. Celá řada žen v USA působila u soudů a zastávala i úřad šerifa. Dr. Charles Bennett Smith byla dokonce jmenována přednostkou státního úřadu pro civilní službu. V Michiganu vykonávaly ženy právní praxi již od r. 1899, v Kansasu bylo více žen v oboru notářství. Američanky můžeme také nalézt na akademické půdě, kdy např. na univerzitě ve Wisconsinu působila Helene Campbell, a to jako profesorka národního hospodářství.⁹³

⁹¹ Oberlin College je soukromá vysoká škola svobodných umění v Oberlin, Ohio, USA. Je to první instituce vyššího vzdělávání, která umožnila studium ženám a černým studentům. Oberlin byl dlouho známý jako škola progresivních činů. Její zakladatelé (r.1833), dvojice presbyteriánských ministrů, John Shipherd a Philo P. Stewart, se chlubilí tím, že "Oberlin je zvláštní v tom, co je dobré." Oberlin byl první vysoká škola ve Spojených státech amerických, která povolila pravidelné studium černým studentům v roce 1835. V roce 1837 tato vysoká škola otevřela své brány také čtyřem ženám. Jednalo se o Mary Kellogg (Fairchild), Mary Caroline Rudd, Mary Hosford, a Elizabeth Prall. V roce 1862 absolvovala Mary Jane Patterson a stala se tak první černou ženou, která získala titul BA. Tato vysoká škola, Oberlin College, byla uvedena jako národní kulturní památka 21. prosince 1965 díky svému významu v přijímání Afro-Američanů a žen ke studiu. V současnosti je Oberlinská vysoká škola školou hudby, umění a designu. Město má asi 9 000 obyvatel. Oberlin College má dvě katedry: Vysokou školu umění a společenských věd a konzervatoř. Vysoká škola uděluje titul bakaláře umění v humanitních oborech a společenských vědách. Srovn. http://en./Oberlin_College.

⁹² Women's Jobs, U.S. Government Printing Office, Washington D.C. 1949, s. 8.

⁹³ Kozáková-Jírová, A., Ženy a právnická povolání, Všehrad, ročník IV, Praha 1923, s. 199.

V Evropě byla možnost vysokoškolského právního studia a praxe pro ženy otevřena oproti USA později, nicméně stejně úspěšně.

K provozování právní praxe žen v Anglii je nutno uvést, že již v roce 1922 se stala první advokátkou ve Velké Británii Ivy Williams.⁹⁴ Narodila se 7.9.1877 v Newton Abbot a vzdělání získala soukromě. V roce 1903 absolvovala všechny potřebné zkoušky z oboru právo, ale obecné předpisy, které se týkaly kvalifikace žen v Oxfordu nedovolily, aby mohla být promována. K tomu došlo až v roce 1920. V roce 1921 byla zapsána do Inner Temple, což bylo profesní sdružení advokátů a soudců v Londýně. V roce 1923 jako první ženě jí byl udělen stupeň DCL (doktor občanského práva) v Oxfordu v rámci její publikované práce, která se zabývala prameny práva ve švýcarském občanském zákoníku. V roce 1956 byla zvolena čestným členem St. Anne's College.⁹⁵ Od té doby počet advokátek v Anglii každoročně vzrostl. Ivy Williams zemřela 18. února 1966. V Anglii působily i ženy – notářky. Např. dr. Amphlett byla první ženou v Anglii, která dosáhla tohoto úřadu. Ženám v Anglii byl stále více umožňován přístup k vykonávání úřadu šerifského tj. smírčího soudce. Advokátní praxi provozovaly také ženy ve Skotsku.⁹⁶

Ve Švédsku, které bylo průkopníkem uplatnění žen v oboru právo, byla již v roce 1897 na univerzitu ve Stockholmu přijata jako docentka práv JUDr. Elsa Eschelsson.⁹⁷ Elsa Olava Kristina Eschelsson byla první ženou, která dokončila studium práv a získala titul doktora práv (juris utriusque doctor) a poté dosáhla akademické pozice docent na švédské univerzitě v Uppsale. Bohužel titul profesor se jí nepodařilo získat, a to z důvodu diskriminace žen. Elsa Eschelsson se narodila v Norrköping 11. listopadu 1861. Pocházela z buržoazní rodiny, otec byl majitelem továrny na mýdlo. Elsa ukončila střední školu zkouškou "studentexamen" v roce 1882 a začala studovat na univerzitě v Uppsale na filozofické fakultě, obor historie. Studium dokončila v roce 1885. Po promoci podnikla výpravnou cestu po Evropě a Středním východě, ale vrátila se do

⁹⁴ http://bbk.academia.edu/Matthewweait/Papers/80375/Imagining_Ivy_Williams.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Právničky na universitě a v praxi. Právníký odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 13-14.

⁹⁷ http://www.trueknowledge.com/q/elsa_eschelsson_birthday.

Uppsaly a začala studovat práva. Studium ukončila v roce 1897, kdy na základě složených zkoušek obdržela tituly *Juris utriusque licentiat* a *Juris utriusque doctor* a posléze byla jmenována docentkou občanského práva na uppsalské univerzitě. Elsa Eschelsson přednášela procesní právo na univerzitě v letech 1897-1899 a vyučovala od roku 1904 také tzv. propedeutiku v kurzu občanského práva. Jako žena, průkopnice ve svém oboru, měla mnoho příznivců na Právnické fakultě Univerzity v Uppsale, např. Ernsta Tryggera⁹⁸ a i svého švagra Hagströmera, který také vyučoval na právnické fakultě. Na druhé straně měla velké problémy s diskriminací, kdy jí nebylo dovoleno získat akademický titul profesor. Velký podíl na této situaci měl profesor občanského práva Alfred Ossian Winroth (1852-1914), který působil na univerzitě v Uppsale v letech 1899 až 1907. Tato významná švédská právnička byla popisována jako plachý a zároveň ambiciózní člověk, ale také jako člověk citlivý s mnoha vzestupy a pády, která si udržovala formální vztahy ke svým kolegům a distancovala se vztahů k ostatním ženám na univerzitě a neúčastnila se žádných aktivit ženského univerzitního hnutí. Zemřela 10.3.1911 v Uppsale na předávkování prášky na spaní. V souladu s jejím přáním byly všechny dokumenty, které dr. Eschelsson patřily, po její smrti zničeny. V poslední vůli bylo stanoveno, že věnuje částku 60 000 švédských korun stipendijnímu fondu pro studentky práv. V roce 1929 byl vydán sborník na její počest a v roce 1997, u příležitosti 100. výročí její disputace na titul doktora práv, byla vydána ročenka *De Lege*, která byla publikována pod názvem "Elsa Eschelsson: Ad studium et ad laborem incitavit", včetně životopisné studie Eschelsson podle Gunilla Strömholma a jiné doklady o ženách právničkách na univerzitě v Uppsale. Od roku 1997 na Právnické fakultě v Uppsale slaví každoročně 31. května, tzv. "Elsa Eschelsson Day" a koná se zde vždy symposium na téma rovnosti pohlaví.⁹⁹ Od roku 1898 ve Švédsku mohly ženy vykonávat advokátní praxi a posléze i praxi soudcovskou.¹⁰⁰

Později nastala obdobná situace i v Norsku, kde např. Ruth Sorrensen Bie byla jmenovaná asistentkou Nejvyššího soudu a kde v roce 1922 byly ženy

⁹⁸ Ernst Trygger, (27. října 1857 - 23.září v 1943) švédský pravicový politik, profesor římského práva a právní historie právnické fakulty v Uppsale, finančník, člen první komory parlamentu 1898-1937, ministerský předseda Švédského království 1923-1924, ministr zahraničních věcí 1928-1930 a kancléř univerzity v Uppsale 1926-1937.

⁹⁹ http://www.trueknowledge.com/q/elsa_eschelsson_birthday.

¹⁰⁰ Právničky na univerzitě a v praxi. Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 14.

jmenováni i do komise pro reformu trestního práva. První norský spolek právníků se postavil s velkým důrazem na stranu žen a úspěšně prosazoval zařazení žen do výkonu služby ve státní správě a notářství.¹⁰¹ Dánsko zůstalo oproti ostatním zemím pozadu. Studium práv sice bylo ženám povolováno, ale uplatnění žen bylo špatné. Stát pouze sporadicky dosazoval ženy do úřadů a až teprve zákon z r. 1921 umožnil ženám pracovat na všech civilních úřadech.¹⁰²

V Belgii se podařilo ženám vstoupit do advokacie až v roce 1922, a to zákonem o advokacii ze dne 7.4.1922. Ihned poté složily přísahu např. dr. Marcelle Renson a dr. Paula Lamy a staly se tak prvními advokátkami. Dr. Paula Lamy poté s velkým úspěchem vystoupila v Bruselu na obhajobu holiče, který byl obžalovaný z pokusu vraždy své manželky.¹⁰³ V Holandsku bylo povoleno právnické studium pro ženy poměrně brzy, a to v r. 1875.

Zcela nečekaně příznivě se po 1. světové válce vyvíjelo úsilí o prosazení se žen v právnických profesích v Německu, ať již to bylo soudnictví nebo advokacie. I přes to, že se soudcovský sjezd v Lipsku v r. 1922 výslovně postavil proti možnosti uplatnění žen u soudů, a že proti byli i univerzitní profesori, říšský sněm nedbal na upozornění odborných kruhů a i některých námitek ženských spolků a odhlasoval v červenci roku 1922 zákon o připuštění žen do soudcovské služby.¹⁰⁴ JUDr. Aenne Kurowski – Schmitz se narodila 26. března 1894 v St. Tönis v Krefeldu. Tato žena – právnička patřila mezi významné německé právničky a diplomaty. Po dokončení studia v roce 1913 studovala dále matematiku a přírodní vědy na univerzitě v Mnichově. V letech 1914 – 1915 začala studovat právo na univerzitách ve Freiburgu, Berlíně a Bonnu. Na poslední jmenované také absolvovala a stala se doktorkou práv. V roce 1920 se provdala za právníka a politika Bruna Kurowskiho a poté spolu vedli advokátní kanceláře ve Gdaňsku. V roce 1922 jako první žena v Německu složila soudcovský slib a byla jmenována soudcem. V roce 1927 bylo soudkyněmi jmenováno i několik dalších

¹⁰¹ Kozáková-Jírová, A., Ženy a právnická povolání, Všehrd, ročník IV, Praha 1923, s. 200.

¹⁰² Tamtéž, s. 201.

¹⁰³ Tamtéž, s. 201.

¹⁰⁴ Právničky na universitě a v praxi, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 15.

žen.¹⁰⁵ Za 2. světové války se Aenne Kurowski – Schmitz aktivně zapojila do odbojového hnutí. Po válce se vrátila do svého rodného města, kde se opět začala věnovat právní praxi a podílet se i na výkonu správy obce. Byla jednou z prvních vládních zmocněnců v Německu. V roce 1952 působila Aenne Kurowski – Schmitz v diplomatických službách SRN a v následujících letech ve funkci konzula v Basileji, Los Angeles a Amsterdamu.¹⁰⁶ Zemřela 13. listopadu 1968.

Mezi principy, které obsahoval původní Řád říšských zástupců z roku 1878, patřil také princip volného přístupu k advokátní profesi. Zprvu to tak jako ostatně i v jiných zemích bylo možné pouze pro muže. Ženám se advokátní praxe otevřela v roce 1922, kdy vstoupil v platnost zákon o přístupu žen do úřadů a povolání právních.¹⁰⁷

Trochu úsměvným se může zdát fakt, že než k tomu došlo, nebyly ženy považovány za přístupné k racionálnímu úsudku oproti mužům a že se daleko snáze nechaly ovládnout svými emocemi. Tolik úsměvné však není, že tyto názory byly prezentovány na vedoucí úrovni advokátních komor.

První advokátkou v Německu se již v roce 1922 stala Dr. Anita Augspurgová, která se usadila v Mnichově. První advokátkou v Prusku se roku 1925 stala Dr. Margarete Berentová.¹⁰⁸ Všechny tyto dámy pocházely především z bohatého měšťanského prostředí. Některé z nich byly dcerami advokátů, které se rozhodly, že převezmou agendu svých otců. Oproti tomu jiné byly manželkami advokátů a po úspěšném složení zkoušek a přijetí do advokátského stavu vstoupily se svými manžely do společnosti. Uvádí se, že přibližně polovina žen v advokacii fungovala samostatně.

¹⁰⁵ Kozáková-Jírová, A., *Ženy a právníká povolání*, Všehrd, ročník IV, Praha 1923, s. 201

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 201.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 201.

¹⁰⁶ *Právníčky na universitě a v praxi*, Právníkový odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 15.

¹⁰⁶ Kozáková-Jírová, A., *Ženy a právníká povolání*, Všehrd, ročník IV, Praha 1923, s. 201

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ V orig. „Gesetz über Zulassung der Frauen zu den Ämtern und Berufen der Rechtspflege vom 11.7.1922“

¹⁰⁸ *Právníčky na universitě a v praxi*, Právníkový odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 15.

Od roku 1933 bylo však ženám v přístupu k advokacii opět zabráněno, a to zejména z důvodů rasového zákonodárství.¹⁰⁹ Na území Německé říše působilo na jaře 1933 zhruba přes 3 tisíce advokátů židovského původu. Těm, kteří byli kvůli rasovým předpisům vyřazeni z advokátního stavu, nastaly těžké časy. Jednalo se zejména o mladé advokáty, zejména advokátky, které nemohly být ani „Anwälte“ a těžko se některá mohla odvolávat na svou službu na válečné frontě. Přijetí tohoto zákona znamenalo konec jejich profese.

Smutný příběh potkal např. mladou mnichovskou advokátku Dr. Elisabeth Kohnovou. Studentka filozofie, psychologie a práv na univerzitě v Mnichově byla přijata do advokátního stavu v listopadu 1928 a věnovala se obhajobám v politických procesech. Aktivně se též angažovala pro německou sociálně demokratickou SPD a Ligu za lidská práva. V roce 1933 musela řady advokacie opustit stejně jako ostatní židovské ženy. Aby uživila sebe a svou sestru, vypomáhala poté v oddělení sociální podpory při Izraelské kulturní obci. Od roku 1940 pak mohla působit jako pomocná síla u židovského konsulentu Dr. Julia Baera. Kvůli matce a sestře, o které se starala, odsouvala rozhodnutí k emigraci, což se jí nakonec stalo osudným. Spolu se svými dvěma příbuznými byla prvním transportem z Mnichova dne 20. listopadu 1941 odvezena do litevského tábora Kowno, kde se o pět dní později stala spolu s dalšími třemi tisíci zajatci obětí masakru.¹¹⁰

Osud jiné z dam byl o poznání šťastlivější a zcela výjimečný. Dr. Hanna Katzová byla advokátskou židovského původu, jejíž činnost v roce 1933 pozastavena nebyla, právu se věnovala dokonce i po roce 1938. Vedle profese advokátky byla Katzová ještě překladatelkou. I to jí pomohlo, aby se stala jedinou zástupkyní Německa v představenstvu International Law Association, konkrétně ve výboru pro ochranné známky. Podmínkou členství v této organizaci byla platná licence k výkonu profese advokáta. Nacistický režim si nepřál, aby Německo ztratilo křeslo v této organizaci, a tak Katzové umožnil být nadále registrovanou advokátkou. Pokud by Katzová odstoupila, její mandát byla připravena převzít britská delegace. Nacisté nechtěli připustit, aby se na její místo dostal anglický

¹⁰⁹ Bundesrechtsanwaltskammer (Herausgeber). *Anwalt ohne Recht: Schicksale jüdischer Anwälte in Deutschland nach 1933*, Be.bra Verlag, Berlin 2007, s. 13.

¹¹⁰ Tamtéž.

zástupce. Díky její funkci se stala po roce 1938 jedinou židovskou ženou, která mohla působit jako tzv. „konsulent“¹¹¹, nicméně i tak pochopila, kam směřuje nacistická protižidovská politika, a proto se roku 1941 rozhodla emigrovat do USA, kde se po doplňujícím studiu nadále věnovala advokacii. V roce 1954 se vrátila zpět do Berlína.¹¹²

V Rakousku byla přijata v r. 1922 první soudní praktikantka u trestního soudu. Právničky zde začaly působit kolem roku 1928 také jako advokátky a státní zástupkyně.¹¹³

Ve Francii byly ženám otevřeny všechny fakulty, s výjimkou teologické, již od r. 1870 a ženy mohly dosáhnout všech hodností jako muži. Francie byla jednou z prvních zemí, kde ženám bylo umožněno pracovat v advokacii.¹¹⁴ První vystudovanou právničkou se stala Jeanne Chauvin, která absolvovala studium s výborným prospěchem, ale poté dlouho marně usilovala o to, aby se uplatnila v oboru, který vystudovala.¹¹⁵ Narodila se v roce 1862 v rodině notáře. Jeanne Chauvin vystudovala obor právo v r. 1890 a v roce 1893 jako první získala doktorát z práv. V roce 1897, vybavena veškerou požadovanou kvalifikací, se pokusila u odvolacího soudu v Paříži složit přísahu k zastupování. Obrátila se na vládu s požadavkem, že zákon neumožňuje ženám praxi v oboru právo stejně jako mužům. Musela další tři roky čekat na přijetí zákona, který dne 30. června 1899 na základě feministického tlaku, umožnil ženám plný přístup k advokacii.¹¹⁶

V r. 1899 na návrh poslanců Reného Vivianiho a Raymonda Poincarého přijala sněmovna návrh na připuštění žen do advokacie.¹¹⁷ Na podzim roku 1900 potvrdil senát usnesení poslanecké sněmovny a 7. prosince 1900 složila první advokátka S. Balachowská-Petitová slavnostní přísahu. V r. 1921

¹¹¹ Bundesrechtsanwaltschaft (Herausgeber). *Anwalt ohne Recht: Schicksale jüdischer Anwälte in Deutschland nach 1933*, Be.bra Verlag, Berlin 2007, s. 13.

¹¹² Ladwig-Winters, S., *Anwalt ohne Recht: Das Schicksal jüdischer Rechtsanwälte in Berlin nach 1933*, Be.bra, Berlin 2007, s.59

¹¹³ Právničky na universitě a v praxi, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 16.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 14.

¹¹⁵ http://fr.org/Jeanne_Chauvin

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Balík, S., *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*, ZČU, Plzeň 1998, s. 31.

bylo v Paříži již 14 advokátek, z nichž mnohé byly velmi dobře známé a měly rozsáhlou klientelu, např. Maria Veronne, Suzanne Grindberg atd.¹¹⁸ Trvalo plných 95 let, než se první předsedkyní Pařížské advokátní komory (PAK) stala žena. Tzv. funkci „Bâtonnier“ převzala Dominique de La Garanderie. Tuto funkci vykonávala podle regulí PAK dva roky, ale již předtím byla jeden rok ve funkci tzv. Dauphina, což je de facto funkce náměstka předsedy advokátní komory. Dnes je v Paříži a jejím okolí okolo 20 tisíc advokátů, z toho víc než polovina jsou ženy. Feminizace zasáhla i právnické fakulty, kde studuje značná většina žen.¹¹⁹

Ve Španělsku a Portugalsku byly ženám právnické fakulty přístupné již po dlouhá staletí. Z období 20. let 20. století je známé vystoupení advokátky Victorii Kent Siano.¹²⁰ Victoria Kent Siano se narodila 6.3. 1898 v Malaze na jihu Španělska a stala se první advokátkou ve Španělsku a první ženou, která přednesla svoji obhajovací řeč před Nejvyšším válečným a námořním soudem ve Španělsku a získala pro svého klienta, Almaro del Alvernozu zproštění obžaloby. V roce 1917 odešla do Madridu, kde studovala právnickou fakultu na univerzitě. Později byla zvolena do španělského parlamentu, a to v době, kdy tento počín byl pro španělské ženy zcela neobvyklý. S příchodem diktatury generála Franka byla nucena emigrovat nejprve do Mexika a poté do USA, kde také 25. 9. 1987 ve věku 89 let v New Yorku umírá.¹²¹ V Itálii působila na počátku 20. století vynikající advokátkou Laida Poetová, která se stala velkou bojovnicí za práva žen vykonávat právnickou praxi.¹²²

Rusko patřilo mezi první pokrokové státy, které v 60. letech 19. století podporovaly vzdělávání žen, tzn. i v oblasti práva. Právničky zde vykonávaly svoji profesi bez větších překážek.¹²³ Rovněž v Litvě bylo ženám nejenom povoleno studovat práva, ale i vykonávat právní praxi a v roce 1924 byla soudcem jmenována první žena Elena Jackevrciate. Soudkyně Elena Jackevrciate se narodila v Litvě v roce 1895. Právnickou fakultu v Moskvě (1913-1918)

¹¹⁸ Kozáková-Jírová, A., *Ženy a právnická povolání*, Všehrd, ročník IV, Praha 1923, s. 200.

¹¹⁹ Král V., *Případy slavných i neslavných aneb můj život s advokací*, Rego, Praha 2002, s. 21-22.

¹²⁰ <http://memoriahistorica.blogia.com/2004/071103-victoria-kent-siano.php>

¹²¹ Tamtéž.

¹²² *Právničky na universitě a v praxi*, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 199.

¹²³ Herman, F., *Ženská otázka*, V. Kotrba, Praha 1899, s. 28.

vystudovala s vyznamenáním. Ve své době patřila k vysoce respektovaným právníkům – soudcům.¹²⁴

Podobná situace jako v Evropě a v USA byla i v některých zemích ostatních kontinentů. Např. Austrálie byla v oblasti vzdělání a provozování právnické praxe ženami velmi pokrokovým kontinentem. Ženy zde studovaly práva od r. 1878 a provozovaly praxi právních zástupců, ministerských úřednic ve státní službě, advokátek i smírčích soudců za stejných podmínek jako muži.¹²⁵

Dále je možno uvést Japonsko, kde byly ženy připuštěny ke studiu práv od r. 1921 za stejných podmínek jako muži a od r. 1925 byly oprávněny na základě rozhodnutí vlády vykonávat právní praxi ve všech oborech práva. V Číně byla dokonce zřízena ženská právnická fakulta. Ženy studovaly právnické fakulty a vykonávaly tomu i odpovídající praxi, a to zejména praxi advokátní, i v tak exotických zemích jako byla Burma, Jižní Afrika, Indie.

Jak z výše uvedeného přehledu vyplývá, bylo řádné studium práva na vysokých školách povolováno ženám v jednotlivých státech zpravidla od konce 19. století. Úspěšným prosazením možnosti studia však iniciativa žen v této oblasti vzdělání nebyla ukončena. Akademičky se podporovaly i mezinárodně. V červenci roku 1919 byla v Londýně za účasti vysokoškolsky vzdělaných žen z Velké Británie, Kanady a Spojených států amerických založena organizace pod názvem „Mezinárodní sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen“ (International Federation of University Women).¹²⁶ Vznikla z iniciativy akademiček, které chtěly usnadnit dalším ženám získání vysokoškolského vzdělání. V roce 1920 se konala první konference tohoto sdružení v Londýně, kde bylo všem národním sdružením doporučeno, aby se k této organizaci připojily. Konference v Londýně se měla zúčastnit vždy předsedkyně národního sdružení nebo sekce pro mezinárodní styky. Československo, které ještě v této době nemělo založeno národní sdružení žen, vyslalo na konferenci dr. Emu Novákovou-Formanovou,

¹²⁴ Women in print, 1926, s. 14.

¹²⁵ Kozáková-Jírová, A., Ženy a právnická povolání, Všehrd, ročník IV, Praha 1923, s. 202.

¹²⁶ Skopová, Ž., Činnost sdružení ve stycích zahraničních. In: Čeho jsme docílily..., Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, s. 55.

kteřá se stala později předsedkyní brněnské sekce národního sdružení.¹²⁷ V rámci mezinárodního sdružení měly své zastoupení i akademičky našeho státu, především dr. Albína Honzáková, která se v r. 1922 velkou měrou zasloužila o vznik „Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen“,¹²⁸ k jehož založení přispělo také pozvání k účasti na Mezinárodním sdružení univerzitně vzdělaných žen.¹²⁹

2.4. Počátky řádného studia posluchaček Právnické fakulty UK

V roce 1881 vydal císař František Josef I. nejvyšší rozhodnutí, ve kterém bylo schváleno budoucí uspořádání Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Tímto rozhodnutím mělo dojít k rozdělení univerzity na dvě části, a to jednu, kde by vyučovacím jazykem byla němčina a druhou, kde by vyučovacím jazykem byl jazyk český a obě by i nadále užívaly jména Karlo-Ferdinandova. Na univerzitě s českým vyučovacím jazykem měly od 1. října 1881 působit právnická fakulta a fakulta filozofická.¹³⁰

Na české právnické fakultě studovalo na počátku tohoto období 702 studentů, pouze mužů a tento počet stále rostl. Roku 1887 přesáhl jeden tisíc a na začátku 20. století studovalo na české právnické fakultě kolem dvou tisíc studentů, a to až do první světové války, kdy počet studujících klesl na číslo 691.¹³¹ Do organizace studia v období konce 19. století až do roku 1918 nebylo nijak zasahováno a základem zůstávalo rozdělení, které bylo upraveno školskou reformou hraběte Leopolda Lva Thun-Hohensteina tzv. Thunovou reformou z poloviny 19. století.¹³² V první části studia posluchači právnické fakulty

¹²⁷ Tamtéž, s. 55.

¹²⁸ Kozáková, A., Zasedání rady Mezinárodní federace vysokoškolsky vzdělaných žen v červenci 1930 v Praze. In: Čeho jsme docílily..., Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, s. 90.

¹²⁹ Skopová, Ž., Činnost sdružení ve stycích zahraničních. In: Čeho jsme docílily..., Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, s. 55.

¹³⁰ Havránek, J., Dějiny Univerzity Karlovy III. (1802-1918), Karolinum, Praha 1997, s. 156 an.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Leopold Lev Thun-Hohenstein, (7.4.1811, Děčín – 17.12.1888, Vídeň) byl český šlechtic a politik. Od 22. srpna 1849 byl ministrem kultu a vyučování, provedl řadu školských reforem. Především má zásluhu na reformě školství středního a univerzitního podle německého vzoru.

absolvovali historicko právní obory (první tři semestry), ze kterých museli složit první státní zkoušku. Po jejím úspěšném vykonání mohli teprve pokračovat ve studiu judičiálních a státovědeckých oborů.¹³³ Hlavním vyučovacím jazykem byla nyní čeština, ale znalost němčiny jako druhého zemského a v podstatě státního jazyka byla i nadále zvláště pro právníka zcela nezbytnou samozřejmostí. Doba trvání studia podle studijního řádu z roku 1893 byla stanovena nejméně na osm semestrů.¹³⁴

Podmínkou k vykonání státních zkoušek absolvování předepsaných přednášek tzv. obligatorních kolegií. V rámci historicko právního bloku se jednalo o tyto předměty: právo římské, církevní, německé (dějiny právních pramenů a práva veřejného, dějiny a systém práva soukromého), rakouských říšských dějin (dějiny státního vývoje a veřejného práva). Pro absolvování soudní státní zkoušky musel student mít účast na přednáškách z těchto předmětů: rakouské právo soukromé, právo obchodní a směnečné, rakouské civilní řízení soudní, rakouské právo trestní a řízení trestní. V případě státní zkoušky státovědecké to byly předměty tyto: všeobecné a rakouské státní právo, nauka správní a rakouské právo správní, nauka o národním hospodářství a národohospodářská politika, finanční věda se zřetelem k rakouskému zákonodárství finančnímu. Mimo jiné před první státní zkouškou museli studenti navštívit jednu přednášku na filozofické fakultě z oboru filozofie a před druhou ještě jednu a navíc přednášku z dějin právní filozofie a o všeobecné srovnávací a rakouské statistice.¹³⁵

V době první světové války, v letech 1914-1918, bylo k výkonu vojenské služby povoláno i mnoho studentů práv. Toto způsobilo i novou úpravu studia na české právnické fakultě. C.k. ministerstvo kultu a vyučování v roce 1916 stanovilo, že právníci-vojáci si do své zákonné studijní doby mohou započítat dva semestry, tzn. že jejich studijní doba se zkrátí o jeden rok. Tato výhoda se však netýkala výhod nebo úlev při skládání zkoušek.¹³⁶

¹³³ Havránek, J., Dějiny Univerzity Karlovy III. (1802-1918), Karolinum, Praha 1997, s. 156 an.

¹³⁴ Zákon č. 68/1893 ř.z., o právnických a státovědeckých studiích a zkouškách státních.

¹³⁵ Havránek, J., Dějiny Univerzity Karlovy III. (1802-1918), Karolinum, Praha 1997, s. 156 an.

¹³⁶ Výnos c.k. ministerstva kultu a vyučování ze dne 18.2.1916.

Možnost řádného vysokoškolského studia práv pro ženy byla na území našeho státu značně zpožděna, a to nejenom v porovnání se zahraničím, ale i vůči jiným fakultám u nás. Boj o otevření české právnické fakulty ženám trval poměrně dlouho, uvážíme-li, že filozofii mohly studovat v bývalém Rakousku – Uhersku již od roku 1897 a v roce 1900 následovala s povolením studia fakulta lékařská a také bylo umožněno studium farmacie pro ženy.¹³⁷ Současně připustila v r. 1900 Vídeňská univerzita ženy k řádnému studiu, o čemž bylo rozhodnuto na sezení profesorského sboru této univerzity dne 3.2. 1900.¹³⁸ Profesor správního a státního práva Bernatzik, přiměl představitele vídeňské právnické fakulty, aby podali k ministerstvu vyučování žádost o přípuštění žen ke studiu práv, dále k výkonu státních zkoušek a rigoróznímu řízení.¹³⁹

Na základě studia archívních materiálů je možno konstatovat, že představitelé právnické fakulty České university Karlo-Ferdinandovy započali s úsilím o prosazení řádného studia pro ženy v r. 1900. Dne 29.3.1900 vyzval profesorský sbor PF c.k. ministerstvo kultu a vyučování k vyslovení stanoviska o otázce žen jako řádných posluchaček.¹⁴⁰ Za tři měsíce nato se dne 26.6.1900 konalo na právnické fakultě sezení profesorského sboru, na němž byly na adresu právnického studia žen vysloveny zcela rozdílné názory. Záporné stanovisko zaujal zejména prof. Emil Ott, který vyslovil názor, že přípuštění žen za řádné posluchačky a ke skládání státních zkoušek je pouze otázka „dočasných nálad“.¹⁴¹ Svě úvahy dokládá tvrzením, které však vyjadřovalo spíše nepochopení nutnosti dalšího společenského vývoje z jeho strany. Uvedl, že jde o „bezúčelnou otázku“,¹⁴² neboť proč by měly ženy studovat právo, když stejně nemohou vykonávat žádné praktické právnické povolání nebo funkci. Nakonec vyslovil požadavek, aby byly ženy nejprve přípuštěny k právnickým povoláním a teprve poté, aby jim bylo umožněno řádné studium. Jeho návrh by měl v budoucnu, pokud se vůbec máme zabývat jeho praktickým uplatněním, jedinou výhodou, a to relativně bezproblémový nástup absolventek právnické fakulty do praxe. Prof. Emil Ott se dále ve svém vystoupení zabýval otázkou schopností a vlastností žen. Viděl ženu pouze očima většiny jeho současníků, jako příliš citlivou,

¹³⁷ AUK, PF Vídeňské univerzity, prof. sbor, 3.2.1900.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Pro přípuštění žen ke studiu. In: Naše doba, č. 7, 1900, s. 717-718.

¹⁴⁰ AUK, PF, prof. sbor, výzva c.k. ministerstvu kultu a vyučování, 29.3.1900, čj. 1571.

¹⁴¹ AUK, PF, prof. sbor, 26.6.1900, příloha k protokolu čj. 1571.

¹⁴² Tamtéž.

nerozhodnou, závislou a málo rozvážnou, bez možnosti změny těchto vlastností. Je to stejný pohled provázející ostatně ženu po mnoho staletí, pohled, ve kterém byly mnohé generace mužů i žen vychovávány. Pouze nejpokrokověji smýšlející lidé v tehdejší době viděli možnost společenského vývoje žen pomocí nejvšeobecnější osvěty, s níž souvisí i vysokoškolské vzdělání.

Na zmíněném zasedání profesorského sboru právnické fakulty nakonec kupodivu zvítězily, i když přes další podobně kritické hlasy jako byl hlas prof. Otta, pokrokové myšlenky. Byl nakonec schválen návrh, aby se na řádné studium žen hledělo jako na důsledek jejich středoškolského studia a maturitních zkoušek. Dále bylo odhlasováno doporučit c. k. ministerstvu kultu a vyučování připuštění žen jako řádných posluchaček na PF.¹⁴³ Tímto rozhodnutím byl položen základní kámen ke stavbě řádného vysokoškolského studia žen na české právnické fakultě. Do úplného vítězství však zbývalo ještě celých dlouhých 18 let.

V r. 1908 byly zaslány první žádosti žen o studium na právnické fakultě. Přes výše uvedené kladné stanovisko profesorského sboru PF nemohla fakulta sama o této otázce rozhodnout, jelikož c.k. ministerstvo kultu a vyučování do té doby nevydalo oficiální konečné stanovisko. Vedení právnické fakulty zvolilo pro řešení věci administrativní cestu. Odeslalo výše uvedenému ministerstvu žádost č. 86 Vlasty Baštýřové ze dne 26.10.1908¹⁴⁴ a žádost č. 1138 Leonory Slámové ze dne 16.11.1908¹⁴⁵ k připuštění za řádné, případně mimořádné posluchačky PF. Obě žádosti obsahovaly informace o úspěšném složení maturitních zkoušek adeptek ve spolku Minerva. Snaha o kladné vyřízení obou žádostí ze strany právnické fakulty byla tedy zřejmá. Dříve než ministerstvo odpovědělo na uvedené žádosti, konalo se dne 5.12.1908 další sezení profesorského sboru,¹⁴⁶ které potvrdilo své rozhodnutí ze dne 26.6.1900 a doporučilo c.k. ministerstvu kultu a vyučování nejen obě uchazečky přijmout, ale také rozhodnout kladně ve věci přijímání žen za řádné posluchačky obecně i do budoucna. Ministerstvo však vydalo záporné rozhodnutí ze dne 23.2.1909 pod číslem 643¹⁴⁷ a odmítlo přijmout obě uchazečky za řádné posluchačky právnické

¹⁴³ AUK, PF, prof. sbor, 26.6.1900, konečná zpráva k čj. 1571.

¹⁴⁴ AUK, PF, Žádost o přijetí na řádné studium č. 86 ze dne 26.10.1908.

¹⁴⁵ Tamtéž, Žádost o přijetí na řádné studium č. 1138 ze dne 16.11.1908.

¹⁴⁶ AUK, PF, prof. sbor, 5.12. 1908.

¹⁴⁷ Tamtéž, Vynesení c.k. ministerstva kultu a vyučování č. 643 ze dne 23.2. 1909.

fakulty. Vynesení obsahovalo pouze souhlas k jejich přípuštění za hospitantky. Jako hospitantky však mohly ženy na PF KU vstupovat již od 6.5. 1878, kdy tak bylo rozhodnuto ministerským nařízením č. 5385.¹⁴⁸ Počty hospitantek se pohybovala každoročně kolem dvaceti, ale vzhledem k tomu, že jim nebylo povoleno studium, tak velice často přestupovaly na jiné fakulty, kde jim bylo studium umožněno.

Po celých devět let tehdy trvala aktivní, ale neúspěšná snaha žen získat oprávnění k plnohodnotnému vstupu na akademickou půdu fakulty právnické, když se k jejich úsilí připojil Svaz českých spolků ženských se sídlem v Praze. Tam požádal profesorský sbor právnické fakulty o oficiální projev na manifestační schůzi pro vyšší vzdělání žen, které se konalo dne 28.1.1912.¹⁴⁹ Profesorský sbor však tento projev, vzhledem ke svému předchozímu kladnému stanovisku k předmětné problematice, nepovažoval za nutný.¹⁵⁰ Tato schůze byla pro ženy alespoň jakousi morální podporou. Roku 1914 se o přijetí na českou právnickou fakultu Karlo-Ferdinandovy university za řádnou posluchačku pokusila další žena, a to Lada Prágrová. Také její žádost byla však c.k. ministerstvem kultu a vyučování zamítnuta, ministerským výnosem ze dne 24.6.1914 č. 94738.¹⁵¹

Pád Rakouska-Uherska v roce 1918 znamenal pro obyvatele českých zemí tak zásadní reformní změnu, která ve svém začátku téměř neznala hranic.¹⁵² Snahy se týkaly i reformy právnických studií v nově vzniklém státě. Po vzniku Československa byla v rámci recepce právního řádu Rakouska-Uherska převzata novým státem i dosavadní úprava právnických studií (zákon č. 68/1893 ř.z. a rigorózní řád vydaný v roce 1872). Zákon č. 290/1919 Sb.z. a n. a vl. nař. č. 510/1919 Sb.z. a n., novelizující recipovaný zákon, neodstranily nedostatky, kritizované už před první světovou válkou a nové předpisy, které se týkaly

¹⁴⁸ Beck von Managetta, L., Universitas Geserze, výnos z 6.5.1878, s. 562.

¹⁴⁹ AUK, Žádost českých spolků ženských zaslaná PF KU dne 28.1.1912.

¹⁵⁰ Tamtéž, Odpověď PF UK ze dne 16.12.1912, č. 1372.

¹⁵¹ Tamtéž, Výnos c.k. ministerstva kultu a vyučování ze dne 24.6.1914, č. 94738.

¹⁵² AUK, PF, prof. sbor, 8.11.1918, inv. č. 37, Protokol o schůzi profesorského sboru – studijní rok 1918/19.

rigorózního řádu, tzn. vl. nař. č. 235/1919 Sb.z. a n. a vl. nař. č. 324/1920 Sb.z. a n., rovněž zachovaly už přežitá a nevyhovující ustanovení.¹⁵³

Učitelé právnických fakult i odborná veřejnost brzy po převratu poukazovali na nutnost reformovat právnické studium a dosáhnout tak zvýšení jeho odborné i vědecké rovně, aby jednak noví absolventi právnických fakult, muži i ženy, byli lépe připravení pro náročnou a rozmanitou praxi, jednak aby byly dány lepší podmínky pro výchovu a růst mladých vědeckých pracovníků.

Právnická veřejnost se reformou právnických studií zabývala hlavně na půdě spolku českých právníků „Všehrd“, jehož stejnojmenný časopis přinesl mnohá dílčí i souhrnná stanoviska k reformě. Věnoval jí velkou pozornost též časopis Právník. Z deníků se touto problematikou zabývaly např. Národní listy a Lidové noviny. Veřejné mínění tak v prvních letech republiky vyvíjelo tlak na státní orgány, především ministerstvo školství a národní osvěty, aby otázka zkvalitnění studia práv byla řešena.¹⁵⁴

K prozkoumání problému a získání podkladů pro reformu ministerstvo ustavilo v r. 1925 na návrh Českého ústředního spolku vysokoškolských učitelů komisi, složenou z učitelů právnických fakult. Za předsednictví profesora trestního práva PF UK Miříčky v ní pracovali z University Karlovy v Praze ještě profesori Kapras a Svoboda, později také Hobza, z brněnské fakulty profesori Baxa, Sedláček, Weyr a z bratislavské prof. Laštovka, Tomsa a Vážný, z pražské právnické fakulty Německé univerzity prof. Rauchberg, Mayr-Harting a Peterka.¹⁵⁵ Komise, obdobně jako tomu bylo před válkou, formou dotazníku, který byl předložen fakultám, zjišťovala stanoviska učitelů na dosavadní úpravu studia práv. Fakulty podaly komisi řadu námětů k pozměnění studijního a rigorózního řádu. Na jejich základě komise stanovila koncem roku 1925 zásady, podle nichž by měla být reforma provedena. Mezi nimi stálo: např. neprovádět reformu unáhleně, ale postupně, požadovat od absolventů středních škol přicházejících na právnické fakulty určitou znalost základů právní

¹⁵³ Zákonem č. 290/1919 Sb.z.a n. byl historicko právní oddíl stanoven jako třísemestrální. Vl.nař. 510/1919 Sb.z.a n. byl snížen počet hodin povinných přednášek z římského práva z 18 na 16 hodin.

¹⁵⁴ Národní listy, dne 20.12.1924, s. 3.

¹⁵⁵ Zpráva o reformě právnického studia, Všehrd, roč. VI., č. 3, Praha 1925, s. 89.

vědy, filosofie a latiny, absolventy obchodních akademií jako málo připravené ke studiu nepřipustit. Dále podporovat pilné studenty formou stipendií a tak odstraňovat studium in absentia. Jako podmínky postupu do vyššího ročníku stanovit pouze interní zkoušky a zavést obligátní praktická cvičení. Ztížit dosažení doktorátu požadavkem tištěné disertační práce, vedle zkoušky rigorózní. Později komise upustila od původně vytčené zásady zrušit samostatný historicko právní oddíl studia a jeho disciplíny přednášet paralelně s obory platného práva. To už signalizovalo vážné názorové rozpory mezi členy komise, pro které se její předseda vzdal své funkce a jež vedly nakonec ke stagnaci její práce.¹⁵⁶

Mimo rámec ankety ministerské komise byla publikována řada návrhů k reformě, v nichž byl všeobecně přijímán požadavek zpřísnit rigorózní zkoušky. Pedagogickou stránku výuky a případnou autonomií fakult se také zabývala anketa časopisu Všeherd. Již tehdy se objevila myšlenka, a to z pera pozdějšího předsedy ministerské komise prof. Miříčky, na zavedení zkráceného, pouze dvouletého studia práv pro nižší konceptní úředníky, která byla však většinou zamítána.¹⁵⁷

Otázka reformy studia práv byla také projednávána i na II. sjezdu čl. právníků, který se konal v Brně ve dnech 31.5. až 1.6.1925. Sjezd doporučil rychlé provedení reformy. V sekci správního práva k tomuto bodu referoval prof. Čáda, který zdůrazňoval propedeutický význam historicko právního studia, potřebu praktických cvičení a doporučil zřizování jednotlivých vědeckých ústavů, např. kriminalistického. V sekci finančního práva byl v závěrečné rezoluci schválen požadavek“prohloubit studium státovědecké a má-li se tak stát v rámci jediné právnické fakulty, bude to možno pouze časovou úsporou v oboru studia historicko právního.....“.¹⁵⁸ Urychleně zde také bylo požadováno jmenování profesorů finančního práva, neboť sekce, jak se později ukázalo, správně nespolehala na brzké uskutečnění reformy.

¹⁵⁶AUK, PF, záznamy z jednání ministerské komise pro reformu právnických studií, 1925.

¹⁵⁷Národní listy, dne 20.12.1924, s. 3.

¹⁵⁸Protokoly ze zasedání II. sjezdu čl. právníků, Všeherd, roč. VI., Praha 1925, s. 292.

Široce a zasvěceně pojednal o reformě právnických studií v samostatném spise prof. Sommer.¹⁵⁹ Systematicky analyzoval dosavadní úpravu studií a rigoróz a možnosti jejich zlepšení. Jako profesor, vědec a v dřívější době pracovník ministerstva školství, byl nad jiné povolán, aby se k této otázce vyjádřil. Jeho práce dává komplexní obraz podmínek, v nichž se má právnické studium reformovat. Podle Sommera je třeba zvláště brát v úvahu skutečnost, že československé právnické fakulty nejsou konsolidovány, jedná se zde o rok 1925, dvě jsou velmi mladé. Dalším ovlivňujícím faktorem je úroveň středoškolského studia nesplňující plně potřeby právnických fakult ve všeobecném vzdělání i ve výchově osobnosti studenta a konečně finanční otázka studia práv. Nedostatek finančních prostředků neumožňuje náležitě personálně obsadit fakulty (málo systemizovaných míst pomocných vědeckých pracovníků, malé platy profesorů). Prof. Sommer také správně poukázal na dva úkoly právnických fakult: pěstování právní vědy a výchovu studentů pro praktickou činnost. Reforma může být úspěšná, podaří-li se jí skloubit tyto dvě oblasti činností. K tomu se musí zaměřit na vyučovací metodu, historicko právní studium a zkoušky.

Pokud jde o vyučovací metodu je nutno klást u studentů důraz na pěstování logického myšlení a abstrakce. Toho se nedosáhne jen memorováním tlustých textů z učebnic. K přednáškám je třeba zařadit i povinná cvičení. Pro vyučovací proces musí být charakteristické úzké sepětí učitele se studentem. K tomu je potřeba rozšířit počet asistentů, a to je opět otázkou finanční.

Druhou, velmi diskutovanou otázkou, historicko právní studium. Prof. Sommer, jako romanista, obhájí římské právo a jeho výuku. Je proti restrikci římského práva, neboť na počátku studia je potřebnou právní propedeutikou a naučí právnickému myšlení. U třetího problému, zkoušek, které podle dosavadní úpravy umožňují přemíru doktorátů, Sommer výstižně označuje dvě překážky reformy. Jsou to rigorózní taxy, což znamená významné místo v příjmech profesorů a dále formální překážka, kterou je předpis vyžadující pro práci v advokacii doktorát práv.

Po odstranění těchto překážek bude možno koncipovat dosažení doktorátu na vědeckých základech a titul se stane akademickým. Rigorózní

¹⁵⁹ Sommer, O., *Reforma právnických studií*, Bratislava 1925.

zkouška by se skládala ze dvou částí, písemné a ústní. Písemná práce by měla dokázat, že autor je schopen samostatně a metodicky pracovat. Ústní zkouška by pak osvědčovala všeobecné právnické znalosti, jednak zvláštní vyspělost ve zvoleném oboru. Uchazečům o doktorát by se studium prodloužilo o jeden rok, tzn. na pět let. V posledním roce by navštěvovali speciální přednášky a semináře.

Na rozdíl od prof. Sommera považoval např. prof. Hobza za největší nedostatek platného studijního řádu na právnických fakultách přílišný rozsah historicko právních disciplín, které by se měly přednášet v menší míře, a to paralelně s obory práva platného.¹⁶⁰

V řadě názorů na reformu právnického studia se objevil i požadavek sociologů na zařazení výuky všeobecné sociologie i sociologie práva do učebních osnov právnických fakult. Na problém zkoušek z jiného hlediska poukázal prof. Weyr.¹⁶¹ Požadavek vědeckosti doktorátu nespojoval s přísností doktorské zkoušky. Při obsáhlé zkušební látce nejsou důkladnější znalosti a vědecký přístup téměř možné. Reálnější by bylo vykonat jedinou zkoušku z vědního oboru, který by si kandidát zvolil.

K diskusi o oprávněnosti či nadbytečnosti výuky právní historie přispěl významnou měrou pozdější profesor pražské právnické fakulty prof. Václav Vaněček. Ten vytkl oběma názorovým směrům jejich jednostrannost a navrhoval rozdělení historicko právních oborů na dobu celého studia s tím, že by se vyučovaly souběžně s disciplinami pozitivního práva.¹⁶²

O tom, že reforma právnického studia není problémem jen v Československu svědčilo jednání mezinárodního kongresu právníků v srpnu 1930. I na něm zazněla obhajoba právní historie jako nejvhodnější právní propedeutiky.¹⁶³ Dále požadavek orientovat studium práv nejen juristicky, ale i na hospodářsko technické obory např. účetnictví, těsnopis, psaní na stroji atd., se objevil v roce 1934.¹⁶⁴ Reforma byla dále předmětem jednání spolku právníků,

¹⁶⁰ Všehrd, roč. VIII., Praha 1927, s. 125.

¹⁶¹ Weyr, F., *Das juristische Doktorat*, 1927

¹⁶² Vaněček, V., *K reformě právnických studií*, Všehrd, roč. IX., Praha 1928, s. 79-83.

¹⁶³ Všehrd, roč. XII., Praha 1931, s. 33 an.

¹⁶⁴ *Ročenka Právnické fakulty University Komenského v Bratislavě*, Bratislava 1935.

předmětem akademických sporů, udržovala se v okruhu zájmů právnické veřejnosti. Ukazovalo se však neklamně, že samy fakulty nejsou schopny se dohodnout na zásadách reformy. Obzvláště pak vlivem sice skrývané, ale celé veřejnosti známé rivality mezi pražskou a brněnskou fakultou, která se v letech první československé republiky mezi těmito dvěma institucemi vytvořila.¹⁶⁵

Po dlouhé době se opět ujalo iniciativy ministerstvo školství a národní osvěty a výnosem č. 87.139/35-IV/1 ze dne 13.8.1935 vydalo návrh zákona o novém studijním řádu pro právnické fakulty. Současně byl vydán návrh nového řádu pro rigorózní řízení.¹⁶⁶ Oba měly nabýt účinnosti od počátku akademického roku 1936/37. Návrh studijního řádu přinášel hlavně tyto změny: historicko právní část studia byla ponechána jako úvodní, avšak zkrácena na dva semestry ve prospěch dalších oddílů. Při tom návrh spojoval tři historicko právní předměty v disciplínu „Vývoj práva ve středověku a novověku“. Vedle ní bylo samostatné právo římské. První státní zkouška, historicko právní, opravňující k postupu do druhé části studia, byla usnadněna tak, že stačilo složit zkoušku z římského práva. Ostatní předměty mohly být examinovány později. U dalších dvou státních zkoušek byla možná volba pořadí.

K absolvování fakulty se vyžadovala podle návrhu zákona návštěva praktických cvičení po dvou hodinách týdně alespoň během tří semestrů, a to z jednoho předmětu každého studijního oddílu. Návrh nového rigorózního řádu předepisoval uchazeči o doktorský titul (doctor iuris) předložení disertace a vykonání přísné zkoušky. Zkouškou se mělo zjistit, zda má kandidát schopnosti k vědeckému bádání. Téma samostatně vypracované práce si mohl zvolit uchazeč sám z 12 stanovených oborů. Rigorózní zkouška se měla konat z předmětu, do něhož patří téma disertace, dále z filosofie práva a z dalšího předmětu.

Osnovy ministerstva školství a národní osvěty vzbudily značnou odezvu. Po deseti letech stagnace byly nesporným pokrokem ve snaze reformovat, modernizovat a potřebám současného života přizpůsobit studium na právnických fakultách, i když osnova studijního i rigorózního řádu měla ještě spoustu

¹⁶⁵ Skřejpek, M., a kol., Právnický stav a právnické profese v minulosti, Havlíček Brain Team, Praha 2007, s. 180.

¹⁶⁶ K návrhu dal podnět tehdejší ministr školství a národní osvěty prof. Jan Krčmář, který se i zčásti účastnil i jeho vypracování.

nedostatků a nedávala záruku dosažení plného cíle reformy. Studium reformních snah nutně vyvolává dojem, že ministerstvo směřovalo pouze k umírněným zásahům dosavadního zaběhnutého systému, k odstranění nejvíce kritizovaných ustanovení, při čemž se často muselo uchýlovat ke kompromisnímu řešení.

Právnické fakulty zaujaly k návrhům vlastní stanoviska. Profesori bratislavské fakulty nesouhlasili s novou úpravou historicko právního oddílu, požadovali zachování dosavadní jeho struktury (právo římské, církevní, dějiny středoevropského práva a dějiny na území republiky československé) a zasazovali se o některé drobnější úpravy vyučovaných disciplín. Pro postup do druhého oddílu studia vyžadovali povinné složení první státní zkoušky, poukazující, že její fakultativnost nedává dostatečnou možnost kontroly studia na jeho počátku. Dále požadovaly prodloužení studia na 9 semestrů. Lze konstatovat, že bratislavská právnická fakulta tedy mimo dílčí otázky a problému délky studia byla pro zachování dosavadní úpravy.

Brněnská fakulta vydala k návrhu ministerstva stanoviska představitelů jednotlivých vyučovaných oborů.¹⁶⁷ Prof. Engliš vytýkal návrhu, že neumožňuje rozšíření hospodářského, finančního a sociálního vzdělávání. Studium státních věd není podle návrhu zákona adekvátní rostoucí složitosti hospodářských a finančních problémů současného státu. Prof. Čáda označil navrhovanou úpravu historicko právního oddílu za krok zpět, neboť právní dějiny československé neoznačuje názvem, o který se několik let bojovalo. Tzv. „přípravné studium práv“ doporučoval doc. Kubeš ke zvýšení zájmu studentů o studovaný obor a k jejich lepší přípravě pro praxi (dva semestry na počátku studia by studenti navštěvovali soustavně soudy a jiná praktická pracoviště souběžně s přednáškami na fakultě).

Nejpropracovanější stanovisko k návrhu ministerstva vyhotovili učitelé pražské právnické fakulty. Jeho hlavní body byly následující: prodloužení oddílů pozitivního práva, jak je návrh předkládá, je iluzorní, studenti by skládali zbylé zkoušky historicko právní až v době přednášek z dalších oddílů studia. Výhodnější se jeví prodloužit studium na 9 semestrů. Škrtnutí dějin čsl.práva

¹⁶⁷ Reforma právnických studií, In: Vědecká ročenka Právnické fakulty MU v Brně 1934/35, Brno 1935.

směřuje k odnárodnování, přitom je žádoucí rozumná redukce historicko právního oddílu. Pražská fakulta měla i další závažné výhrady k návrhu ministerstva, proto oznámila, že jej nemůže považovat za vhodný podklad k reformě, a že předloží vlastní návrh.¹⁶⁸ Samostatný návrh reformy právnického studia schválila Právnická fakulta University Karlovy dne 3.12.1936. Návrh zdůrazňoval, že fakulta má studentům poskytnout „.....důkladnou a všestrannou vědní základnu, ze které by mohli vstoupiti, jsouce teoreticky připraveni, do kteréhokoliv povolání praktického právníka nebo věnovati se vědeckému bádání, v kterémkoliv oboru právní vědy.“¹⁶⁹

Studium právní historie se má omezit na výklad základních vývojových tendencí práva a tak může plnit propedeutické poslání pro studium práva platného. Proto má být hlavní zásadou reformy přiměřené omezení hodin určených pro povinnou výuku právní historie ve prospěch výuky práva platného a věd státních a hospodářských. Hlubší vědecké bádání právně historické se má přesunout do seminářů a kolegií, které by měly být nepovinné. Studium jako celek je třeba prodloužit na 9 semestrů a rozdělit na 3 oddíly: všeobecný, judiciální a státovědecký. Nedostatky současného studia, jimiž jsou studium in absentia a návštěvy pokoutních škol je možno odstranit těsnější spoluprací učitele se studenty, a to hlavně přenesení těžiště výuky z přednášek na tzv. konversatoria. Ta budou vyžadovat přípravu učitelů i žáků.

K problému doktorátu, jehož dosažení je pobídkou ve studiu a absolventům dává zaslouženou společenskou distinkci, navrhuje profesorský sbor pražské právnické fakulty zavedení jednotného systému „přísných zkoušek fakultních“ tj. rigorózních zkoušek v upravené, dokonalejší podobě. Pro zachování doktorátu svědčí i praktické hledisko. Všichni doktoři práv, kdyby měl doktorát pouze vědecký charakter, by nemohli pracovat na fakultě. V praxi by pak vznikala řevnivost mezi nimi a absolventy bez doktorátu. Pro dosažení doktorátu by podle stanoviska pražské fakulty bylo třeba složit čtyři přísné fakultní zkoušky s alespoň dobrým prospěchem u většiny členů čtyřčlenné komise, za předsednictví děkana. Zkouška by se mohla pro zlepšení výsledku opakovat. Návrh pražské fakulty byl posledním aktem, který se v daném období komplexně reformou

¹⁶⁸ K reformě právnických studií, Právník, roč. 75, Praha 1936, s. 15.

¹⁶⁹ K reformě právnických studií, Právník, roč. 76, Praha 1937, s. 2.

studia práv zabýval. Reformou právnického studia měly být fakulty orientovány na výuku a výchovu absolventů v meziválečném Československu. Mezinárodní a vnitřní politická situace na sklonku třicátých let 20. století však již provedení reformy nedovolila.

Co se týká problematiky povolení studia žen na české právnické fakultě po pádu Rakouska - Uherska, tak profesori této instituce přijali reformní snahy v tomto směru hned na podzim roku 1918 a až překvapivě rychle začali jednat. 8. listopadu 1918 byla svolána schůze profesorského sboru právnické fakulty.¹⁷⁰ Zde kromě jiného, došlo k velkému činu ze strany fakulty, která chtěla podpořit právě probíhající významné události. Tímto činem se stal postoj profesorského sboru ke studiu žen na univerzitě a hlavně na právnické fakultě. Otázku studia žen na právnické fakultě vyřešil profesorský sbor v opravdu revolučním duchu doby. Vzhledem k tomu, že na pražském vysokém učení studovaly ženy s velkým úspěchem, obdobně také na lékařské a filozofické fakultě nebo se věnovaly studiu farmacie, nemohla otázka umožnění studia žen na právnické fakultě zůstat nevyřešena. Tento problém si na zasedání profesorského sboru uvědomovali vesměs všichni přítomní.¹⁷¹

Vzhledem k dané situaci, předsedající proděkan Josef Drachovský nepřečetl ani požadavky dopisu, kterým se také na profesorský sbor právnické fakulty obrátily „ženy české, shromážděné na své první schůzi ve svobodném státě československém,“¹⁷² a navrhl krátce po úvodním slovu plénu, aby otázka studia žen na univerzitě, konkrétně na české právnické fakultě byla dána k projednání a návrhy byly předloženy organizační komisi. Nečekal ani na konec diskuse, kterou na toto téma vedli profesori Vančura, Horáček, Heyrovský,

¹⁷⁰ Jednání sboru byli přítomni profesori Josef Drachovský, Leopold Heyrovský, Kamil Henner, Karel Herrmann šl. Otavský, Cyril Horáček, Josef Vančura, Karel Kadlec, Josef Gruber, August Miříčka, Josef Prušák, Miloslav Stieber, Jan Krčmář, František Vavřínek, Václav Hora, Jan Kapras, Antonín Hobza, Jiří Hoetzel, mimořádní profesori Jaroslav Kallab, Vilibald Mildschuh, Josef Vacek a zástupci soukromých docentů Arnošt Wenig a Emanuel Schindler.

¹⁷¹ Pousta, Z., Výuka na právnické fakultě Univerzity Karlovy a pokus o reformu studia v meziválečném období. In: Československé právo právní věda v meziválečném období (1918-1939) a jejich místo ve střední Evropě 5.-9.10.2008, Karolinum, Praha 2010.

¹⁷² AUK, fond Právnické fakulty, inv. č. 437, Ženy – připuštění k právnickému studiu a do státní služby. České ženy se sešly v Praze 1. listopadu 1918 na „na první své schůzi ve svobodném státě československém“ a vyslaly „žádost k Národnímu výboru za spěšné povolení řádného studia žen na fakultě právnické.

Hobza, Kapras a Krčmář. Posléze byl profesorským sborem přijat návrh profesora Josefa Vančury: „K studiu na právnické fakultě mohou být zapsány jako řádné posluchačky ženy za stejných podmínek jako muži počínaje zimním semestrem 1918/1919.“¹⁷³ Stejně tak se zachovala i nově vzniklá Masarykova univerzita v Brně, Komenského univerzita v Bratislavě i německá univerzita v Praze tím, že otevřely své právnické fakulty ženám za stejných podmínek jako mužům.

Tato velmi důležitá změna, že se ženy staly poprvé řádnými studentkami právnické fakulty, nejen pouhými hospitantkami, však zprvu mezi ženami patřičnou odezvu nenašla. Počáteční odpor mužských kolegů-studentů a některých vyučujících byl vůči nim opravdu velmi silný, a tak musely studentky překonávat spoustu nepříjemných obtíží. Z archivních materiálů vyplývá, že proti návrhu, připustit ženy ke studiu práv, hlasoval pouze jediný člen profesorského sboru, a to profesor Horáček.¹⁷⁴ V zimním semestru 1918/19 bylo na PF zapsáno 80 řádných posluchaček tj. z celkového počtu řádných posluchačů 3,4 % a kromě toho 50 hospitantek, dále např. v zimním semestru 1923/24 bylo na právnické fakultě zapsáno pouze 45 žen, to je 7,42% posluchačského stavu fakulty.¹⁷⁵ Počet posluchaček rostl poměrně pomalu, a tak až ve studijním roce 1932/33 překonal deset procent zapsaných. Podíly žen byly až do roku 1938 výrazně nižší než na medicíně a přírodovědě, o filozofii či farmacii ani nemluvě.¹⁷⁶ Studentky práv se musely i během studia potýkat s velkými problémy, a to nejenom ze strany spolužáků – mužů, ale i ze strany profesorského sboru (urážky, ponižování, podceňování atd.).

V akademickém roce 1921/1922 zakončila Anděla Kozáková provdaná Jírová svá studia na české právnické fakultě a stala se tak první promovanou ženou v oboru právo. Promoce se uskutečnila dne 19.12.1922 a promotorem byl bývalý děkan PF UK prof. dr. Vilém Funk.¹⁷⁷ V akademickém roce 1923/1924

¹⁷³ AUK, fond PF, prof. sbor, 8.11.1918, inv. č. 37, protokol o schůzi profesorského sboru – studijní rok 1918/19.

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Národní archiv (NA), fond Ministerstva školství a národní osvěty, karton 342.

¹⁷⁶ Pousta, Z., Výuka na právnické fakultě Univerzity Karlovy a pokus o reformu studia v meziválečném období. In: Československé právo právní věda v meziválečném období (1918-1939) a jejich místo ve střední Evropě 5.-9.10.2008, Karolinum, Praha 2010.

¹⁷⁷ AUK, fond Právnické fakulty, matrika doktorů 1921-1924, sv. 5.

úspěšně absolvovalo a stalo se doktorkami práv celkem 19 posluchaček právnické fakulty. Byly to např. dr. Jarmila Veselá, dr. Matylda Wíchová provdaná Mocová, Hana Čechová, Božena Lukášová, Eliška Povondrová, Olga Zvěřinová a další.¹⁷⁸

V archívních materiálech Univerzity Karlovy ani v univerzitních zákonech nejsou uváděny výnosy c.k. ministerstva kultu a vyučování povolující řádné studium pro ženy na právnické fakultě. Takové výnosy jsou zde pouze v případě fakulty lékařské, filozofické a povolení studia farmacie pro ženy. Archívní materiály Univerzity Karlovy však obsahují dokument ze dne 14.11.1918, ze kterého vyplývá, že na vývěsní tabuli české právnické fakulty byla v tento den vyvěšena vyhláška, podle které bylo možno na tuto fakultu přijímat ženy za řádné posluchačky za stejných podmínek jako muže.¹⁷⁹

Datum 8. listopadu 1918, kdy bylo ženám na základě usnesení profesorského sboru s konečnou platností dovoleno stát se řádnými posluchačkami této fakulty se uvádí za platné datum. Bohužel v některých publikacích, jako např. Právničky na universitě a v praxi z r. 1928¹⁸⁰ nebo ve sborníku Naše právo a stát z r. 1928¹⁸¹, je uváděno mylné datum povolení studia, a to 28.10.1918. V každém případě se rok 1918 stal jedním z důležitých mezníků v dějinách Právnické fakulty Univerzity Karlovy, neboť od tohoto roku byly ženy definitivně přijímány za řádné posluchačky této fakulty.

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ AUK, fond Právnické fakulty, protokol o schůzi profesorského sboru, inv. č. 37 studijní rok 1918/19, zápis 8. listopadu 1918. Dne 14. listopadu 1918 se tak objevila na úřední „černé desce“ na pokyn děkana a jím signovaná vyhláška oznamující, „že dle usnesení sboru profesorského ze dne 8. listopadu 1918 přijímají se, za řádné posluchačky ženy, vykazující tytéž zákonné podmínky jako posluchači mužští.“ Obdobné sdělení děkanství fakulty předalo i novinám pod označením – Z děkanství české fakulty právnické. (AUK, fond Právnické fakulty, inv. č. 437, Ženy – připuštění k právnickému studiu a do státní služby).

¹⁸⁰ Právničky na universitě a v praxi, Praha, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s.7.

¹⁸¹ Stieber, M., Právní kontinuita po převratu. In: Naše právo a stát, sborník k šedesátému výročí založení spolku čsl. Právníků „Všehrd“, Praha 1928, s. 13.

2.4.1. Dobový tisk o řádném studiu žen na PF UK

Dlouhodobý proces přijímání žen na právnickou fakultu ke studiu vyvolal mnoho diskusí a s tím i související velký počet článků na stránkách tehdejších odborných právnických časopisů i časopisů pro ženy. V dalším textu jsou pro informaci uvedeny některé z nich. Výběr článků je úmyslně volen se záměrem ukázat na variabilnost dobových názorů na řádné studium práva ženami.

První tři uvedené články jsou psány v teoretické rovině, neboť jejich autoři se ve své i každodenní praxi se studentkami práva nesetkávali. Jsou tedy spíše úvahou nad možným budoucím vývojem.

Časopis *Ženský svět* z r. 1919 uveřejnil článek Rudolfa Franzla s názvem „Proti právnickému studiu žen“. Autor se v něm jednoznačně vyslovil pro povolení právnického studia ženám. Tvrdil, že pokud žena nemohla vyzkoušet schopnosti pro toto studium a povolání, nikdo nemá právo jí v něm zabraňovat. Věřil v rozumné zvážení této problematiky samotnými ženami, které podle něho samy nejlépe poznají, zda se ke studiu hodí či nikoli. Odvolával se tehdy na již povolené studium lékařství, filozofie či farmacie pro ženy. Současně zdůraznil, že na fakultách těchto oborů ženy nejen úspěšně studují, ale ani existenčně neohrožují muže, čehož se obávali odpůrci ženského vysokoškolského studia.

Na rozdíl od dalších autorů, např. Jana Kaprase nebo Jaroslav Kryšpína, Rudolf Franzl vyzdvihl ženské vlastnosti a schopnost vcítit se do problémů druhých. A nejen to. Dával jim dokonce přednost před vlastnostmi mužů. Jeho víra ve schopnost „instinktivně vytušit finesy skryté zrakům mužovým“ byla až nadsázkou. To však nic nemění na skutečnosti, že články podporující studium žen byly v tehdejší době potřebné, protože ve společnosti i přes veškerou snahu přetrvávaly mnohé konzervativní názory a představy. Většina těchto názorů se projevila s novým důrazem později, v době, kdy první absolventky právnické fakulty ukončily studium a hledaly odpovídající profesní uplatnění.¹⁸²

¹⁸²Franzl, R., Proti právnickému studiu žen, *Ženský svět*, č. 15-16, Praha 1919, s. 22.

Z odborných právnických časopisů reagoval na uvedené téma časopis Všeherd, který v r. 1920 uveřejnil článek Jarmily Veselé s názvem „Studium žen na Právnické fakultě UK“.¹⁸³ Autorka v něm zdůraznila, že v emancipační otázce již nejde o polemiku, zda připustit či nepřipustit ženu k právnímu studiu, ale o zdokonalení celé problematiky emancipace. Kladla největší význam na rozvinutí všech vlohů, schopností a sklonů, kterými byla každá žena podle její vlastní individuality obdařena. Autorka, stejně jako R. Franzl, předvíдалa obtíže praktického odborného uplatnění prvních absolventek právní fakulty v praxi. Dotazovala se, zda mají ženy záruku, že po skončení studia budou moci působit ve všech oborech stejně jako muži. Na adresu těch mužů, kteří se obávali konkurence žen v profesních sférách odpovídala tak, že muži nemusí mít obavy o své uplatnění, neboť ženy budou volit povolání odpovídající jejich povaze a schopnostem. Autorka poukázala v závěru článku na rovnoprávnost mužů a žen v oblasti volebního práva. Z této skutečnosti odvodila, že by měla být obě pohlaví rovnoprávná i v oblasti přístupu k povolání. Ke stejnému závěru se přiklonila také s výkladem slova občan, které podle jejího názoru musí znamenat stejně tak muže i ženu.

Oba uvedené příklady rovnoprávného postavení muže a ženy v našem právním řádu hodnotila autorka jako nedostačující pro zabezpečení odpovídajícího profesního uplatnění žen. Žádala, aby byly ženy právně postaveny na roveň mužů, a to buď zákonnou interpretací slova občan nebo zákonem zaručujícím ženám přístup ke všem povoláním. Tento požadavek však zůstal v budoucnu nevyslyšen. Jarmila Veselá hleděla na možnost řádného studia žen na právní fakultě, jako na již existující realitu, které chybí však ještě zákonná úprava. Vlastní uplatnění žen posuzovala bez zbytečné nadsázky, kterou použil např. R. Franzl. Zdůraznila spíše nutnost přirozeného vývoje, který může být podle jejího názoru nejlepší odpovědí na otázku, zda se ženy pro právní praxi hodí či nikoli.

Časopis Všeherd uveřejnil v roce 1920 pod názvem „O právnickém studiu žen“ také polemiku autora Jaroslava Kryšpína, který v něm reagoval na oba výše zmíněné články.¹⁸⁴ Se stanoviskem Jarmily Veselé nepolemizoval, její

¹⁸³ Veselá, J., Studium žen na Právnické fakultě UK, Všeherd, č. 1, Praha 1920, s. 23.

¹⁸⁴ Kryšpín, J., O právnickém studiu žen, Všeherd, č. 1, Praha 1920, s. 37.

článek konstatuje pouze jako fakt. Názor Rudolfa Franzla o lepší psychické vhodnosti žen pro právní praxi však podrobil velké kritice. Podle jeho názoru spojil Franzl cit právnický s citem ženským. J. Kryšpín považoval za cit právnický cit spravedlnosti, pomocí kterého je možno „samostatně“ dosáhnout nejlepšího řešení určitého případu, jde o jakési „zvláštní nadání“. Cit ženský popisoval pak jako větší senzitivnost a snadnější podléhání psychickým dojmům, což podle něho bylo naopak největší překážkou pro právní praxi. Uvedl doslova „žena nestojí nad svým citem, nýbrž je jeho obětí“. Tento článek přecházel do opačného extrému. Autor článku ženy v důsledku jejich citlivosti pro právní praxi jednoznačně zavrhoval.

Další články byly uveřejněny v publikaci „Právničky na univerzitě a v praxi“ z roku 1928. Články spojuje kromě skutečnosti, že byly napsány v době, kdy již bylo studium práva pro ženy po určitou dobu povoleno, také povolání jejich autorů. Oba byli vysokoškolskými profesory práva a jako takoví, byli z nejpovolanějších, kteří mohli posuzovat vhodnost žen pro právnické studium.

Prvním je článek profesora Jana Kaprase, který nese název „O ženském studiu práv“.¹⁸⁵ Autor zde představuje jakýsi střed tehdejších názorů. Považoval přípuštění žen k řádnému studiu práv za výsledek reformní horečky, kdy nebylo dostatečně zvaženo, zda se budou moci absolventky uplatnit v praxi. Při pohledu z jistého odstupu, který autor měl, jelikož znal neutěšenou situaci právě dostudovaných právniček, kde o názor svým způsobem oprávněný. Nepostihuje však složitost celé tehdejší situace. Vždyť bylo jen obtížně myslitelné, aby společnost v té době přijala myšlenku na výkon právnických povolání ženami za situace, kdy jim ještě nebylo povoleno stát se ani řádnými posluchačkami právnické fakulty.

Prof. Kapras dále uvedl, že studium práva je tak „bezesporně suchopárné“, že se nejméně hodí k povaze žen. Z tohoto důvodu by se také podle něho nemělo ženám studium doporučovat. Na druhé straně však autor hodnotil ženy při studiu jako velmi pilné studentky, které dosahují v předmětech, kde

¹⁸⁵ Kapras, J., O ženském studiu práv. In: Právničky na universitě a v praxi, Praha, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 22-24.

rozhoduje pílě a snaživost, lepších výsledkù než muži. V otázkách tzv. komplikovaného úsudku, upřednostňoval však prof. Kapras muže.

Autorem dalšího článku, který nese název „Ženy v právní praxi“,¹⁸⁶ je profesor Otakar Sommer. První kapitola tohoto článku pojednává o studiu práv. Autor na základě osobních zkušeností z právnických fakult v Praze a Bratislavě uvedl, že „není žádných specificky ženských nedostatků intelektuálních“, pro které by se nemohly ženy věnovat studiu práva. Obdobně jako prof. Kapras vyzdvihl větší pílě a serióznost žen při studiu. K tomuto hodnocení připojil své zkušenosti ze seminárních hodin. Studentky podle těchto zkušeností hodnotil jako pozorné, ochotné i k detailní práci, znalé cizích jazyků a způsobilé k reprodukci odborných názorů. Svoji úvahu o studiu práv uzavřel konstatováním, které vyznívalo pro ženy kladně“...ve značném počtu jde u absolventek o právnický nadprůměrné, se smyslem pro realitu, které jsou vhodné i pro vědeckou práci“.

¹⁸⁶ Sommer, O., Ženy v právní praxi. In: Právničky na universitě a v praxi, Praha, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 24-27.

2.5. Uplatnění absolventek Právnické fakulty UK v právní praxi

2.5.1. Všeobecná situace

Když se po mnohaletém úsilí ženám podařilo prosadit možnost studovat v řádném denním studiu na Právnické fakultě Univerzity Karlovy¹⁸⁷ a později i na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně a Univerzitě Komenského v Bratislavě a i na německé univerzitě v Praze, neznamenal to však současně, že budou moci po ukončení těchto studií zahájit bez další problémů svou vlastní odbornou právní praxi.¹⁸⁸ Přestože se může zdát tato situace z dnešního pohledu nepochopitelná, nastala pro absolventky další velká zkouška plná potíží a polemik, která zejména v oblasti soudnictví trvala, počínaje rokem 1922, kdy úspěšně zakončily studium PF UK první absolventky, několik dlouhých let.

Seznam absolventek z let 1921 – 1924:

Akademický rok 1921/1922

1. Kozáková Anděla, narozena 14.5.1897, Humpolec, promoce 19.12.1922

Akademický rok 1922/23

1. Veselá Jarmila, narozena 29.9.1899, Praha, promoce 2.6.1923
2. Stadlerová Bohumila, narozena 25.4.1897, Rokycany, promoce 23.6.1923

Akademický rok 1923/24

1. Čechová Hana, narozena 18.4.1900, Praha, promoce 23.4.1924
2. Doškářová Vojtěška, narozena 23.4.1900, Mělník, promoce 29.3.1924

¹⁸⁷ Pod vlivem politických událostí bylo nutné vyřešit vztah obou pražských univerzit. Výsledkem byl zákon ze dne 19. února 1920, č. 135 Sb. z. a n., známý spíše pod jménem svého předkladatele JUDr. F. Mareše jako Lex Mareš. V § 1 tohoto zákona se české univerzitě vrátilo její jméno „Universita Karlova.“ O jménu německé univerzity rozhodl zvláštní zákon.

¹⁸⁸ Dnešní postavení absolventek práv, Právník, ročník LXVI, Praha 1927, s. 320.

3. Fantová Vlasta, narozena 15.6.1900, Praha, promoce 1.2.1924
4. Jirsíková Ludmila, narozena 25.6.1900, Praha, promoce 17.11.1923
5. Klímová Ludmila, narozena 9.6.1900, Praha, promoce 17.12.1923
6. Koutníková Eugenie, narozena 26.12.1900, Lány, promoce 5.4.1924
7. Kovařovičová Františka, narozena 16.8.1901, Praha, promoce 30.6.1924
8. Lukášová Božena, narozena 19.11.1900, Praha, promoce 26.1.1924
9. Mikolášová Ludmila, narozena 25.1.1898, Praha, promoce 17.12.1923
10. Nechvílová Antonie, narozena 27.9.1900, Klecánky, promoce 29.3.1924
11. Paukertová Miloslava, narozena 8.1.1901, Choceň, promoce 19.1.1924
12. Povondrová Eliška, narozena 21.8.1899, Dobruška, promoce 29.3.1924
13. Šnajdaufová Jiřina, narozena 4.11.1899, Plzeň, promoce 17.12.1923
14. Veselá Ludmila, narozena 29.8.1900, Benešov, promoce 24.11.1923
15. Wíchová Matylda, narozena 23.1.1898, Pardubice, promoce 7.12.1923
16. Zlonická Zdeňka, narozena 30.1.1900, Německý Brod, promoce 20.10.1923
17. Zveřinová Olga, narozena 22.12.1899, Praha, promoce 13.10.1923¹⁸⁹

Ženám sice bylo povoleno studium práv a složily stejné zkoušky jako muži, mnohé také zkoušky doktorské, ale uplatnění v praxi nalézaly jen velmi obtížně. Hlavním důvodem tohoto stavu byla nedůvěra a konkurenční nevráživost opět ve spojení s přežívajícími předsudky. Veřejnost, a to i odborná, přijímala nově vzniklou situaci, až na výjimky, velmi těžce. Do jaké míry šlo o konzervativní pohled, obavu o konkurenci nebo naopak chápající vstřícné názory nám mohou přiblížit články a polemiky z dobových materiálů.

Představitelé právnické fakulty zastávali i v tomto období pokrokové názory, obdobně jako v době, kdy ženy usilovaly o přístup k řádnému vysokoškolskému studiu práva. Tuto skutečnost dokumentuje mimo jiné názor

¹⁸⁹ AUK, fond Právnické fakulty, matrika doktorů 1921-1924, sv. 5.

profesora Václava Hory z roku 1922: „...nikdo z účastníků schůze konané dne 8. 11.1918 v Karolinu, kde bylo mimo jiné slavnostně přijato i usnesení o vstupu žen jako řádných posluchaček v tu chvíli neuvažoval, zda a jak bude prvním absolventkám umožněno věnovat se právnické profesi. Zdálo se jako naprosto vyloučené, aby jim byla tato možnost odpírána.“.¹⁹⁰

Dalším příkladem kladného postoje představitelů PF k výkonu odborné právnické praxe ženami a k rovnoprávnosti mezi ženami a muži, svědčí i skutečnost, že profesorský sbor právnické fakulty, když mu v roce 1928 předložila JUDr. Jarmila Veselá svoji habilitační práci, neváhal a po úspěšném obhájení předložené práce ji jmenoval docentkou trestního práva hmotného i procesního, schválenou příslušným ministrem spravedlnosti. Také na Slovensku JUDr. Božena Němčická byla na Univerzitě Komenského v Bratislavě promována sub auspiciis.¹⁹¹

Do konce roku 1927 promovalo celkem 92 právniček, z toho 70 na Univerzitě Karlově, 10 na Univerzitě Masarykově, 3 na Univerzitě Komenského a 9 na univerzitě německé, která také umožnila ženám studium na právnické fakultě.¹⁹²

Je možno zde konstatovat, že první právničky neměly větších překážek pro vstup do advokacie a na některá místa samosprávných orgánů. Naopak nejtěžší situace pro ně nastala v oblasti soudnictví a státní správy. Jako odezva na tyto obtíže vznikla při tzv. Sdružení pro zájmy posluchaček a absolventek vysokoškolských speciální právnická sekce, která byla výkonným pracovním odborem tohoto sdružení.¹⁹³ Jeho iniciátorkami byly JUC. Milada Králová (studentka, kandidátka právních věd na PF) provdaná Horáková, JUDr. Marie Svozilová a JUDr. Jarmila Veselá, které sezvaly kandidátky práv dne 11.11.1925 do Studentského domu Na slupi. Zde seznámily všechny přítomné s právním i faktickým stavem tehdejší právnické praxe. Ujistily je, že není nutno měnit právní

¹⁹⁰ Hora, V., Projevy odborníků, , In: Právničky na universitě a v praxi, Praha, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 19-21.

¹⁹¹ Právničky na universitě a v praxi, Praha, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 7-8.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Tamtéž , s 59.

stav, ale pouze uplatňovanou praxí. Zastupováním nově se vytvářející sekce byla pověřena JUC. Milada Králová. Ustavující členská schůze právnické sekce se konala dne 26.11.1925 a zvolila současně pracovní výbor, jehož úkolem bylo zejména seznamovat veřejnost s neutěšenými poměry právniček a získávat občany pro spolupráci a pomoc.¹⁹⁴

První právničky byly většinou ženy a dívky, které se narodily na konci 19. nebo na počátku 20. století v dobře situovaných rodinách nezřídka soudců, advokátů, notářů nebo úředníků. Působily často v kancelářích svých otců či manželů. Např. pozdější berounská advokátka a spisovatelka Hedvika Průchová se tak např. seznámila se svým pozdějším manželem-advokátem po jednání u Okresního soudu v Křivoklátě.¹⁹⁵

Většina žen měla v průběhu své praxe jen méně významné kauzy, obvykle z oblasti občanského a rodinného práva.¹⁹⁶

Prvorepublikové právničky se vzhledem ke své situaci věnovaly i jiným činnostem, které ovšem souvisely s právem. Psaly různé články o svých kauzách, věnovaly se psaní odborných publikací i populární literatury. Např. Anděla Kozáková - Jírová vydala knihu „Právní postavení ženy v českém právu zemském“ v r. 1926, Marie Mikulová „Žena v právním řádě československém“ v r. 1936. Jednalo o odbornou literaturu psanou na zakázku. Mezi autorky písničkových románů z právnického prostředí patřily např. Božena Pátková s románem „Srdce a paragraf“ z r. 1936, Marie Vopršalová-Šteflová a její „Právník o lásce“ a další. Problém ženy – advokátky v období první republiky se promítl např. i do filmového zpracování. Film „Advokátka Věra“ zachycuje přesně situaci žen s právnickým vzděláním v tomto období. Řada z nich se zapojila i do ženského hnutí a do boje za rovnoprávnost mezi muži a ženami. Aktivními členkami

¹⁹⁴ Holá, M., Činnost sdružení uvnitř státu, In: Čeho jsme docílily..., Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, s.46.

¹⁹⁵ Archív ČAK, Jmenný seznam nově přijatých koncipientek 1923-1929, 1929-1933, ČAK, Praha.

¹⁹⁶ Srovn. Adamová, K., a kol., Dějiny českého soudnictví do roku 1938, LexisNexis, Praha 2005, s. 165 an.

Sdružení pro zájmy posluchaček a absolventek vysokoškolských se staly např. JUDr. Anděla Kozáková-Jírová nebo např. i JUDr. Milada Horáková.¹⁹⁷

Právníké sekci pomáhala Ženská národní rada, zejména její předsedkyně a senátorka Františka Plamínková.¹⁹⁸ Ta již na jaře 1925 iniciovala dotazníkovou akci, pomocí níž bylo zjištěno, kde se právničky ucházely o místa a z jakých důvodů neuspěly. Vyhodnocení této akce potvrdilo známou skutečnost, že většina právniček byla odmítnuta. Sekce pořádala pro právničky schůze, shromažďovala údaje o jejich postavení u nás i v zahraničí a informovala právničky, odborná místa i veřejnost o svých aktivitách. Největším úspěchem této sekce byla zásluha o přístup žen-právniček do soudní praxe. I přesto všechno se až do konce roku 1925 nepodařilo žádné kvalifikované právničky získat stálé místo v právníkém povolání. Jen málokdo si dovedl představit ženu v roli soudkyně, advokátky nebo notářky. Společnost neměla pro tyto role žádný předobraz v minulosti a neuměla si je ztotožnit se žádnou z tradičních ženských rolí. Rozdíl byl ovšem v tom, že tentokrát se tato situace odehrávala v podmínkách demokratického státu, jehož ústava zaručovala rovnoprávnost mužů a žen ve všech oblastech života společnosti.¹⁹⁹

Vlna feministického hnutí zasáhla celou oblast školství, zejména však školství vysoké. Ženy, nejen na právníké fakultě, se začaly úspěšně habilitovat. Na filozofické fakultě byly čtyři. V roce 1929 následovala Milada Paulovou, která byla významnou českou historičkou, byzantoložkou, první ženou s titulem docent v Československé republice a také první ženou v ČSR, která získala v roce 1925 právo přednášet na univerzitě, Flora Kleinschnitzová, která se habilitovala pro novější dějiny literatury československé. V roce 1930 byla Růženě Vackové

¹⁹⁷ Musilová, D., Uplatnění absolventek vysokých škol v období první republiky, in: *Práce z dějin a vědy*, sv. 3., Arenga, Praha 2002, s. 171.

¹⁹⁸ Holá, M., Činnost sdružení uvnitř státu. In: *Čeho jsme docílily...*, Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, s. 47.

¹⁹⁹ Holá, M., Činnost sdružení uvnitř státu. In: *Čeho jsme docílily...*, Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, s. 47.

udělena "venia legendi" pro klasickou archeologii. Pro obor slovanského národopisu se v roce 1932 habilitovala Drahomíra Stránská.²⁰⁰

Na přírodovědecké fakultě dosáhly za první republiky docentury dvě ženy. Albína Dratvová pro filozofii exaktních přírodních věd a matematiky, Julie Moschelesová pro obor antropogeografie. Na lékařské fakultě se dvě žadatelky o "veniam legendi" specializovaly na dermatologii a venerologii. Vlasta Říhová-Knappová se úspěšně habilitovala v roce 1932, o necelý rok později její kolegyně Olga Valentová, provdaná Denigerová.²⁰¹

Také právnická fakulta měla mezi svými pedagogy jednu docentku, a tou byla již zmiňovaná Jarmila Veselá, která se roku 1928 habilitovala pro obor práva a řízení trestního.²⁰² Úhrnem tedy získalo "veniam legendi" na Univerzitě Karlově za první republiky devět žen, z nichž pouze jedna posléze dosáhla profesury. Tou se stala Milada Paulová v roce 1933.

²⁰⁰ Ženy s vysokoškolským vzděláním ve službě veřejné a jiné. In: Čeho jsme docílily..., Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Fenyk, Jaroslav, Jarmila Veselá. In: Antologie československé právní vědy v meziválečném období (1918-1938), Linde Praha 2009, s. 401.

Statistický přehled pracovního uplatnění žen s úplným vysokoškolským vzděláním ke dni 31.12. 1931²⁰³

Přibližné statistické výsledky byly zpracovány podle dostupných údajů, které nashromáždil odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé.

1. Předsednictvo ministerské rady:	žádný údaj
2. Parlament:	žádný údaj
Parlamentní knihovna:	žádný údaj
3. Ministerstvo zahraničních věcí:	1 PhDr. vrchní komisařka
1 JUDr. koncipistka vyšší administrativní služby
4. Ministerstvo národní obrany:	žádný údaj
5. Ministerstvo vnitra:	žádný údaj
5.1. Zemský úřad v Praze:	1 JUDr. vrchní komisařka
1 MUDr. primářka
3 MUDr. sekundářky
2 MUDr. v léčebných ústavech
1 MUDr. čekatelka v léčebných ústavech
7 MUDr. smluvních lékařek
1 MUDr. jako externistka v léčebném ústavu
5.2. Zemský archiv:	1 PhDr. archivářka (zástupce vedoucí)
5.3. Národní muzeum:	6 PhDr. knihovnice a úřednice knihovní služby
5.4. Zemský úřad v Brně:	žádný údaj
5.5. Krajský úřad v Bratislavě:	1 JUDr. konceptní úřednice smluvní
6. Ministerstvo spravedlnosti:	žádný údaj
6.1. Vrchní soud v Praze:	16 právniček jako soudní čekatelky

²⁰³ In: Čeho jsme docílily..., Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, s. 98-107, c.d.

6.2. Krajský soud v Praze:	1 JUDr. tajemnice ochranného odd. péče o mládež
6.3. Vrchní soud v Brně:	5 právniček jako soudní čekatelky
6.4. Vrchní soud v Bratislavě:	4 právničky jako soudní čekatelky
6.5. Vrchní soud v Košicích:	3 právničky jako soudní čekatelky
7. Ministerstvo školství a národní osvěty:	1 Ing.Dr. vrchní komisařka 1 JUDr. a 1 profesorka jako úřednice přikázané službou na ministerstvu
8. Asistentky vysokých škol:	
8.1. Karlova univerzita v Praze	
8.1.1. Právnická fakulta:	1 právnička negraduovaná
8.1.2. Lékařská fakulta	17 asistentek 2 vědecké pomocné síly
8.1.3. Filozofická fakulta	1 asistentka
8.1.4. Přírodovědecká fakulta	1 asistentka 1 vědecká pomocná síla 1 lektorka pro dívčí tělocvik
8.2. Masarykova univerzita v Brně	
8.2.1. Právnická fakulta:	žádný údaj
8.2.2. Lékařská fakulta	10 asistentek 1 vědecká pomocná síla
8.2.3. Přírodovědecká fakulta	2 asistentky graduované 1 asistentka negraduovaná 1 vědecká pomocná síla
8.3. Univerzita Komenského v Bratislavě	
8.3.1. Právnická fakulta:	1 právnička
8.3.2. Lékařská fakulta	10 asistentek

8.3.3. Filozofická fakulta 1 PhC. vědecká pomocná síla

8.4. Německá univerzita v Praze

8.4.1. Lékařská fakulta 3 asistentky

8.5. České vysoké učení technické Praze 1 asistentka v oboru chemických technologií

8.6. České vysoké učení technické Brně 1 asistentka v oboru chemických technologií
1 vědecká pomocná síla

8.7. Německé vysoké učení technické v Praze
2 asistentky v oboru chemických technologií

8.8. Vysoká škola zemědělská v Brně 2 asistentky v oboru chemických technologií

9. Docentky vysokých škol:

9.1. Karlova univerzita v Praze

9.1.1. Právnická fakulta: 1 docentka v oboru trestní právo

9.1.2. Filozofická fakulta 3 docentky

9.2. Univerzita Komenského v Bratislavě

9.2.1. Lékařská fakulta 1 docentka

9.3. Německá univerzita v Praze

9.3.1. Lékařská fakulta 1 docentka

9.4. Německé vysoké učení technické v Praze 1 docentka

10. Státní vědecké ústavy:

10.1. Státní ústav archeologický 1 PhDr.

10.2. Státní ústav historicko ediční 3 PhDr.

11. Univerzitní knihovny:

11.1. Pražská univerzitní knihovna 3 PhDr. vrchní komisařky
knihovní služby

8 PhDr. komisařky
knihovní služby

11.2. Brněnská zemská a univerzitní knihovna 2 PhDr. vrchní
komisařky
knihovní a archiv.
služby
1 PhDr. komisařka
knihovní služby

11.3. Univerzitní knihovna v Bratislavě 2 PhDr. komisařky
knihovní služby
1 koncipientka
knihovní služby

11.4. Knihovna německé vysoké školy technické v Brně
1 PhDr. vrchní
komisařka knih. a
archiv. služby

12. Zemské školní rady:

12.1. V Praze žádný údaj

12.2. V Brně žádný údaj

12.3. Školský referát v Bratislavě 1 definitivní profesorka
1 JUC. Ustanovená ad hoc

12.4. Školský referát v Užhorodě žádný údaj

13. Učitelky:

13.1. Střední školy a učitelské ústavy

13.1.1. Země česká 339

13.1.2. Země moravskoslezská 186

13.1.3. Země slovenská	129
13.1.4. Podkarpatská Rus	17
13.1.5. Mimo ČSR	6
13.1.6. Celkem	677

13.2. Střední odborné školy (obchodní technické atd.)

13.2.1. Země česká	52
13.2.2. Země moravskoslezská	17
13.2.3. Země slovenská	19
13.2.4. Podkarpatská Rus	2
13.2.5. Celkem	90

14. Ministerstvo zemědělství:	3 Ing. ve výzkumných ústavech 1 Ing. definitivní konzultantka u Zemědělské rady na Slovensku
Odborné školství zemědělské	1 PhDr. jako ředitelka 1 Ing.Dr. jako učitelka
15. Státní pozemkový úřad:	9 právníček jako smluvní úřednice 1 Ing. jako smluvní úřednice
16. Ministerstvo obchodu:	žádný údaj
17. Patentní úřad:	žádný údaj
18. Ministerstvo veřejných prací:	1 RNDr komisařka v radiologickém státním ústavu
19. Ministerstvo pošt a telegrafů:	několik právníček v provozní službě jako poštovní pomocnice,
20. Ministerstvo železnic:	1 právníčka jako konceptní smluvní úřednice 1 lékařka jako smluvní síla v ústavu péče o mládež
21. Ministerstvo pro sjednocení zákonů a organizace správy:	žádný údaj
22. Ministerstvo pro zásobování lidu:	žádný údaj

23. Ministerstvo veřejného zdravotnictví a veřejné výchovy:

1 MUDr. odborový rada
1 MUDr. vrchní komisařka
1 JUDr. čekatelka

Státní zdravotnický ústav:

4 MUDr.
2 RNDr.
1 PhDr.

z nichž 1 jako vrchní komisařka ostatní jako odborné smluvní síly

24. Ministerstvo financí:

žádný údaj

24.1. Finanční ředitelství v Praze

žádný údaj

24.2. Finanční ředitelství v Brně

1 právnička

24.3. Finanční ředitelství v Bratislavě

2 právničky jako smluvní
právní úřednice

Pzn. V Čechách bylo zaměstnáno několik právniček u finančních úřadů jako akordantky.

25. Státní statistický úřad:

1 PhDr. jako komisařka a
přednostka knihovny

26. Magistráty:

26.1. Magistrát hl.m. Prahy

18 žen s VŠ vzděláním (právnícké
úřednice, úřednice archivní a
knihovní služby a úřednice
zdravotního odboru)

26.2. Magistrát města Brna

žádný údaj

26.3. Magistrát města Bratislavy

2 právničky jako konceptní
smluvní úřednice
1 PhDr. jako smluvní úřednice
v městském muzeu

27. Obchodní a živnostenské komory:

27.1. V Praze

1 JUDr. komisařka

27.2. V Brně

žádný údaj

27.1. V Bratislavě
konceptní úřednice

1 JUDr. jako definitivní

28. Svobodná povolání:

28.1. Advokacie

28.1.1. Země česká	7 advokátek 58 koncipientek
28.1.2. Země moravskoslezská	1 advokátka 16 koncipientek
28.1.3. Země slovenská a Podkarpatská Rus	1 advokátka 14 koncipientek

28.2. Notářství

28.2.1. Země česká	1 kandidátka notářství se zkouškou notářskou a oprávnění k substituci notářství
28.2.2. Země moravskoslezská	2 kandidátky notářství
28.2.3. Podkarpatská Rus	1 kandidátka notářství

Pzn. Právničky byly zaměstnány jako právnické síly, ovšem jen v malém počtu, v různých institucích jako byl např. Červený kříž a v soukromé sféře jako např. právní referentky ve firmách. Jejich počet nemohl být přesně zjištěn.

29. Lékařky: národnosti čsl., hlášené u lékařské komory ČSR (sekce česká)

29.1. Praha	
29.1.1. Praktikující lékařky	179
29.1.2. Nemocniční lékařky	97
29.1.3. Nepraktikující lékařky	6
29.2. Země česká	
29.2.1. Praktikující lékařky	112
29.2.2. Nemocniční lékařky	33

29.2.3. Nepraktikující lékařky	10
29.3. Země moravskoslezská	
29.3.1. Praktikující lékařky	66
29.3.2. Nemocniční lékařky	40
29.3.3. Nepraktikující lékařky	4
29.4. Země slovenská	
29.3.1. Praktikující lékařky	62
29.3.2. Nemocniční lékařky	26
29.3.3. Nepraktikující lékařky	4
29.4. Podkarpatská Rus	
29.4.1. Praktikující lékařky	15
29.4.2. Nemocniční lékařky	4
30. Lékařky: národnosti německé, hlášené u německých lékařských komor	
30.1. Země česká	137
30.2. Praha	62
30.2.1. Praktikující lékařky	94
30.2.2. Nemocniční lékařky	43
30.3. Země moravskoslezská	
30.3.1. Praktikující lékařky	3
30.3.2. Nemocniční lékařky	23
31. Farmaceutky:	
Diplomované magistry	233

Provizorky	9
Doktorky farmacie	4
Samostatné lékárnice	15

32. Technická povolání:

Inženýrky, které byly zaměstnané v ústředních úřadech, jsou uváděny v předcházejících údajích. Ženy s vysokoškolským vzděláním byly převážně zaměstnány v soukromých firmách, zejména jako chemičky v továrnách, komerční inženýrky, pojistné techničky u nemocenských pokladen a v jiných ústavech. Jen několik žen provádělo samostatnou praxi, a to např. jako samostatné architektky, strojní a stavební inženýrky nebo geometričky. U Spolku čsl. inženýrů bylo v roce 1931 přihlášeno 6 400 inženýrů, z toho 40 bylo žen s vysokoškolským vzděláním technického směru.

2.5.2. Právničky a soudní praxe

Přistoupíme-li k nastínění organizace civilního soudnictví v první Československé republice pak dospíváme k tomu, že stejně jako v monarchii jejich struktura byla čtyřstupňová. Jako nejvyšší instance pro věci civilní a pro věci trestní byl v listopadu 1918 zřízen Nejvyšší soud, jenž sídlil od roku 1919 v Brně. Jeho organizace byla téměř shodná s organizací Nejvyššího soudního a kasačního dvora ve Vídni, jenž působil do roku 1918. Skládal se z prvního a druhého prezidenta, sedmi senátních prezidentů (roku 1930 byl jejich počet rozšířen na 9) a čtyřiceti radů (od roku 1930 48), vesměs jmenovaných prezidentem republiky.²⁰⁴

Nižší stupně soudní organizace byly poněkud odlišné v českých zemích a na Slovensku vzhledem k odlišné struktuře soudnictví v Předlitavsku a Uhrách. K sjednocení došlo až na základě zákona č. 201/1928 Sb.z. a n. o úpravě některých organizačních otázek v oboru soudnictví. Od působnosti tohoto zákona byly sborovými soudy II. instance vrchní soudy (působící místo dřívějších vrchních soudů zemských v Čechách a na Moravě a soudních tabulí na

²⁰⁴ Mates, P., Nejvyšší soud v Brně, Revue otevřené kultury, Praha 1991, č. 3.

Slovensku). Sborovými soudy I. instance byly soudy krajské (na Slovensku dříve označované jako sedrie). Sborové soudy byly soudy senátními, kde soudilo kolegium (sbor) několika soudců. Krajské soudy byly navíc specializované, k jejich názvu tak přibýlo označení jejich specializace, a proto se hovořilo o exekučních, obchodních a civilních soudech. Základní organizační jednotkou byly okresní soudy, kde působil samosoudce. Vedle řádného soudnictví v první republice působila řada nejrůznějších soudů specializovaných, které byly úzce specializované.²⁰⁵

Z civilních specializovaných soudů je třeba upozornit na živnostenské soudy, převzaté z Rakouska. Okolnosti si však vynutily vytvoření dalších soudů a rozhodčích komisí pracovněprávního charakteru. Již v prosinci 1919 byla příslušným zákonem zřízena rozhodčí komise pro úpravu služebního poměru v kovoprůmyslu, zákonem č. 100/1921 Sb.z. a n. byly zřízeny rozhodčí soudy mzdové k upravení pracovního a služebního poměru v živnostech stavebních. Předsedu a jeho náměstka jmenovalo ministerstvo sociální péče ze soudců, za přísedící pak byly povolány osoby, které na jeho vyzvání jmenovaly organizace zaměstnanců a zaměstnavatelů. Zákonem č. 145/1920 Sb.z.a n. byly vytvořeny hornické rozhodčí soudy, které byly v roce 1924 reorganizovány. Jako soudy I. stolice působily hornické soudy rozhodčí v sídlech revírních rad a jako soudy II. stolice vrchní hornický soud v Praze. Hornické rozhodčí soudy byly složeny ze dvou zástupců podnikatelů, dvou zástupců zřízenců a dvou zástupců dělnictva a předsedy, kterým mohl být jen soudce z povolání.²⁰⁶

Značná roztržitost v oblasti pracovního soudnictví se vynutila reformou, a tak v roce 1931 došlo k přijetí zákona o pracovních soudech, jenž vstoupil v účinnost 1. ledna 1932. Podle tohoto zákona byly řízeny pracovní soudy, které ovšem svým charakterem navazovaly na soudy živnostenské. Přísedící těchto soudů byli jmenováni prezidentem příslušného vrchního soudu podle návrhu odborových organizací a zaměstnavatelů na základě parity. Pracovní

²⁰⁵ Adamová, K., a kol., Dějiny českého soudnictví do roku 1938, LexisNexis, Praha 2005, s. 109 an.

²⁰⁶ Tamtéž.

soudy byly zřízeny v místech, kde toho „vyžadují hospodářské a sociální poměry“, tedy ve větších průmyslových městech.²⁰⁷

Dalšími důležitými soudy byly, z předchozího období převzaté, labské plavební soudy, jež byly nově organizovány vládním nařízením č. 93/1924 Sb. z.a n. Tyto soudy byly příslušné pro civilní spory plavební, jejich postavení v rámci celé soudní organizace však nebylo příliš významné.²⁰⁸

Mezi významné rozhodčí soudy patřily zejména rozhodčí soudy nemocenských pojišťoven, které byly zřízeny již v roce 1888 a v Československu reorganizovány zákonem č. 221/1924 Sb. z.a n..²⁰⁹ Tyto soudy byly zřízeny u každé nemocenské pojišťovny a rozhodovaly ve tříčlenných senátech. Vyššími instancemi byly potom pojišťovací soudy zřízené v sídlech sborových soudů I. stolice a vrchní pojišťovací soud v Praze s působností pro celou republiku. Pojišťovací soudy i vrchní pojišťovací soud působily v senátech, jejichž přísedící byli voleni.

V hornickém pojištění vykonávaly obdobnou funkci rozhodčí soudy bratrských pokladen a vrchní rozhodčí soud bratrských pokladen v Praze. V dělnickém pojištění úrazovém působily rozhodčí soudy úrazových pojišťoven. Z dalších rozhodčích soudů je možné uvést rozhodčí soudy pro penzijní pojištění, zřízené ještě v monarchii, rozhodčí soudy pro nemocenské pojištění veřejných zaměstnanců zřízené podle vládního nařízení z roku 1927. V letech 1919 - 1920 si situace vynutila činnost lidových cenových soudů a lichovních soudů (existovaly až do roku 1924).²¹⁰

Všeobecně byla v celé soudní soustavě civilních soudů uplatňována zásada trojinstančního postupu. Pokud byl první instancí okresní soud, rozhodoval v druhé instanci soud krajský. Tam, kde byl svou instancí soud krajský, rozhodoval v druhé instanci soud vrchní. Opravný prostředek proti rozsudku první

²⁰⁷ Hanzal, F., Pracovní soud, Praha 1937; Říha, J., Pracovní soudnictví. In: Slovník veřejného práva československého, díl 3., Brno 1934.

²⁰⁸ Viz poznámka 186.

²⁰⁹ Zákon č. 221/1924 Sb. z.a n. o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří.

²¹⁰ Tamtéž.

stolice se nazýval odvolání, proti rozsudku druhé stolice bylo dovolání nebo žádost o revizi.

Československé soudnictví tedy nedoznalo výraznějších reformních zásahů. Částečně byl odstraněn jen dualismus, reagovat na společenskou potřebu se podařilo především v oblasti pracovněprávní. Uvedená soudní soustava přetrvávala nejen celé období první republiky, svoji podobu nezměnila ani v prvních poválečných letech.²¹¹

V roce 1919 podle zákona o sestavování porotců ze dne 23. května 1919, byly ženy připuštěny k tomuto výkonu a bylo stanoveno, že musí být přítomna alespoň jedna třetina žen.²¹² Také další zákon ze 17. října roku 1919, zákon o lidových soudech pro trestání válečné lichvy nařizoval přítomnost žen u lichevních soudů jako přísedících, a to z řad skupiny dělnické a z osob s pevným platem.²¹³ Stejně tak působily ženy při tzv. cenových soudech, a to vlivem zákona z 28. května 1919 o lidových soudech cenových, kde se také vyžadovala přítomnost žen při líčení hlavních i doplňkových, a to opět po jedné ženě z řad dělnic a jedné ženě z řad osob s pevným platem.²¹⁴

Cesta prvních právniček k výkonu právní praxe v soudnictví a ve státní správě trvala téměř 10 let. Bylo to 10 let velmi intenzivních snah. Je téměř až neuvěřitelné, že tak dlouhou dobu nebyly ženy do těchto oborů přijímány přes to, že pro zamítavá stanoviska jednotlivých úřadů neexistovalo jediné zákonné ustanovení, kterým by mohla být negativní rozhodnutí podložena. Předpis o přijímání zaměstnanců do státní správy – pragmatika, nařízení ze dne

²¹¹ Jako hlavní zdroj poznání organizace soudnictví první Československé republiky je třeba stále považovat publikaci Vážného, F., O ústrojí a příslušnosti soudů, Brno 1926. Kompletní soubor předpisů upravující organizaci soudnictví je obsažen v publikacích Bedo, A., Gerlich, K., Příruční sbírka justičních zákonů platných v zemích české a moravskoslezské, Praha 1933; Hartmann, A., Předpisy o soudech a jejich organizaci, 1933; Hartmann, A., Předpisy o soudech jejich organizaci a soudnictví, Dodatky ke dni 31. prosince 1937, Praha 1938. K civilnímu soudnictví je třeba upozornit na práce především Hory, V. Zejména v prvním díle jeho práce Československé civilní právo procesní, Praha 1922 nalezneme podrobný výklad této problematiky. Dále od téhož autora Soudy a soudnictví. In: Slovník veřejného práva československého, díl 4, Brno 1938.

²¹² Zákon č. 278/1919 Sb. z. a n., o sestavování seznamů porotců, § 4, odst. 2, § 7, odst. 2.

²¹³ Zákon č. 567/1919 Sb. z. a n., o lidových soudech pro trestání válečné lichvy, § 2.

²¹⁴ Zákon č. 299/1919 Sb. z. a n., o lidových soudech cenových, § 3.

21.1.1919,²¹⁵ ani žádný odvětvový předpis nebo platební předpis neobsahoval ustanovení vylučující ženy při přijetí. Platový zákon ze dne 24.6.1926 č.103 Sb.z. a n. dokonce předpokládal tzv. ženské zaměstnance.²¹⁶ Tento zákon upravoval platové požitky úředníků, kdy výše platu a další právní postavení úředníků byly stanoveny právě tímto platovým zákonem č. 103/1926 Sb.z. a n.²¹⁷ Podle tohoto zákona se úřednická místa rozříd'ovala ve čtyři služební třídy, a to podle předepsaného vzdělání. Plat úřednický se skládal ze služného, činovného a výchovného. Úředníci mohli být ustanoveni pouze na systemizovaná úřednická místa. Citovaný zákon upravil právní postavení státních pragmatikálních úředníků a zřízenců ve státních úřadech a dále také právní postavení pracovníků ve státních zastupitelstvech, soudců, profesorů vysokých škol, státních profesorů středních škol atd. a vojenských a četnických gážistů. Tento zákon upravoval právní poměry komplexně a nahradil řadu zákonů, které platily ještě z doby monarchie.²¹⁸

Pro čekatele na služební místa byla stanovena čekatelská doba podle služebních tříd od 1 do 4 roků. Citovaný zákon převzal dosavadní čtyři služební třídy. Roční služební plat čekatelský byl stanoven pro 1. služební třídu ve výši 17 400 Kč, pro 2. služební třídu ve výši 11 100 Kč, pro 3. služební třídu ve výši 10 500 Kč a pro 4. služební třídu ve výši 10 200 Kč.

Služné úředníků na služebních místech systemizovaných mimo platové stupnice činilo 100 000 Kč ročně. Služné úředníků na služebních místech v platových stupnicích se stanovilo ročně ve výši od 72 000 Kč pro platovou stupnici 1. až do 18 000 Kč pro platovou stupnici 7.²¹⁹

K tomuto služnému se připočítávaly tzv. náslužné přídavky ve výši ročně od 3 000 Kč do 900 Kč. Činovné se vyměřovalo podle služebních tříd a platových stupnic a činilo ročně částku od 6 000 Kč do 4 200 Kč. Výchovné činilo

²¹⁵ Honzáková, A., Za novou společenskou smlouvou, In: Čeho jsem docílily... Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, s. 8.

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ Zákon č. 103/1926 Sb. z. a n., o úpravě platových a některých služebních poměrů státních zaměstnanců (tzv. platový zákon).

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ Tamtéž.

pro jedno nezaopatřené dítě ročně 1 800 Kč a při více nezaopatřených dětech 3 000 Kč. Zákonná platová úprava úředníků z roku 1926 byla později upravována podle postupu inflace.

Citovaný zákon dále upravoval otázku povýšení propůjčením systemizovaného místa ve vyšší platové stupnici téže služební třídy, přestup do vyšší služební třídy, kvalifikaci, služební pořadí, úřednické tituly a také dovolenou. Nejmenší míra dovolené byla stanovena pro úřednické čekatele na dva týdny, úředníci v sedmé platové skupině měli nárok na tři týdny dovolené, úředníci v šesté a páté platové stupnici měli nárok na čtyři týdny dovolené, úředníci ve třetí platové stupnici měli nárok na pět týdnů dovolené a úředníci na služebních místech druhé a první platové stupnice a na místech mimo platové stupnice měli nárok na šest týdnů dovolené ročně.²²⁰

Obdobně ani předpisy o přijímání do služby soudcovské neobsahovaly jako podmínku k přijetí mužské pohlaví žadatele. Neexistenci právní úpravy vylučující ženy z výkonu soudní praxe dokazuje i skutečnost, že žádné negativní rozhodnutí v této věci nebylo odůvodněno odkazem na konkrétní právní předpis. V opačném případě by byl nepochybně příslušný předpis citován.²²¹

Mnohé právničky nastupovaly ve snaze prolomit uvedenou nepříznivou situaci pouze jako neplacené praktikantky nebo ve výjimečných případech jako tzv. síly smluvní, tedy za velmi špatnou a malou mzdu a bez záruky postupu do budoucna. To vše činily v naději, že jejich úsilí bude vykoupeno řádným přijetím k výkonu právní praxe ve státní službě. O tom, za jak dlouho a s jakými obtížemi bylo tohoto cíle dosaženo, svědčí následující chronologický přehled.²²²

Již v roce 1921 byla zamítnuta první žadatelka o stipendium spojené se závazkem nastoupit po ukončení studií službu u Zemského finančního ředitelství v Praze. Zamítavé rozhodnutí bylo odůvodněno tím, že podle přípisu

²²⁰ Zákon č. 103/1926 Sb. z. a n., o úpravě platových a některých služebních poměrů státních zaměstnanců (tzv. platový zákon).

²²¹ Tamtéž.

²²² Tamtéž.

ministrského rady ze dne 13.9.1921, č.j. 27404, nebyl návrh ministerstva financí na přijímání žen s právnickým vzděláním schválen.²²³

Jistě není bez zajímavosti, že toto rozhodnutí bylo vydáno v době, kdy všechna finanční ředitelství vypisovala desítky konceptních míst a kdy se jim ani prostřednictvím stipendií nedařilo získat dostatečný počet uchazečů, mužů. Ostatně za stejné situace byly zamítnuty také další žádosti právniček, které dokončily svá vysokoškolská studia.²²⁴ Zamítavé stanovisko s poukazem na výnosy ministerstva financí jim bylo přitom mnohdy zasláno i po více jak dvou letech.

Vzniklou situací se zabývala Ministerská rada ČSR, která dne 15.3.1923 jednala o připuštění žen do státní služby. Výsledkem tohoto jednání byla následná žádost Ministerstva školství a národní osvěty adresovaná Právnické fakultě UK o stanovisko této fakulty k otázce povolení praxe v jednotlivých oborech státní služby pro ženy.²²⁵ Právnická fakulta na tuto výzvu odpověděla odkazem na své vyjádření z r. 1922, v němž uvedla, že proti uplatnění žen ve státní službě nemá žádné námitky.²²⁶ Jako podmínku žádala pouze splnění stejných požadavků stanovených příslušnými právními předpisy pro muže. Představitelé právnické fakulty se odvolávali na čl. 106, odst. 1, Ústavy z roku 1920, kde byla právně zakotvena rovnost občanů.²²⁷ V odpovědi byla současně zdůrazněna nespokojenost profesorského sboru s tehdejší značně nepříznivou situací pro ženy a zjevným upřednostňováním mužů. Představitelé PF UK požadovali na ministerstvu školství a národní osvěty vydání řádného rozhodnutí k vyřešení tohoto stavu.²²⁸

V říjnu 1923 se konala konference prezidentů vrchních zemských soudů, která se vyslovila kladně pro přijímání žen do služby soudcovské. Zůstala

²²³ Právničky na universitě a v praxi, Praha, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s.7-8.

²²⁴ Honzáková, A., Za novou společenskou smlouvou. In: Právničky na universitě a v praxi, Praha, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 10.

²²⁵ AUK, Žádost č. 72533-IV-23 Ministerstva školství a národní osvěty.

²²⁶ AUK, prof. sbor, vyjádření na Žádost č. 72533-IV-23 Ministerstva školství a národní osvěty.

²²⁷ Zákon č. 121/1920 Sb,z.a n., § 106, odst. 1.

²²⁸ AUK, prof. sbor, vyjádření na Žádost č. 72533-IV-23 Ministerstva školství a národní osvěty.

však bez další odezvy.²²⁹ Ministerstvo školství a národní osvěty společně s ministerstvem vnitra uspořádalo anketu o schopnosti žen pro práci školskou a kancelářskou. Na základě výsledků této ankety mělo být rozhodnuto o přijímání žen na uvedená místa. Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen vyslalo ke zpracovatelům ankety deputaci.²³⁰ Členky deputace byly sice ujištěny, že se nepomýšlí na vyloučení žen z některých oborů státní správy, ale praxe příslušných státních úřadů se nezměnila.

O nezměněném postoji státních orgánů svědčí výnos Ministerstva spravedlnosti ze dne 28.6. 1924,²³¹ kterým byla odmítnuta právnička, která požadovala přijetí do přípravné soudcovské služby. Tento výnos byl vydán i přes to, že žadatelka vykonávala v té době již téměř rok bezplatnou právní praxi a jednalo se o právničku, která složila všechny státní zkoušky i rigoróza s vyznamenáním.²³² Obdobně jako u případu nepřijaté uchazečky finančním ředitelstvím v roce 1921, kdy se tak stalo za situace všeobecného nedostatku právníků hlásících se k výkonu soudcovské profese. Byli dokonce přijímáni raději cizí státní příslušníci nebo muži nedostudovaní.²³³

V roce 1925 byla založena a aktivně působila právnická sekce Sdružení pro zájmy posluchaček a absolventek vysokoškolských.²³⁴ Ta již v prvním roce svého působení požadovala po ministerské radě vydání kladného usnesení o přijímání žen do státní konceptní služby a vysílala deputace ke všem členům tehdejší úřednické vlády i dalším významným osobnostem.²³⁵ Po prvotním úspěchu, kdy se bývalý ministr spravedlnosti a prezident vrchního zemského soudu JUDr. Julius Haussmann, vyslovil pro přijímání žen do některých oborů soudní služby, a kdy na základě tohoto rozhodnutí poslalo ministerstvo

²²⁹ Právničky na universitě a v praxi, Praha, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 11.

²³⁰ Holá, M., Činnost sdružení uvnitř státu. In: Čeho jsme docílily..., Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, s.35.

²³¹ Výnos ministerstva spravedlnosti č. 28484/1924 ze dne 28.6.1924

²³² Holá, M., Činnost sdružení uvnitř státu. In: Čeho jsme docílily..., Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, s. 47.

²³³ Právničky na universitě a v praxi, Praha, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 10.

²³⁴ Dále jen právnická sekce.

²³⁵ Právničky na universitě a v praxi, Praha, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 40.

spravedlnosti ministerské radě urychlený návrh na přijímání žen, nastalo opět rozčarování, neboť další osud tohoto návrhu se nepodařilo zjistit. Zůstal patrně nevyřízen.²³⁶ Na konci roku 1925 se ještě žádné z absolvovaných právniček, jak už bylo výše uvedeno, nepodařilo získat definitivního konceptního místa ve státní nebo jiné službě. Tuto skutečnost potvrdila dotazníková akce uskutečněná i iniciativy senátorky Františky Plamínkové. Výsledky této akce potvrdili, že většina žadatelek o zaměstnání ve státní správě a u soudů byla odmítnuta. Ve výjimečných případech byly některé právničky přijaty jako smluvní síly a za zcela minimální plat, do soudní praxe pak téměř bezplatně.²³⁷

Rok 1926 byl ve znamení stále se zvyšujícího počtu zamítavých rozhodnutí jednotlivých státních úřadů ohledně přijímání právniček, i když tento stav nebyl podložen žádným právním předpisem. V r. 1926 byly proto vyslány další deputace právnické sekce ke všem členům tehdejší úřednické vlády. Osobně při této akci intervenovala senátorka F. Plamínková. Určitých příslibů dosáhla deputace pouze u ministra spravedlnosti JUDr. Juliuse Hausmanna a od ministra financí JUDr. Karla Engliše. Zejména prvně jmenovaný JUDr. Hausmann projevil velkou vstřícnost k problému žen. Důvodem byl pravděpodobně velký nedostatek mladých soudců v té době.²³⁸ Ministr JUDr. Engliš při osobním setkání s členkami sekce prohlásil, že souhlasí s tím, aby právničky byly přijímány do některých oborů finanční služby, např. poplatků, nepřímých daní nebo legislativního odboru. Ani poté se však k přijetí uchazeček nepřistoupilo.²³⁹

Právnická sekce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen uspořádala dne 19. května 1927 společně se spolkem Všeohr debatní schůzi, kde se tématem stalo studium a praxe právniček. Jednalo se o akci většího rozsahu, na které byli přítomni zástupci profesorského sboru PF UK, např. prof. dr. Kapras, prof. dr. Sommer a prof. dr. Hoetzel, z nich poslední ústně a první dva písemně referovali o svých zkušenostech se studentkami po dobu jejich studia na PF a také své

²³⁶ Tamtéž, s. 11.

²³⁷ Holá, M., Činnost sdružení uvnitř státu, In: Čeho jsme docílily..., Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, s. 47

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ Právničky na universitě a v praxi, Praha, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 10.

názory na uplatnění absolventek v praxi.²⁴⁰ Dále se této schůze zúčastnila většina právniček, které na PF UK vystudovaly, zástupci úřadů a tisku. Hlavní referát přednesla dr. Marie Svozilová - Hokešová. Proběhla také velmi živá diskuse na téma uplatnění absolventek práv a strategii, jak tyto překážky odstranit. Na závěr debatní schůze byla přijata rezoluce, která žádala, aby ženy mohly být přijímány k výkonu právní praxe za stejných podmínek jako muži. Rezoluce současně vyzývala všechny právničky, aby právníckému odboru zasílaly své zkušenosti s dosavadní odbornou praxí.²⁴¹

Rok 1928 byl rokem desátého výročí vstupu žen na studium práv na PF UK a právnícká sekce vydala publikaci „Právničky na universitě a v praxi.“²⁴² Jednalo se o publikaci, která měla informovat ústřední orgány i širokou veřejnost o situaci právniček v té době. Kromě údajů o počtu studentek a aktuální situaci právniček v praxi, obsahuje výtisk názory na profesní uplatnění žen v právnických oborech, a to jak teoretiků, tak odborníků z praxe. Publikace byla dne 29.1.1929 předána třemi členkami právnícké sekce osobně prezidentu republiky T. G. Masarykovi.²⁴³ Dále byla také odevzdána předsedovi vlády, všem ministrům, význačnějším poslancům a senátorům, univerzitám, úřadům, peněžním ústavům, firmám a redakcím odborných a politických novin a časopisů.

V roce 1929 poslankyně Františka Zeminová a Ludmila Pechmanová - Klosová vypracovaly ve druhém volebním období návrh na přijímání právniček do všech oborů státní konceptní služby. Ve zdůvodnění uvedly, že ženy v zemích západní Evropy, dokonce i v Egyptě a v Indii zastávají vedoucí pozice ve státních úřadech, ale v Československu jsou stále diskriminovány.²⁴⁴ Odkazovaly rovněž na projev prezidenta Masaryka pronesený v roce 1928 u příležitosti desátého výročí vzniku Československa. Masaryk v oficiálním projevu vyjádřil údiv nad skutečností, „že zejména naše úřady státní a autonomní brání připuštění žen v úřady, ač se tu ve značné míře jedná o ženy a dcery úředníků.“²⁴⁵

²⁴⁰ Dnešní postavení absolventek práv, Právník, ročník 66, s. 320.

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² Právničky na universitě a v praxi, Praha, Právníkový odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928 s. 40.

²⁴³ Holá, M., Činnost sdružení uvnitř státu. In: Čeho jsme docílily..., Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, s. 50.

²⁴⁴ http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t2121_00.htm

²⁴⁵ Masaryk a ženy, Praha 1930, s. 19.

Senátorka Plamínková apelovala jako členka rozpočtového výboru senátu NS několikrát na ministerstvo spravedlnosti, aby se zasadilo o řešení situace absolventek právnického studia. V roce 1929 intervenovala krátce po jmenování vlády u ministra spravedlnosti JUDr. Alfreda Meissnera za přijetí právniček do soudnictví. Ministr přislíbil při jednání v ústavně-právním výboru senátu, že nedostatek soudců umožní přijmout absolventky práv.

Znovu byly vyslány deputace k jednotlivým vedoucím funkcionářům nerůznějších ústředních orgánů. Za stavu, který se již zdál nezměnitelný, projevil tehdejší ministr spravedlnosti úmysl přijímat ženy do přípravné soudcovské služby. Dne 15.11.1930 byl přednesen projev ministra spravedlnosti JUDr. Meissnera v ústavněprávním výboru senátu, týkající se otázek organizace soudů.²⁴⁶ Mimo jiné zde uvedl, že právničky budou k soudům přijímány jako čekatelky, neboť jim nelze po otevření univerzit bránit, aby svých vědomostí využily v praxi. Zmínil se také o tehdy velmi diskutované otázce, ke kterým soudům se ženy hodí. Podle jeho názoru bylo nutno nechat tuto otázku praxi. Právnická sekce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen poté dne 21.1.1930 předložila ministrovi spravedlnosti memorandum, aby v souladu se svým vystoupením dbal na kladné vyřizování žádostí právniček o přijímání do soudní praxe. Následoval výnos ministra spravedlnosti ze dne 4.2.1930²⁴⁷, na základě kterého byly s konečnou platností přijaty první právničky do přípravné soudcovské služby.²⁴⁸ Několik z nich si žádost podalo o přijetí do soudní praxe a čtyři z nich byly ihned přijaty jako soudní čekatelky.²⁴⁹ Výše jejich platu sice dosahovala pouhých 15 600 Kč ročně, což se rovnalo smluvní zaměstnankyni, ale odsloužená doba byla pak následně započítána při definitivním přijetí k soudu.

Jednalo se o velký úspěch právnické sekce, neboť zejména zásluhou jejich členek bylo s konečnou platností kladně rozhodnuto o přijímání právniček do soudní praxe.²⁵⁰ Tento částečný průlom do praxe soudů, které do této doby šmahem odmítaly přijímat právničky, však ženám nezaručoval, že se již nebudou

²⁴⁶ Ženy budou přijímány do soudní služby, Právník, ročník LXIX, s. 11.

²⁴⁷ Výnos ministra spravedlnosti č. 4975/1930 ze dne 4.2.1930.

²⁴⁸ Holá, M., Činnost sdružení uvnitř státu. In: Čeho jsme docílily..., Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, s.48.

²⁴⁹ NA Praha, fond ŽNR, k. 22, Právní odbor 1925-1939, Jednatelská zpráva za rok 1929.

²⁵⁰ <http://www.snemovna.cz/eknih/1929ns/se/stenprot/082schuz/s082001.htm>

v budoucnu setkávat s diskriminací. Absolventky práv se ve větším počtu objevily i v ostatních právnických profesích, ale zejména v soudnictví až během třicátých let 20. století.

V roce 1931 v souvislosti s přijetím zákona o trestním soudnictví nad mládeží ze dne 11.3.1931²⁵¹ se objevila řada úvah nad účastí žen v soudnictví, kde různé ženské organizace doporučovaly, aby trestní agenda mladistvých byla u okresních soudů svěřena ženám. Tyto návrhy byly také dost podrobně probírány v poslanecké sněmovně např. na 82. schůzi NS ČSR dne 5.3.1931, kdy poslanec Lev Winter pronesl námitku proti složení senátů mládeže.

Lev Winter doporučil, aby senáty mládeže se skládaly ze dvou soudců mládeže a jednoho laika. Konstatoval, že v Německu je složení senátu odlišné, a to tak, že senát se skládá ze 2 soudců z povolání, 3 starších, takže senát mládeže je složen z 5 osob. Poslanec Winter také zhodnotil toto složení senátu jako velice vhodné a doporučil, aby v těchto senátech, hlavně v případech, jde-li o ženské trestance, o dívky, zasedaly také ženy. Byl si ale vědom toho, že zasedá-li v senátě jeden laik, bude těžké prosadit, aby tímto laikem byla právě žena.²⁵²

V Opavě např. navrhl zemský úřad pro ochranu dětí a mládeže 9 osob, 5 mužů a 4 ženy. Jmenováno bylo 8 přísedících, ale jen jedna žena z návrhu zemského úřadu. Všechny návrhy ovšem neprošly, což parlamentní výbor odůvodnil tím, že ženám chybí potřebná autorita. Bylo však doporučeno, aby byly ženy přijímány do senátů mládeže, ale i to se dle výše uvedených skutečností neobešlo bez problémů.²⁵³

Dokumentovat přijímání právniček do soudní praxe podle dobových materiálů lze bohužel jen obtížně, neboť dostupné archívní materiály Vrchního zemského soudu v Praze obsahují jen neúplnou personální dokumentaci o ženách v soudnictví. Zde je třeba podotknout, že i záznam o některých právních praktikantkách v přípravné soudcovské službě a auskultantkách v letech 1930-1931 je důkazem úspěšného prosazení žen v soudní praxi.²⁵⁴

²⁵¹ Zákon č. 48/1931 Sb., zákon o trestním soudnictví nad mládeží ze dne 11.3.1931.

²⁵² <http://www.snemovna.cz/eknih/1929ns/se/stenprot/082schuz/s082001.htm>

²⁵³ <http://www.snemovna.cz/eknih/1929ns/se/stenprot/082schuz/s082001.htm>

²⁵⁴ Archív hl. města Prahy, spisovna, materiály Vrchního zemského soudu v Praze.

K 31.12. 1931 byl uveden počet právniček, které byly zaměstnány v soudnictví. Jednalo se o 21 právniček zaměstnaných jako soudní čekatelky. Z nich 16 bylo u Vrchního zemského soudu v Praze a 5 u Vrchního zemského soudu v Brně. Dále byla jedna právnička zaměstnána jako tajemnice ochranného oddělení péče o mládež u krajského soudu v Praze.²⁵⁵

2.5.2.1. Dobový tisk o působení právniček v soudní praxi

Řádné studium žen a otázka jejich uplatnění v odborných právnických profesích vyvolalo nemalou odezvu a veřejnou konfrontaci názorů na stránkách tehdejšího tisku, zejména pro oblast soudnictví. Pomocí rozboru některých dobových článků je proto možno přiblížit atmosféru ve společnosti v období, kdy první právničky ukončily svá studia a usilovaly o odborné profesní uplatnění.

První okruh autorů odsuzoval přístup státních orgánů a státu za jejich odmítavý postoj právniček do státní služby. Tito autoři se dovolávali rovnoprávnosti mužů a žen zakotvené ústavou z r. 1920, odsuzovali trvajících přežitky a hodnotili schopnosti žen jako shodné s muži nebo dokonce jako výhodnější pro výkon odborné právní praxe.

Další autoři sice nepřehlíželi platný ústavní zákon, ale jejich pohled na ženu jako bytost citlivou, málo odolnou a nesamostatnou, je vedl k nadbytečné kritice žen až k nedůvěře ve schopnosti odborného uplatnění právniček. Poslední okruh autorů odmítal zcela požadavek přípuštění žen k výkonu právnických povolání, zejména soudní praxe, jelikož ženy nebyly podle jejich názoru vůbec schopny tato povolání zastávat. Tito autoři vytýkali ženám zejména nedostatek vzdělání, inteligence, zkušeností, předvídavosti a objektivnosti.

K pokrokovým autorům, kteří vyjadřovali nespokojenost nad tehdejším odmítavým postojem státu k přijímání právniček patřil univ. prof.

²⁵⁵ Archív hl. města Prahy, spisovna, materiály Vrchního zemského soudu v Praze.

JUDr. Václav Hora.²⁵⁶ Ten vyjadřoval nespokojenost právě z toho důvodu, že výkon právního povolání byl ženám odpírán samotným státem. Situaci hodnotil tak, že pokud stát ženy ke studiu připustil tzn. měl k nim mravní závazek povolit výkon právní praxe. Autor konstatoval, že negativní postoj státu nebyl nikde oficiálně odůvodněn, a že existovalo pouze nevyslovené odůvodnění spočívající v podivném tvrzení, že se ženy na výkon právní praxe ve státní správě nehodí proto, že jsou ženami. Prof. Hora jediné východisko spatřoval v připuštění žen do právnických povolání s tím, že samotnou praxí bude potvrzeno, zda ženy jsou či nejsou k této profesi vhodné. Současně s tím poukazoval na skutečnost, že ne všichni muži jsou stejně zdatní a vhodní pro všechny druhy právnických povolání. Tento postoj komentuje slovy: „Je správné, když si státní správa mezi uchazeči vybírá. Ale ať si vybírá stejně mezi muži jako mezi ženami.“ V souvislosti se soudní praxí uvedl, že ženy by měly být přijímány za soudce k řízení nespornému, exekučnímu a konkurznímu. U řízení nesporného a trestního se autor přikláněl k určitému výběru. Ten však požadoval opět stejně i pro muže.²⁵⁷

Obdobně vyhodnotil situaci v té době také univ. Prof. JUDr. Jiří Hoetzel.²⁵⁸ Uvedl, že stav, kdy právničky byly odmítány zejména pro praxi soudní a v oblasti státní správy je způsoben v první řadě zažitými předsudky společnosti. Zároveň zdůraznil, že „lze hluboce litovati“ toho, že ženám nebyla dána ani příležitost projevit své schopnosti v uvedené praxi. Dále vedl polemiku s tehdy obecně vžitou představou o neobjektivnosti žen. Uvedl, že lze jen obtížně považovat všechny muže za objektivní a všechny ženy za neobjektivní. Pro ilustraci popsal učitelkou profesí. Připomněl, že na místa učitelská či profesorská jsou bez větších výhrad přijímány ženy, i když hodnocení žáků a studentů je jen obtížně přezkoumatelné. V závěru článku autor vyjádřil svoji víru v to, že československý stát napraví morální křivdu, které se dopustil na tehdejších ženách – právničkách.

²⁵⁶ Hora, V., Projevy odborníků. In: Právničky na universitě a v praxi, Praha, Právníkový odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 19.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ Hoetzel, J., Projevy odborníků. In: Právničky na universitě a v praxi, Praha, Právníkový odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 17.

Další pokrokový článek s názvem „Žena – soudcem“ byl publikován v časopise Soudcovské listy.²⁵⁹ Jeho autor Karel Krcha prosazoval povolení právnické odborné, zejména soudní praxe pro ženy. Odvolával se přitom na zakotvení rovnoprávnosti mužů a žen v ústavním zákoně z r. 1920. Krcha ve svém článku připomněl negativní názory zastávané na ministerstvu spravedlnosti, České zemské jednotě soudcovské a mezi soudci k uplatnění žen v soudní praxi. Jako jeden z argumentů odpůrců soudní praxe žen byl uváděn např. nedostatek vzdělání a inteligence. Autor podobné námitky odmítl s poukazem na nutnost složení teoretických i praktických zkoušek před vlastní soudní praxí, která by zaručovala odbornou úroveň právníků. Autor nachází i východisko pro případ absence právníček vzniklé těhotenstvím a mateřstvím, které navrhoval řešit technickým uspořádáním služby v soudnictví. Karel Krcha se řadí mezi pokrokové autory své doby a neobává se ani jako JUDr. Malý, jehož článek je dále uveden, o úroveň soudnictví po zpřístupnění tohoto oboru ženám. Odmítá hlasy vyjadřující obavy z feminizace soudnictví, k němuž by prý principiálním připuštěním žen k výkonu soudnictví došlo. Svůj článek K. Krcha uzavřel s poukazem na nutnost volného vývoje soudní praxe pro ženy. Věřil, že budoucnost sama prokáže, zda se ženy k této činnosti hodí či nikoli.

Také vrchní magistrátní rada Jaroslav Jarolímek ve svém článku „Právní úřednice ve veřejné službě“ zjevně věřil ve schopnosti žen, neboť podle něho bylo v oblasti státní správy pouze nepatrné procento úkolů, v nichž ženy neobstály.²⁶⁰ Větší citlivost žen považoval za výhodu, protože věřil, že ve spojení s vytrvalostí a energií umožňuje ženám vykládat zákony nejen de lege lata, ale také de lege ferenda. Vyjádřil současně přesvědčení, že po této stránce má státní správa mnoho oborů, kde by se ženy uplatnily lépe než muži např. zdravotnictví, sociální péče, péče o mládež, školská správa atd. V závěru článku popsal rozdíly mezi právníky a právníčkami z vlastní praxe těmito slovy: “- rozdíly jsou jen takové, které se najdou i mezi úředníky téhož pohlaví, tedy rozdíly jen individuálního, nikoli druhového rázu.”²⁶¹

²⁵⁹ Krcha, K., Žena – soudcem. In: Soudcovské listy č.4, Praha 1923, s. 16.

²⁶⁰ Jarolímek, L., Právní úřednice ve veřejné službě, In: Právníčky na universitě a v praxi, Praha, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 31.

²⁶¹ Tamtéž, s. 32.

Jisté pochybnosti, i když ne zásadní odmítnutí k začlenění žen do státní služby vyjádřili tři dále uvedení autoři článků. Prvním byl univerzitní prof. Otakar Sommer.²⁶² Ten se sice vyslovil pochvalně na adresu žen za studií, ale k zaměstnávání právniček ve státní správě měl výhrady. Hlavní překážku neviděl jinak než v povaze muže a ženy. Uvedl, že „jiné než mužské morální kvality“, které však nikde nedefinoval, by podle něho mohly svést ženu k rozhodnutí, které by se „nejevilo jako spravedlivé“, opět bez bližšího upřesnění. Řešení spatřoval v důkladném rozlišení funkcí. Otázka ženy na vedoucí pozici je podle jeho představ „něco nebezpečného“. Vhodné zaměření v praxi však spatřuje pro ženy v práci sociálního charakteru.

Autorem, který se také zabýval uplatněním právniček u soudu, byl prezident Vrchního zemského soudu JUDr. Jiří Haussmann, podle kterého leželo řešení v otázce soudní praxe žen v „roztřídění úkolů“.²⁶³ Měl tím také na mysli situaci, kdy žena neměla být povolána k výkonu vedoucí funkce. Např. funkce předsedy senátu, samosoudce a vyšetřujícího soudce měla podle jeho názoru „zůstat monopolem mužů“. Kromě toho by pouze muži měli vykonávat opravná řízení, konkurzní a vyrovnávací řízení, řízení o výpovědi z bytu a trestní řízení s výjimkou přestupkového řízení. Ženě – soudci, by JUDr. Haussmann svěřil funkci rozhodčího soudce, řízení ve věcech poručenství a opatrovnictví a knihovní věci. Nekompromisně však požadoval novou podmínku, a to celibát. Článek ukončil připomínkou, že justiční správa měla jen málo příležitostí přesvědčit se o kvalitě a zdatnosti absolventek práv, ale pokud výjimečně došlo k jejich přijetí do bezplatné praxe, byly s nimi dobré zkušenosti.

Stanovisko téměř neutrální, s nepatrně převažujícím příklonem k budoucímu působení žen v soudnictví, zastával prezident Vrchního zemského soudu JUDr. Malý ve svém článku „Žena – soudce“, který uveřejnil na stránkách časopisu Soudcovské listy.²⁶⁴ Svůj názor založil na existenci ústavního zákona z r. 1920 – ustanovení o rovnoprávnosti mužů a žen, z něhož dovedl stejná práva žen

²⁶² Sommer, O., Ženy v právní praxi, In: Právničky na universitě a v praxi, Praha, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 24.

²⁶³ Haussmann, J., Odporčuje se připustiti absolventky práv k povolání soudcovskému? In: Právničky na universitě a v praxi, Praha, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 27.

²⁶⁴ Malý, Žena – soudce. In: Soudcovské listy č. 4, Praha 1923, s. 19.

na přístup k profesnímu uplatnění. Za nepřijatelný Malý považoval výklad jednotlivých předpisů, které se týkaly podmínek přijetí do soudní praxe. Tímto výkladem se sice JUDr. Malý zařadil mezi nejpokrokovější zastánce výkonu soudní praxe ženami, ale další hodnocení, které ve výše uvedeném článku provedl již pro ženy tak příznivě nevyznívá. Dochází totiž k závěru, že „.....pro soudcovský stav žena vykazuje jakési minus....“. Zde zmínil menší tělesnou zdatnost, větší citlivost a soucit, podléhání dojmům a sugesci, těhotenství a mateřství. Když autor mluví o minusu, pojímá jej tak jako přítěž pro ženy, čímž sice uvedené skutečnosti mohou být, jelikož spojení náročného povolání s rodinou je pro ženu vždy zátěží, zátěží se kterou se však mnohé ženy dokáží úspěšně vyrovnat a dále jako určitou škodu pro soud. Svoji myšlenku dovedl k závěru, že je v zájmu žen, aby jim bylo i soudnictví otevřeno, ale není to v zájmu služby soudcovské, která by „vstupem žen po mnohé stránce trpěla“. Autor tedy na jedné straně prosazuje přípuštění žen k soudní praxi, na druhé straně však příliš nedůvěřuje schopnostem žen pro uplatnění v soudnictví.

Zcela odlišné stanovisko od předcházejících autorů, tzn. zásadně nesouhlasné stanovisko, zaujal Václav Cícha, který předeslal, že tak nečiní z misogynství, nýbrž naopak. Jednalo se o článek vydaný v Soudcovských listech pod názvem „Žena soudcem“.²⁶⁵ Zcela kategoricky se postavil proti vstupu žen do soudní praxe. Jako důvod uvedl maximální náročnost soudcovského povolání nejen na teoretické znalosti, ale zejména na znalosti životních poměrů, potřeby chladné rozvahy, pevného logického úsudku a předvídavosti možných následků odborného rozhodnutí. I když může jít o důvody do jisté míry opodstatněné, nelze přehlédnout zásadní nedostatek tohoto přístupu, spočívající v nepochopení nutného vývoje vztahů ve společnosti. Autor nepřipouští možnost tohoto vývoje dokonce ani u další generace. Zaujímá odmítavé stanovisko i k povolení soudní praxe pro ženy pouze na zkoušku. Dokonce ani ústavně zakotvený princip rovnoprávnosti autor nevztahuje na profesní uplatnění žen, protože mu připadá „odvážným zavádět novoty tak dalekosáhlé jen proto, aby zachován byl princip rovnosti obou pohlaví“.²⁶⁶

²⁶⁵ Cícha, V., Žena soudcem. In: Soudcovské listy č. 4, Praha 1923, s. 33-35.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 35.

Pravdivou odpověď na všechny pochybnosti a odmítavé reakce proti vstupu žen do odborných právnických profesí mohl dát pouze budoucí vývoj. Ten také v průběhu času ukázal, že ženy jsou schopny zastávat odborné právnické profese, včetně povolání soudců stejně kvalitně jako muži.

2.5.3. Advokátky v praxi

Až do poloviny 19. století nebyl v českých zemích vydán předpis, který by výlučně a komplexně upravoval stavovské poměry advokacie. Teprve až císařské nařízení ze dne 16. srpna 1849, jímž byl schválen provizorní advokátní řád, upravuje souhrnně problematiku advokacie. Je pokrokové v tom ohledu, že zřizuje samosprávné advokátní komory sdružující advokáty sídlící v obvodu zemského soudu. V českých zemích tak vznikly komory v Praze, Brně a Opavě.²⁶⁷

Léta 1869 až 1914 jsou označována za období tzv. liberalistické advokacie. Nařízením císaře Františka Josefa I. byl vydán zákon dne 6. července 1868²⁶⁸, kterým se uvádí nový advokátní řád, jež zrušuje dosavadní provizorní advokátní řád z roku 1849. Účinnost nového advokátního řádu trvala na našem území od 1.1. 1869 do 31.12. 1948. Advokátský řád je bezpochyby základním právním předpisem v oblasti advokacie v moderních dějinách.

Nejpodstatnější změnou, kterou přinesla nová právní úprava, bylo definitivní zakotvení volného přístupu k advokacii. Výkon advokacie již nebyl podmíněn jmenováním ministrem spravedlnosti. Advokacie se tak stala přístupnou třem skupinám osob:

- 1) advokátům, přijatým na základě částky V. advokátního řádu z. r. 1868, tj. „ustanovení pomíjejících“
- 2) řádným uchazečům, splňujícím podmínky dané ustanoveními §§ 1-5 advokátního řádu

²⁶⁷ Císařské nařízení 364/1849 ř.z., kterým se přijímá prozatímní advokátní řád.

²⁶⁸ Zákon č. 96/1868 ř. z., jímžto se uvádí řád advokátský.

3) mimořádným uchazečům podle ustanovení § 6 advokátního řádu.²⁶⁹

K první skupině se řadili dle ustanovení § 35 advokátního řádu ti, jež před 1. lednem 1896 vykonávali advokacii dle provizorního advokátského řádu. Důvodem zakotvení tzv. „ustanovení pomíjejících“, poskytujících značná zvýhodnění, bylo jejich prostřednictvím zvýšit co nejrychleji počet advokátů, který si žádala doba.

Většinu příslušníků advokátního stavu tvořili advokáti patřící do skupiny druhé. Pro výkon advokacie bylo třeba splnit všechny podmínky stanovené zákonem, složit přísahu u příslušného vrchního zemského soudu a následný zápis do listiny advokátů vedené některou z advokátních komor v Rakousku. Oproti předchozí právní úpravě byla délka praxe prodloužena na sedm let. Ustanovení § 2 advokátského řádu stanoví: „Co se týče cvičení praktického, prokázati náleží sedmiletou praxi advokátskou, ježto se počítá ode dne vyplnění výminek ku vstoupení do praxe soudním zákonem vyměřených totiž:

a) jednoroční praxi civilní a trestní, u některého sborového soudu těchto království a zemí,

b) šestiletou praxi u některého soudu nebo advokáta v těchto královstvích a zemích,

z kterýchžto šesti let má však kandidát nejméně tři léta po doktorství u advokáta v praxi

stráviti,

c) praxe u c.k. prokuratury pokládá se za praxi u advokáta.“²⁷⁰

Třetí skupina uchazečů měla přístup k advokacii na základě ustanovení § 6 advokátního řádu, dle kterého „Byl-li by kdo pět let hlasujícím radou u

²⁶⁹ Balík, S.ml., Česká advokacie ve světle právních předpisů z let 1868-1914 a jejich dobového výkladu. In: Právněhistorické studie č. 33, Karolinum, Praha 1993, s. 101.

²⁷⁰ Balík, S.ml., Advokacie včera a dnes, Aleš Čeněk, Dobrá Voda u Pelhřimova 2000, s. 43.

některého soudu sborového v těch zemích, v kterých má tento zákon platnost, nahraňuje se tím doktorství, praxe a zkouška advokátská“.²⁷¹

Advokátní řád z roku 1868 spojil tamější advokacii v Rakousku, Slovinsku a v dalších částech Předlitavska tak, že advokáti, pokud jim v tom nebránila jazyková bariéra, tak mohli praktikovat na celém jeho území, kdy zcela běžně vyřizovali agendu svých klientů před vídeňskými soudy. Dnes tedy můžeme poukazovat na jejich tradici. Advokátský řád z roku 1868 platil na českém území osmdesát let, v Rakousku je jeho jádro dosud platným právním předpisem. V českých zemích jeho text ovlivnil jak polistopadový zákon o advokacii z roku 1990, tak platnou právní úpravu.²⁷²

Advokacie nově vzniklé první Československé republiky navázala na právní úpravu z dob rakousko - uherské monarchie.

Dne 28. října 1918 vydal v Praze Národní výbor československý svolání o samostatnosti československého státu a ve stejný den nabytí platnosti první zákon o zřízení samostatného státu československého č. 11/1918 Sb. z. a n.,²⁷³ který stanovil, že veškeré dosavadní říšské a zemské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti. Jak svolání, tak zákon podepsali dva pražští advokáti, JUDr. Alois Rašín a JUDr. František Soukup, což ukazuje na skutečnost, že se i advokáti významně podíleli na procesu vzniku samostatného státu. Prvorepublikové období bylo z hlediska dějin advokacie etapou poklidnou, vyznačující se pouze dílčími zásahy do oblasti předpisů advokátního práva.²⁷⁴

Doplňků a novelizací se dočkal i advokátní řád z roku 1868, jež byl v předmnichovském období třikrát novelizován.²⁷⁵

²⁷¹ Zákon č. 96/1868 ř. z., jímžto se uvádí řád advokátský, § 6.

²⁷² Balík, S., a kol., Advokacie v letech 1869-1918. In: Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, ČAK, Praha 2009, s. 110.

²⁷³ Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého.

²⁷⁴ Malý, K., a kol., Dějiny českého a československého práva do r. 1945, Linde, Praha 2004, s. 329-330.

²⁷⁵ Hermann K., Obrana proti katastrofální záplavě advokacie, Česká advokacie, 1934, s. 108-110.

První změna byla uvedena zákonem č. 83/ 1920 Sb. z. a n. o prozatímní úpravě advokacie, který na dobu jednoho roku po svém vyhlášení umožnil advokátům a kandidátům advokacie volné přesídlení z území, kde platil rakouský advokátní řád na území, v němž platil uherský advokátní řád a naopak. Advokáti, kteří měli před působností uvedeného zákona sídlo mimo území československého státu, se museli před zápisem do seznamu vedeného Advokátní komorou v Čechách kromě obvyklých náležitostí také prokázat svolením ministra spravedlnosti.²⁷⁶

Ovšem nejzásadnější novelizací advokátního řádu r. 1868 byl nesporně zákon č. 40/1922 Sb.z. a n.²⁷⁷ Tento zákon přinesl změny především v oblasti přístupu k výkonu advokacie. Na českém území byl prvním právním předpisem, který teoreticky předpokládal přípuštění žen k výkonu právnického povolání. Navazoval na vyhlášku děkana české právnické fakulty ze dne 8. listopadu 1918, na základě které začaly být ženy přijímány za řádné posluchačky této fakulty. To, že ženy byly zákonem přípuštěny k advokacii je v něm nepřímě řečeno, což vyplývá z ustanovení § 1,²⁷⁸ kde jsou vyjmenovány podmínky pro zápis do seznamu advokátů ženami splnitelné. Ustanovení § 3 odst. 2 citovaného zákona přímo uvádí: „Pozbude-li žena, vykonávající advokacii, československého státního občanství sňatkem, uzavřeným s cizincem, může k její žádosti ministerstvo spravedlnosti po slyšení advokátu komory povolit, aby advokacii dále vykonávala.“²⁷⁹

Podmínky zápisu do seznamu advokátů, bez něhož nebyl nikdo ve státě oprávněn vykonávat advokacii byly jednotně upraveny a přizpůsobeny vzniku nového státu. Novela zachovala nárok na zápis do seznamu každému československému státnímu občanu, který byl svéprávný, absolvoval právnickou fakultu a složil advokátní zkoušku. Zákon upravil praxi kandidátů advokacie. Uchazečům, kteří žádali o zápis do seznamu advokátů před 1. lednem 1924, byla koncipientská praxe snížena z původních sedmi let na šest let, z toho pět let mělo

²⁷⁶ Balík, S., a kol., Advokacie v letech 1918-1938. In: Dějiny advokacie, v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, ČAK, Praha 2009, s. 146.

²⁷⁷ Zákon č. 40/1922 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech.

²⁷⁸ Zákon č. 40/1922 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech, § 1.

²⁷⁹ Tamtéž, § 1, § 3.

být vykonáno u advokáta. Od 1. ledna 1924 již postačovalo vykonat pouze pět let u advokáta a současně do té doby povinná soudní praxe mohla být v délce nepřesahující jeden rok do praxe u advokáta započtena. Praxi u advokátů se nadále rovnala pouze praxe u finanční prokuratury. Novelou byla zkrácena i délka praxe před advokátní zkouškou ze čtyř na tři roky.²⁸⁰

Vedle přípuštění žen k výkonu advokacie je další zajímavostí novely z r. 1922 ustanovení § 2 písm. c), které nečiní neslučitelným výkon advokacie s výkonem funkce ministra.²⁸¹ Za trvání první republiky bylo ministry či správci ministerstev celkem 17 advokátů. V resortu ministerstva spravedlnosti působili František Soukup, František Veselý, Alfréd Meissner, August Popelka, Josef Dolanský, Ivan Dérer a Vladimír Fajnor. Ve funkci ministra financí působil i advokát Alois Rašín.²⁸²

Počty advokátů se od roku 1869 zvýšily do roku 1925 v Praze desetinásobně a mimo Prahu šestinásobně. Nabídka advokátů začala převyšovat poptávku, a proto se znovu začaly ozývat hlasy volající po zavedení principu numerus clausus.²⁸³ Před válkou v Rakousku připadlo 18 advokátů na 100 000 obyvatel, v roce 1930 jich byl v Československu na stejný počet obyvatelstva 27.²⁸⁴ K 15. březnu 1938 se zapsalo do české advokátní komory v Praze celkem 3 293 advokátů, z toho celkem jich v Praze působil 1 761 a mimo Prahu 1532.²⁸⁵

Poslední novelou advokátního řádu v období první republiky byl zákon č. 144/1936 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech. Od 1. července 1936, kdy novela nabyla účinnosti, měly být zavedeny dvě zásadní změny.²⁸⁶

²⁸⁰ Balík, S., a kol., Advokacie v letech 1918-1938, In: Dějiny advokacie, v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, ČAK, Praha 2009, s. 148.

²⁸¹ Zákon č. 40/1922 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech, § 2, písm. c).

²⁸² Balík, S., a kol., Advokacie v letech 1918-1938, In: Dějiny advokacie, v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, ČAK, Praha 2009, s. 162.

²⁸³ Stompfe A., Neodvislá advokacie podkladem občanské svobody v demokratickém státu, Česká advokacie, XIX, 1934, s. 97-99.

²⁸⁴ Archív ČAK, Jmenný seznam advokátů, Praha 1930.

²⁸⁵ Archív ČAK, Jmenný seznam advokátů k 15.3.1938, ČAK, Praha 1938.

²⁸⁶ <http://www.law.muni.cz/edicni/dp08/files/pdf/historie/balik.pdf>

Praxe kandidátů advokacie byla opět prodloužena na šest let. Kandidáti advokacie, kteří poprvé žádali o zápis do seznamu advokátů museli prokázat, že byli na území Československé republiky a nebo před 28. říjnem 1918 na území bývalého Rakouska-Uherska zaměstnán v právní službě po dobu 6 let.²⁸⁷ Z této praxe bylo zaměstnání u advokáta povinné minimálně pět let. Právní praxe u řádného soudu, u státního zastupitelství (vojenského prokurátora), u veřejného notáře u správního nebo finančního úřadu bylo možno započítat úhrnem jen do jednoho roku.²⁸⁸

Zásadnějším doplňkem advokátního řádu č. 96/ 1868 ř.z. se pro české území stal čl. II odst. 1 cit. zákona²⁸⁹, podle něhož byla pravomoc komory rozšířena o právo „ usnášeti se o zaopatření advokátů a kandidátů advokacie v invaliditě a stáří, jakož i vdov a sirotků po advokátech a kandidátech advokacie a založiti za tím účelem za souhlasu ministra spravedlnosti invalidní a starobní zaopatření způsobem donucovacím, a to zřízením ústavu vlastního jedné nebo několika advokátních komorám anebo hromadným přistoupením k zřízenému již ústavu pojišťovacímu“.²⁹⁰ Zaopatřovací ústav měl být financován z příspěvků odváděných advokáty ve výši 5% částky, která jim byla přiznána jako úhrnná odměna v případech, kdy byli jmenováni správcem konkursní podstaty nebo vyrovnávacím správcem.²⁹¹

Novela z roku 1936 zřídila advokátní komory pro Slovensko a Podkarpatskou Rus se sídly v Bratislavě a Košicích. Zahájením činnosti těchto komor mělo být ukončena činnost advokátní komory v Turčanském Sv. Martině. Osnova unifikovaného advokátního řádu z roku 1936 nebyla však vlivem politické situace v první československé republice přijata.²⁹²

²⁸⁷ Hendrych S.(Hch.), Krise v advokacii a krise advokacie. Zrušení doktorátu jako podmínky pro provozování advokacie? K osnově zákona o stíhání pokoutníků. Urychlení agendy. Úprava práva chudých, Česká advokacie, Praha 1935, s. 74-80.

²⁸⁸ Balík, S., a kol., Advokacie v letech 1918-1938, In: Dějiny advokacie, v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, ČAK, Praha 2009, s. 155.

²⁸⁹ Zákon č. 144/1936 Sb. z. a n, kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech.

²⁹⁰ Balík, S.ml., Právní předpisy o advokacii v Čechách v letech 1918-1938 a jejich dobová interpretace. In: Právněhistorické studie č. 34, Karolinum, Praha 1997, s. 204.

²⁹¹ Tamtéž.

²⁹² Skřejpek, M., a kol., Právní stav a právní profese v minulosti, Havlíček Brain Team, Praha 2007, s. 174.

Agenda advokátů se během let 1918 – 1938, co se týká charakteru případů nezměnila ani nerozrostla. Mezi advokáty a advokátními kanceláři se však prohloubil rozdíl v příjmech. Zatímco vyhledávané renomované advokátní kanceláře prosperovaly, jejich méně úspěšní kolegové se snadno ocitli až na hranici nouze. Úspěšní advokáti zejména ve větších městech opouštěli model generální praxe a snažili se o specializaci. Řada advokátů působila v oblasti peněžnictví, podnikání nebo obchodu.²⁹³ Převažující agendou však zůstávaly věci civilní a trestní. Charakteristické pro období první republiky bylo velmi časté spojení advokátského povolání s politickou kariérou, a to jak na nejvyšších místech státní správy, tak i na komunální úrovni.

V porovnání se soudnictvím byl přístup žen k výkonu advokátní praxe v meziválečném období podstatně příznivější a ženám zde nebyly kladeny zásadnější překážky.

Do roku 1938 u nás působilo nejvýše 50 advokátek. Právničky byly většinou ženy a dívky, které se narodily na konci 19. století nebo na počátku století 20tého, v dobře situovaných rodinách, většinou právnických, tzn. rodiny advokátů nebo notářů nebo rodin úředníků. Působily v kancelářích svých rodin a řada z nich měla v průběhu své praxe jen samé nevýznamné kauzy, většinou z oblasti občanského a rodinného práva. V advokacii bylo od r. 1923 - 1929 zaměstnáno celkem 53 žen jako koncipientky z celkového počtu 1199 všech nově přijatých koncipientů, kdy první advokátní koncipientkou se stala JUDr. Anděla Kozáková – Jírová, která se ovšem později dala na dráhu notáře.²⁹⁴

První ženou, která opravdu začala s výkonem advokacie, byla JUDr. Matylda Mocová – Wíchová. Narodila se 23.1.1898 v Pardubicích a její otec Alois Wícha pracoval jako poštovní ředitel, matka Anna byla v domácnosti. Matylda absolvovala dívčí gymnázium Minerva v Praze a po skončení střední školy se přihlásila ke studiu na právnické fakultě, kde dne 7.12.1923 dosáhla udělení doktorátu.²⁹⁵ Promována doktorkou práv byla dne 7.12. 1923, kdy jejím

²⁹³ Balík, S., a kol., Advokacie v letech 1918-1938, In: Dějiny advokacie, v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, ČAK, Praha 2009, s. 161.

²⁹⁴ Archív ČAK, Jmenný seznam advokátů, č. zápisu 3607, ČAK, Praha 1928.

²⁹⁵ AUK, fond Právnické fakulty, matrika doktorů 1921-1924, sv. 5.

promotorem byl prof. dr. Horáček.²⁹⁶ Po pětileté praxi úspěšně složila advokátní zkoušky a stala se tak v r. 1928 první československou advokátkou, a to složením slibu dne 23.6. 1928, kdy byla také poté zapsána do listiny České advokátní komory jako první žena – advokát. Tento zápis byl proveden, jak vyplývá z archívních materiálů ČAK, pod č. 3607.²⁹⁷ Svoji advokátní praxi poté vykonávala tato advokátka v Praze, v advokátní kanceláři, která se nacházela v ulici Národní Obrany č. 826.²⁹⁸

Některé právničky pracovaly dočasně jako koncipientky jen z toho důvodu, že pro ně nebyly jiné možnosti např. ze strany státních úřadů. V letech 1929 – 1933 bylo přijato dalších 59 nových koncipientek.²⁹⁹ K 15.3. 1938 bylo do Advokátní komory v Čechách zapsáno celkem 45 advokátek, z toho 33 na území hlavního města Prahy a pouze 12 advokátek mimo území Prahy.³⁰⁰ Což je velice zarážející. Např. se jednalo o již výše zmiňovanou Matyldu Mocovou-Wíchovou, Marii Erhartovou-Dlouhou, Annu Jiráčkovou- Uhlířovou, Karlu Kleskovou-Lomberskou, Janu Krütznerovou -Bruneovou a další. Mezi města, která se pyšnila svými advokátkami patřil v roce 1938 např. Benešov, Beroun, Hradec Králové, Litomyšl, Plzeň, Rokycany, Rychnov nad Kněžnou, Ústí nad Labem, Kladno Libochovice a Libouchec v okrese Děčín.³⁰¹ I přes všechna úskalí, nadále postupem času docházelo stejně jako ve většině dalších států, tak i v Československu, k neustálému nárůstu počtu advokátek.

²⁹⁶ AUK, fond Právnické fakulty, matrika doktorů 1921-1924, sv. 5.

²⁹⁷ Archív ČAK, Jmenný seznam advokátů, č. zápisu 3607, ČAK, Praha 1928.

²⁹⁸ Tamtéž, osobní spis Matylda Mocové – Wíchové.

²⁹⁹ Archív ČAK, Jmenný seznam nově přijatých koncipientek 1923-1929, 1929-1933, ČAK, Praha.

³⁰⁰ Archív ČAK, , Jmenný seznam advokátů k 15.3.1938, ČAK, Praha 1938.

³⁰¹ Tamtéž.

Seznam advokátek k 15. 3. 1938 zapsaných v advokátní komoře v Čechách³⁰²

1. Bednaříková-Turnwaldová Růžena, nar. 16.2.1902, zapsána 5.1.1931, Praha, Jilská 2, tel.č. 25320
2. Erhartová-Dlouhá Marie, nar. 25.12.1905, zapsána 4.7.1935, Praha Fochova 64, tel.č. 53538
3. Grünfeldová Marie, nar. 21.6.1904, zapsána 26.3.1936, Praha, Sokolská 25a, tel.č. 31019
4. Hrubcová Hedvika, Praha
5. Jiráčková-Uhlířová Anna, nar. 1.3.1905, zapsána 3.1.1938, Praha, Vinohradské nám.14, tel.č. 54479
6. Kleslová-Lomberská Karla, nar. 30.10.1904, zapsána 2.1.1935, Praha Žitná ul. 50, tel.č. 24313
7. Knopová-Šlechtová Anna, zapsána 1.10.1934, Praha – Bráník, Za starým pivovarem 592, tel. č. RF1128
8. Königová Františka, zapsána 11.3.1933, Praha, Příkopy 15, tel.č. 32214
9. Králová Františka, zapsána 3.1.1936, Praha, Dienzehofferovy sady 2, tel. č. 0686
10. Krestová Anna, nar. 28.2.1909, zapsána 4.1.1938, Praha, Washingtonova 9, tel. č. 35455
11. Krütznerová-Bruneová Jana, nar. 2.2.1902, zapsána 15.5.1933, Praha, Hyberská 28, tel.č. 21515
12. Křečanová Růžena, nar. 12.6.1901, zapsána 10.1.1934, Praha, Bělehradská 3, tel.č. 28535
13. Macháčková Věra, zapsána 24.5.1935, Praha, Hyberská 34, tel. č. 39320
14. Malá Božena, nar. 10.9.1903, zapsána 30.1.1937, Praha, Vyšehradská tř. 27, tel.č. 42968
15. Mašková Jarmila, nar. 18.3.1895, zapsána 15.6.1936, Praha, Újezd 26, tel.č. 45885
16. Matějovská-Süsslandová Amalie, nar. 5.8.1908, zapsána 15.6.1931, Praha, Žitná 31, tel. č. 32282
17. Mayerová Marie, zapsána 20.6.1936, Praha, Pařížská 10, tel. č. 64277

³⁰² Archív ČAK, Jmenný seznam advokátů, k 15.3.1938, ČAK, Praha 1938, c.d.

18. Mikulová Marie, nar. 25.3.1901, zapsána 12.4.1932, Praha, Strossmayerovo nám. 1297, tel. č. 70880
19. Moráková Vojtěška, nar. 23.4.1900, zapsána 7.1.1936, Praha, Vodičkova-Lucerna, tel.č. 30125
20. Passerová Drahomíra, nar. 12.8.1908, zapsána 13.1.1937, Praha, Revoluční 1, tel. č. 62240
21. Pátková-Kadlecová Božena, nar. 4.11.1907, zapsána 2.1.1937, Praha, Jungmannova tř. 2, tel. č. 29968
22. Procházková Běla, zapsána 17.9.1930, Praha, Myslíkova 31, tel. č. 21878
23. Reachová Kornelie, nar. 3.5.1901, zapsána 3.5.1932, Praha Senovážná 8, tel. č. 27775
24. Reimannová-Stabenowová Erika, nar. 16.11.1906, zapsána 27.3.1934, Praha, Vodičkova 41, tel. č. 22128
25. Řežníčková-Poláková Mil., nar. 1888, zapsána 1.4.1931, Praha, Myslíkova 22, tel. č. 46766
26. Smolíková Emilie, nar. 8.10.1905, zapsána 12.1.1938, Praha, Blanická 12, tel. č.51764
27. Stiassna-Sekaninová Gertruda, nar. 21.5.1908, zapsána 7.1.1938, Praha, Královská tř. 13, tel. č. 60800
28. Třísková-Bryndová Anna, nar. 12.7.1904, zapsána Praha
29. Vaňková-Pelikánová Stanislava, nar. 5.3.1904, zapsána Praha
30. Waldmannová Alžběta, nar. 7.8.1906, zapsána 20.4.1936, Praha, Revoluční tř. 21, tel. č. 63674
31. Wíchová-Mocová, Matylda, nar. 23.1.1898, zapsána 23.6.1928, Praha, Národní Obrany 826, tel. č. 73637
32. Zafoukalová-Bondyová Zdenka, zapsána 8.11.1935, Praha, Štěpánská 27, ev.č. 23120
33. Zuntersteinová Lilly, nar. 25,7,1907, zapsána 24.10.1935, Praha, Jungmannova tř. 5, tel. č. 39788
34. Kloudová-Veselá Ludmila, nar. 29.8.1900, zapsána 2.1.1929, Benešov, tel. č. 40
35. Průchová Hedvika, zapsána 27.6.1933, Beroun, tel. č. 110
36. Honzáková-Šklíbová Vlasta, zapsána 20.7.1933, Hradec Králové, tel. č. 107

37. Michálková-Ševčíková Markéta, zapsána 11.5.1936, Libochovice, tel.č.57
38. Gersonová Antonie, zapsána 9.9.1936, Libouchec okr.Děčín
39. Bubeníčková Valerie, zapsána 4.7.1934, Litomyšl, tel.č. 124
40. Ladíková Josefa, zapsána 4.6.1934, Plzeň, tel. č. 1666
41. Riedlová Gertruda, zapsána 1.1.1931, Plzeň, tel. č. 895
42. Faltová-Šimáková Vlasta, zapsána 4.1.1932, Rokycany
43. Leděčová Anna, zapsána 22.12.1936, Rychnov nad Kněžnou, tel. č. 33
44. Schneiderová Růžena, zapsána 15.3.1937, Ústí nad Labem, tel. č. 3706
45. Schniererová Marie, zapsána v Kladně

Podle seznamu vydaného Advokátní komorou moravskoslezskou v Brně ke konci roku 1938 bylo v jejím územním obvodu druhé republiky zapsáno 14 advokátek, z toho 9 v Brně, po jedné advokátce v Třebíči, Tišnově, Prostějově, Olomouci a Moravské Ostravě. Nejstarší zápis s pořadovým číslem 444 měla z r. 1931 brněnská advokátka Antonie Dominiková.³⁰³

V orgánech advokátních komor se ženy poprvé uplatnily až po osvobození. Do výboru Advokátní komory v Čechách byly 17. června 1945 zvoleny advokátky Milada Blanková, Drahomíra Palečková-Passerová, Božena Pátková a Zdenka Zafoukalová-Müllerová a Anna Leděčová se stala náhradnicí kárné rady.³⁰⁴

V poúnorovém období se politické perzekuci nevyhnuly ani advokátky ženy. Státním soudem v Brně byla k mnohaletému vězení odsouzena brněnská advokátka Lidmila Kindlová. Z advokacie musela odejít i zmiňovaná Hedvika Průchová. Advokátky se naopak podílely i na pokusech o soudní rehabilitaci např. Ludmila Turečková či Dagmar Burešová.³⁰⁵

³⁰³ Archív ČAK, Advokátní komora moravskoslezská v Brně, Jmenný seznam advokátů, Brno 1938.

³⁰⁴ Valentová, V., Ženy-advokátky. In: Dějiny advokacie, v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, ČAK, Praha 2009, s. 149-150.

³⁰⁵ Tamtéž.

V poválečném období žen advokátek postupně přibývalo, výkon tohoto povolání přestal být pokládán za neobvyklý. Rozdíl v agendě advokátů - mužů a advokátek - žen se postupně smazával. Před vstupem České republiky do Evropské unie bylo do seznamu advokátů zapsáno přibližně čtyřicet procent advokátek z celkového počtu advokátů v celé České republice i na právnických fakultách v roli studentů převládají ženy.³⁰⁶

2.5.3.1. Ohlasy v dobovém tisku na působení právniček v advokacii

Vstup žen do advokátní praxe kupodivu nevyvolával tak silné reakce a rozsáhlou polemiku v tisku jako připuštění žen do soudní praxe, i když z níže uvedených článků je možno i přesto vyčíst nesouhlas určité části veřejnosti, a to nejenom odborné.

S jistým předstihem se problematikou přístupu žen k advokacii zabýval již r. 1915 časopis Advokátní úředník, který v č. 7 uvádí článek „Žena a advokacie“.³⁰⁷ Bylo v něm uvedeno rozhodnutí Vrchního zemského soudu ve Vídni, vydané na žádost ministerstva spravedlnosti. Ministerstvo se dožadovalo odpovědi, zda soudy mohou za zástupce advokáta připustit nezletilého zřízence a zřízence – ženu. Odpověď zněla kladně a otevřela tak možnost polemiky, která se také v časopise Advokátní úředník rozvinula. Z rozhodnutí Vrchního zemského soudu totiž pokrokoví zastánci žen logicky vyvozovali i povolení přístupu žen do vlastní advokátní praxe. Zásadní překážkou v tehdejší době však samozřejmě byl trvající nepřístup žen k řádnému vysokoškolskému právnickému studiu.³⁰⁸

O podstatně snadnějším vstupu žen do advokacie než do soudnictví nebo státní správy svědčí článek advokáta, slavného obhájce JUDr. Jaroslava Mellana, „Juristky v advokátní praxi“, který byl uveřejněný v publikaci

³⁰⁶ Valentová, V., Ženy-advokátky. In: Dějiny advokacie, v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, ČAK, Praha 2009, s. 149-150.

³⁰⁷ Žena a advokacie, Advokátní úředník č. 7, Praha 1915, s. 60.

³⁰⁸ Tamtéž.

„Právničky na universitě a v praxi“.³⁰⁹ Autor popisuje na jedné straně neradostnou situaci tehdejších právniček, jimž byla uzavřena soudní a státní praxe, a které jen s obtížemi nalézaly uplatnění u soukromých nebo samosprávných podniků a na straně druhé postup advokátní komory, která z důvodu pohlaví „nečiní v té příčině nižádných potíží“. Z článku je však dále patrné, že obecné mínění o ženách v advokacii nebylo tak bezproblémové jako přístup advokátní komory. JUDr. Mellan vyvrací např. obecně tvrzený názor, že „žena se nehodí pro advokacii“. Vychází ze svých vlastních zkušeností s právničkami, které vykonávaly praxi v jeho advokátní kanceláři. Vyzdvihuje, stejně jako většina jiných autorů větší píli a koncentrovanost žen. Celkové hodnocení advokátní praxe žen rozděluje autor do dvou oblastí. První je oblast zpracování případu, ve kterém se podle jeho názoru žena zcela vyrovná muži. Druhou je oblast vlastního soudního jednání, tam je jak míní autor většinou „lepší pozice pro muže“. Důvodem je však podle JUDr. Mellana ne menší schopnost žen, ale zejména tradiční pohled na ženu, a to jak u klienta, tak soudce nebo zástupce protistrany. I přes tato negativa však JUDr. Mellan věřil v budoucnost advokátek u nás. Odvolával se přitom na zahraničí, kde již v té době mnohé advokátky úspěšně vykonávaly své praxe.³¹⁰

2.5.4. Ženy -právničky v notářské praxi

Rok 1848 znamenal nejen rozhodující mezník v politickém vývoji rakouských, a tím i českých zemích, ale byl také rozhodující pro formování státního mechanismu a moderního právního řádu. Neutěšený stav notářství však nedokázal zlepšit ani notářský řád z roku 1850 a ani posléze vydaný notářský řád z roku 1855. Pro organizaci notářství a formování jeho právní úpravy se stal určujícím až notářský řád vydaný roku 1871 po řadě diskusí a jednání v odborných kruzích a spolu s ním i zákon o nezbytnosti notářských spisů pro některá právní jednání a o nezbytnosti legalizace podpisů na tabulárních listinách.

³⁰⁹ Mellan, J., *Juristky v advokátní praxi*. In: *Právničky na universitě a v praxi*, Praha, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 33.

³¹⁰ Mellan, J., *Juristky v advokátní praxi*. In: *Právničky na universitě a v praxi*, Praha, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928, s. 34.

Tento zákon potom v nezměněné podobě platil v rakouských zemích až do vzniku samostatné Československé republiky.³¹¹

V době vzniku Československé republiky byly normy, které upravovaly notářství na území nového státu, rozdílné. Na základě recepčního zákona z 28. října 1918,³¹² který převzal veškerou rakouskou právní úpravu, platil u nás rakouský notářský řád z roku 1871, zatímco na Slovensku zákonný článek XXXIV z roku 1874.³¹³ Tento právní dualismus se po dobu trvání první republiky nepodařilo odstranit.

První republika převzala notářství jako svobodné povolání s určitými známkami oficiality (sepisování veřejných listin, ověřování, osvědčování) a s funkcí pomocného státního orgánu (soudní komise). Tato jednání, která notáři prováděli jako pomocné orgány soudu, byla placena notářům účastníky, nikoli státem. Dle § 1 notářského řádu ustavoval notáře stát, kterým byl notář „veřejně pověřen k tomu, aby sepisoval a vydával veřejné listiny o právních prohlášeních a jednáních, jakož i o skutečnostech, z nichž měla být vyvozena práva, dále aby bral do úschovy listiny stranami mu svěřené a přijímal peníze a cenné papíry za účelem jejich

odevzdání třetím osobám nebo jejich složení u úřadů“.³¹⁴ Notářské listiny byly listinami veřejnými, jež podávaly plný důkaz toho, co v nich bylo nařízeno nebo prohlášeno úřadem nebo osvědčeno osobou ke zřizování listin povolanou. Vedle uvedené činnosti bylo notářům podle § 5 dovoleno, aby „sepisovali na žádost stran podání, určená kterýmkoliv úřadům, ve věcech nesporných a dále aby sepisovali soukromé listiny“.³¹⁵ Notáři byli oprávněni zastupovat, jako obecní zmocněnci, účastníky u soudu v občanskoprávních věcech, v nichž nebylo nařízeno obligatorní zastoupení advokátem, a mohli působit také jako obhájci ve věcech trestních. Soudy používaly notáře jako soudní komisaře, tj. jako pomocné orgány soudní při provádění úkolů a jednání ve věcech dědických a sirotčích, ale také při soudních odhadech a dražbách movitých a nemovitých věcí. Jednalo se

³¹¹ Ad Notam, Notářský časopis, jubilejní číslo k 10. výročí obnovy notářství v ČR, C.H.Beck, Praha 2003, s. 7.

³¹² Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého.

³¹³ Bébr R., Mieš, Vybrané otázky notářské praxe (Notářský sborník III.). Příručky právního ústavu ministerstva spravedlnosti- svazek 25, 1968, s. 8 a násl.

³¹⁴ Notářský řád č. 75/1871 ř. z., § 1.

³¹⁵ Tamtéž, § 5.

vždy o věci nesporné, kdy notáři nedisponovali vesměs žádnou rozhodovací pravomocí. Zákon č. 75/1871 ř.z., který nabyl platnosti současně s výše zmíněným notářským řádem, stanovil, která právní jednání musí být učiněna před notářem.³¹⁶ Notářská forma se vyžadovala i pro některé smlouvy podle zákona č. 58/1906 ř.z., o společnostech s ručením omezeným.³¹⁷

V období první republiky platil pro notáře „numerus clausus“ a počet a sídla notářů byla pevně stanovena ministerstvem spravedlnosti. Notáře jmenoval ministr spravedlnosti, jenž měl i nejvyšší dozor nad výkonem notářství. Jednalo-li se o agendu soudně komisařskou, náležel dozor krajským nebo vrchním soudům. V prvé řadě však byly k dohledu nad notáři povolány notářské komory.³¹⁸

Po celé období 1918-1938 bylo voláno po reformě a zmodernizování notářství a také po sjednocení notářských předpisů pro celé státní území. Do roku 1949 však nebyly provedeny žádné významné normativní úpravy.

Prvním právnickým odvětvím, jehož zástupci fakticky, ve srovnání s advokací (r. 1922), umožnili ženám výkon právního povolání, bylo notářství. Dne 28. února 1925 přijal Spolek československých notářů, odbor Praha, rezoluci, v níž konstatoval, že mohou být ženy právničky přijímány do notářské praxe. Zcela objektivně víceprezident notářské komory JUDr. Král zkonstatoval, že existuje více důvodů pro než proti tomu, aby mohly být ženy přijaty do notářské praxe. Byla tedy schválena zásadní rezoluce tohoto znění: „Schůze odboru Praha spolku československých notářů, vyslechnuvší vývody komorního presidenta a po provedené debatě o otázce připuštění žena kandidátky notářství, vyslovuje přesvědčení, že není žádné zákonné překážky proti tomu, aby ženy za kandidátky notářství byly přijímány a ukládá předsednictvu, aby toto stanovisko vhodným způsobem v ústředí spolku, v notářských komorách i u ministerstva spravedlnosti uplatnilo.“ Stanovisko to bylo na tu dobu velice pokrokové a spravedlivé.³¹⁹ Pro úplnost dodejme, že právě v notářském povolání se uplatnila již výše jmenovaná první doktorka práv promovaná na Univerzitě

³¹⁶ Skřejpek, M., a kol., Právníkový stav a právnícké profese v minulosti, Havlíček Brain Team, Praha 2007, s. 174.

³¹⁷ Tamtéž.

³¹⁸ Ad Notam, Notářský časopis, jubilejní číslo k 10. výročí obnovy notářství v ČR, C.H.Beck, Praha 2003, s. 10.

³¹⁹ Právník, ročník LXIV., Praha 1925, s. 176-177.

Karlově Anděla Kozáková později provdaná Jírová. Ta byla zpočátku sice advokátní koncipientkou, ale postupně se stala notářskou kandidátkou a první ženou s notářskou zkouškou a oprávněním k substituci notářství a konečně notářkou.³²⁰

Anděla Kozáková - Jírová. se narodila 14. května 1897 v Humpolci a celý svůj život zasvětila právu a ve své době patřila, a to nejen v právnickém světě, k velmi známým osobnostem. Její otec byl četnickým důstojníkem, a to vysvětluje i časté stěhování rodiny. Anděla Kozáková maturovala v r. 1918 na c.k. reálném gymnáziu v Rokycanech, její domovskou obcí v době studií byly Opatovice, resp. Červené Pečky v okrese Kolín. Díky termínu maturitní zkoušky se tak mohla Anděla Kozáková ocitnout mezi prvními posluchačkami právnické fakulty Karlovy univerzity. Anděla Kozáková patřila k vynikajícím studentům, kteří měli vždy nejlepší prospěch. Navštěvovala velice svědomitě všechny předepsané přednášky, kde velice dobrý vztah měla obzvláště k Janu Kaprasovi, jehož vynikající právně historický seminář také navštěvovala.³²¹ Promoce se konala 19. prosince 1922, promotorem byl prof. dr. Vilém Funk.³²² Obdržela při této příležitosti také dar od prezidenta T. G. Masaryka, který jí osobně předal zástupce prezidenta. Jednalo se ne o původně zamýšlený šperk, ale prezidentovu fotografii s jeho vlastnoručním podpisem.³²³ A i když se zdálo, že pro absolventku právnické fakulty takových kvalit, jakých nesporně Anděla Kozáková dosahovala, by nemělo být složité nalézt uplatnění v oboru, tak tomu bylo samozřejmě jinak. S obtížemi při profesním uplatnění se setkávala i tato první absolventka práv. Do roku 1925 působila jako právní úřednice Tiskového odboru prezidia ministerské rady a úřednice ministerstva sociální péče.³²⁴

Jak již bylo výše řečeno, prvním právnickým odvětvím, jehož zástupci fakticky, ve srovnání s advokací, připustili přijímání právniček, bylo notářství v roce 1925. Proto po krátké praxi, kterou Anděla Kozáková zahájila 1. 1. 1923

³²⁰ Balík, S., Keller, R., Anděla Kozáková – Jírová, první Češka JUDr. na pražské univerzitě. In: Žena v dějinách Prahy, Documenta Pragensia, XIII, Praha 1996, s. 235-236.

³²¹ AUK, fond Právnické fakulty, Katalogy posluchačů práv z let 1918-1922.

³²² AUK, fond Právnické fakulty, matrika doktorů 1921-1924, sv. 5

³²³ Tamtéž.

³²⁴ Balík, S., Keller, R., Anděla Kozáková – Jírová, první Češka JUDr. na pražské univerzitě, In: Žena v dějinách Prahy, Documenta Pragensia, XIII, Praha 1996, s. 235-236.

jako personální referentka v Čs. tiskové kanceláři, poté jako referentka na ministerstvu sociální péče, dala Kozáková přednost právě notářství. Pracovala v notářské kanceláři Jaroslava Heinitze v Praze, Na Poříčí 25, přičemž agendu této notářské kanceláře tvořily především záležitosti, které se týkaly pozemkové reformy.³²⁵ Notářskou zkoušku složila v roce 1930 s prospěchem výborným. V následujícím roce byla ustanovena jako první žena krajským soudem civilním v Praze na základě usnesení zemského soudu substitutem notářství. Záhy se pak vypracovala na náměstka notáře. V notářském povolání pak získala Anděla Kozáková-Jírová další prvenství, když byla v září 1938 jmenována veřejným notářem.³²⁶

Ještě za studií si Kozáková-Jírová spolu s Miladou Horákovou a dalšími vysokoškolačkami našla cestu k ženskému hnutí. V boji za rovný přístup žen a mužů ve státní a veřejné správě se angažovala ve Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen. Léta byla jeho místopředsedkyní a působila v řadě ženských spolků. Poznatky odrazila i ve své práci s názvem „Právní postavení ženy v českém právu zemském z roku 1926“.³²⁷ Tato práce byla napsána v podstatě na zakázku, účelově a za finanční podpory ženských spolků. Byla jednatelkou Ústředí československých právníků a také jednatelkou pražského odboru Spolku československých notářů.

Nejenom právo patřilo mezi její zájmy. Jako majitelka sbírek bibliofilských tisků a starého skla měla blízko k umění. Její jméno lze nalézt mezi členy spolku Hollar, Jednoty výtvarných umělců či Klubu výtvarných umělkyně.³²⁸

Notářství vykonávala až do února roku 1948 v kanceláři v Praze 2, v paláci Koruna, kde také její stopa na území Československa končí. Stává se pro tehdejší nastupující režim nepohodlnou a de facto je záhy po únorových událostech roku 1948 donucena k emigraci do Paříže, Kanady a později do USA, kde Anděla Kozáková-Jírová působila ve funkci právní referentky Čs. národní

³²⁵ Balík, S., Keller, R., Anděla Kozáková – Jírová(1897-1986), Všehrd, č. 1, Praha 1996/1997, s. 70.

³²⁶ Tamtéž.

³²⁷ Navrátil, M., Almanach československých právníků, Praha 1930, s. 222.

³²⁸ Balík, S., Keller, R., Anděla Kozáková – Jírová, první Češka JUDr. na pražské univerzitě, In: Žena v dějinách Prahy, Documenta Pragensia, XIII, Praha 1996, s. 236-241.

rady žen v exilu. Zemřela v Santa Barbaře v Kalifornii 1. června 1986 ve věku 89 let a už se nedočkala svého návratu do své vlasti.³²⁹

Anděla Kozáková -Jírová, první česká doktorka práv, svého výsadního postavení „první dámy“ dokázala využít jak ve sféře odborné, tak i při prosazování zájmů dalších žen s podobným osudem.³³⁰

³²⁹ Tamtéž.

³³⁰ Balík,S., Keller, R., Všehrd,, č. 1, Anděla Kozáková – Jírová (1897 – 1986), Praha 1996/1997, s. 71, c.d.

3. kapitola: Biografické medailonky vybraných právníček

3.1. Právníčky pražské

Růžena Bednaříková -Turnwaldová

Tato advokátka se narodila 16.2.1902 v Praze. Do Advokátní komory v Čechách byla zapsána 5.1. 1931.³³¹ Jednalo se o velice aktivní členku Právnícké sekce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen. V r. 1931, v době, kdy velká většina státních úřadů odmítala spolupráci s právníčkami, navrhla, v rámci myšlenky, jak by se mohly právníčky zapojit do ženského podnikání, zřízení první ženské záložny za účelem, aby ženy-právníčky dokázaly, že umějí vést i peněžní ústav a podporovat ženské hospodářské kolektivní podniky. Tento návrh byl právníckou sekcí přijat a posléze i realizován.³³²

Byla také významnou editorkou, a to zejména u publikace „Česká žena v dějinách národa“, Praha 1940.³³³

Vladimíra Fišová - Štěpánková

Tato advokátka se narodila počátkem 20. století a na jeho konci i umírá. Byla jednou z prvních absolventek Právnícké fakulty UK.³³⁴ Jako malá se setkala s císařem Františkem Josefem I., kdy mu ve škole, kterou navštívil, předávala kytici. Na Právnícké fakultě UK promovala v akademickém roce 1924/1925.³³⁵ Byla koncipientkou v advokátní kanceláři významného advokáta dr. Rudolfa Stejskala v Duchcově. JUDr. Stejskal, který byl účastníkem protirakouského odboje, se tehdy stal jedním ze severočeských „mužů 28. října“. Zúčastnil se přebírání Duchcova do českých rukou a až do řádných voleb byl předsedou okresní správní komise. Stal se též jedním z prvních vládních

³³¹ Archív ČAK, Jmenný seznam advokátů, ČAK, Praha 1938, s. 35.

³³² Holá, M., Činnost sdružení uvnitř státu. In: Čeho jsme docílily..., Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932, s. 47.

³³³ Bednaříková, R., Česká žena v dějinách národa“, Praha 1940.

³³⁴ AUK, fond Právnícké fakulty, matrika doktorů 1921-1924, sv. 5

³³⁵ AUK, fond Právnícké fakulty, matrika doktorů 1924-1938, index, č. 2634.

zmocněnců pro severní Čechy. Po dvacetileté práci ve prospěch českých menšin odešel do Prahy, kde se nadále projevoval jako renomovaný právník. Vladimíra Fišová byla zapojena do Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen a přátelila se s dr. Miladou Horákovou, tehdy ještě Královou. Fišová byla také velice dobrou sportovkyní.³³⁶

Milada Králová – Horáková

Milada Horáková se narodila 25.12.1902 jako Milada Králová v rodině českého vlastence Čenka Krále v Praze na Královských Vinohradech. V Praze strávila své mládí a posléze celý svůj život.³³⁷ Milada Horáková ovlivnila svoji činností vývoj legislativy meziválečné Československé republiky.

Už jako gymnazistka za první světové války žije Milada Králová ideou svobodného českého státu. V roce 1918 je za účast na protirakouské demonstraci vyloučena z gymnázia, ale naštěstí ne ze všech školských ústavů. Byl jí umožněn přestup na jiné pražské gymnázium, kde maturovala roku 1921. Poté se Milada Králová rozhodovala mezi studiem medicíny, ale na doporučení otce se rozhodla pro studium na právnické fakultě, kde promovala v roce 1926.³³⁸

V roce 1924 se osobně setkala se senátorkou Františkou Plamínkovou, zakladatelkou Ženské národní rady (ŽNR), kam také vstupuje. Stala se Plamínkové brzy oporou a později přítelkyní a následně klíčovou osobností ŽNR. Stává se významnou členkou Právnické sekce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen. Po absolvování PF se chce věnovat sociální péči. Proto také vstupuje do Československého červeného kříže, kde se seznamuje s jeho předsedkyní doktorkou Alicí Masarykovou, dcerou prezidenta Masaryka, jehož dílo vzbuzuje v Miladě zájem již od mládí. Vše podle Masarykova hesla: „není otázka ženská, jen otázka lidí“³³⁹

³³⁶ Archív ČAK, Jmenný seznam advokátů, ČAK, Praha 1929.

³³⁷ http://Milada_Hor%C3%A1kov%C3%A1

³³⁸ http://www.kpv-cr.cz/_images/horakova/horakova-proces-posledni-hodiny.htm

³³⁹ Kaplan, K., Největší politický proces: M. Horáková a spol., Doplněk, Brno 1995.

Roku 1927 uzavírá Milada Králová sňatek s dr. ing. Bohuslavem Horákem, pocházejícím ze staré evangelické rodiny. Pod jeho vlivem pak přestupuje do českobratrské evangelické církve. Není to ale pouze formální krok, otázky náboženství bere Milada Králová, nyní již Horáková, vážně, hovoří o nich často i se svým strýcem, katolickým farářem.³⁴⁰

Po absolvování práv nastoupila Milada Horáková na Ústřední sociální úřad Magistrátu hl.m. Prahy. V úřadě se zabývá sociálním postavením pražských žen a usiluje o jejich faktické zrovnoprávnění s muži v práci i ve veřejném životě.³⁴¹ Působí též v Ženské národní radě, jejíž předsedkyní je národně sociální senátorka Františka Plamínková.³⁴²

Prosazovala, aby ženy mohly dosáhnout profesionálního uplatnění, ale ne na úkor rodinného života. Zdůrazňovala funkci ženy jako matky, ale zároveň ji chtěla zabezpečit po právní a sociální stránce. Proto usilovala o změnu právních norem, na jejichž tvorbě se velmi často podílela. Např. v roce 1925 vypracovala první ucelený návrh ŽNR na úpravu rodinného práva, v roce 1926 tento návrh doplnila o některé požadavky ze strany žen.³⁴³ V roce 1933 se významnou měrou podílela na vzniku navrhované úpravy rozluky manželů.³⁴⁴ V roce 1932 připravila pro senátorku Františku Plamínkovou několik variant připomínek k návrhu ministra spravedlnosti dr. Alfréda Meissnera, který se týkal interrupce.³⁴⁵ Jako legislativní expert byla delegátkou řady zahraničních kongresů.

Za okupace byla Horáková členkou Petičního výboru Věrní zůstaneme a i tady se zaměřila na formulování zásad sociální péče v budoucí osvobozené republice. Byla nacisty vězněna, po konci války se stala poslankyní a místo

³⁴⁰ http://www.kpv-cr.cz/_images/horakova/horakova-proces-posledni-hodiny.htm

³⁴¹ Musilová, D., Činnost Milady Horákové v sociální oblasti. In: Masarykův lid, ročník VI, č. 3, Praha 2000, s. 2.

³⁴² Kaplan, K., Druhý proces. Milada Horáková a spol. – rehabilitační řízení 1968–1990, Karolinum, Praha 2008.

³⁴³ NA Praha, fond ŽNR, k.23. Reformní návrh rodinného práva.

³⁴⁴ Tamtéž. Stanovisko Ženské národní rady k návrhu občanského zákona, příloha III.

³⁴⁵ NA Praha, fond ŽNR. Korespondence ŽNR k návrhu ministra spravedlnosti na změnu paragrafů 144-148. Zpráva o návrhu ministra spravedlnosti na změnu §§144-148 etc. trestního zákona, jednajících o vyhnání plodu a usmrcení dítěte po porodu, Stanovisko Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen. Pozn. Dr. Honzákové k osnově zákona o vyhnání plodu.

popravené Františce Plamínkové předsedkyní Rady československých žen. Této funkce však byla po únoru 1948 zbavena a na poslanecký mandát abdikovala sama na protest proti smrti Jana Masaryka. Zatčena byla na podzim roku 1949 a po vykonstruovaném procesu 27. června 1950 popravena.³⁴⁶

Marie Mikulová

Pražská advokátka, spisovatelka odborných prací, se narodila dne 25.3. 1901 v Praze. Do seznamu Advokátní komory v Čechách byla zapsána dne 12.4. 1932. Poté začala vykonávat samostatnou advokátní praxi v kanceláři, která měla sídlo v Praze, Strossmayerovo nám. 1297.³⁴⁷

V roce 1936 vydává odbornou publikaci pod názvem „Žena v právním řádě československém“, která je věnována právnímu postavení žen. Záměrem tohoto díla bylo, seznámit ženu, občanku první ČSR s jejími povinnostmi, právy, právní ochraně, ale také na druhé straně informovat muže o právech a povinnostech žen. Autorka se zde věnuje předpisům práva občanského, obchodního, trestního, ústavního a správního, nejenom v rámci právního řádu v tzv. historických zemích, ale i na Slovensku. K tomuto využívá ve větší míře příslušné judikatury nejvyšších soudů a odborné literatury.³⁴⁸

Božena Pátková – Kadlecová

Jedná se o advokátku, narozenou 4.11. 1907, která byla zapsána do seznamu Advokátní komory v Čechách dne 2.1. 1938. Sídlo její advokátní kanceláře bylo v Praze, Jungmannova tř. 7.³⁴⁹ Ve třicátých letech 20. století se stala na popud senátorky Františky Plamínkové členkou odborné komise pro novelizaci zákonů upravujících sociální pojištění a kde měla za úkol hájit zájmy pojištěnek. Spolu s ní zasedala v odborné komisi ještě senátorka Betty

³⁴⁶ Ivanov, M., Justiční vražda aneb smrt Milady Horákové, Betty, Praha 1991, s.24.

³⁴⁷ Archív ČAK, Jmenný seznam advokátů, ČAK, Praha 1938, s. 23.

³⁴⁸ Pražák, J., Dr. Marie Mikulová: Žena v právním řádě československém, Praha 1936. In: Právník, ročník LXXVI, Praha 1937, s. 52.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 35.

Karpíšková.³⁵⁰ JUDr. Božena Pátková byla členkou Národně socialistické strany. V letech 1948-1954 se stala poslankyní Národního shromáždění republiky Československé za Československou stranu socialistickou a dokonce se stala místopředsedkyní klubu poslanců této strany.³⁵¹

Gertruda Sekaninová-Čakrtová

Gertruda Sekaninová - Čakrtová se narodila 21. května 1908 v Budapešti v bohaté židovské rodině Stiassných, jako nejstarší ze čtyř dětí. V roce 1920 se její rodina přestěhovala do Německého Brodu, dnes Havlíčkova, kde Gertruda vystudovala reálné gymnázium.³⁵² Ve studiu pokračovala na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Během studia se sblížila s levicovými studenty a v roce 1932 vstoupila do komunistické strany. V témže roce ukončila studium a v roce 1933 začala pracovat jako koncipientka v advokátní kanceláři právníka JUDr. Ivana Sekaniny, za kterého se v roce 1935 provdala.³⁵³ V roce 1938 složila advokátní zkoušky a dne 7. 1. 1938 byla zapsána do seznamu Advokátní komory v Čechách. Poté se začala věnovat advokátní praxi, a to v advokátní kanceláři svého manžela v Praze, na Královské tř. 13, kterou společně vedli.³⁵⁴ Účastnila se i jako obhájce v zahraničních procesech s představiteli levice mimo jiné i v procesu, na kterém se jako obhájce podílel hlavně její manžel JUDr. Ivan Sekanina³⁵⁵ Jednalo se o proces Ernsta Torglera a Georgi Dimitrova,

³⁵⁰ NA Praha, fond ŽNR, k. 22, Pojišťovací odbor 1933-1940.

³⁵¹ <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/002schuz/s002002.htm>

³⁵² Portréty: Právnička a politička Gertruda Sekaninová-Čakrtová. Český rozhlas 6, vysíláno dne 21. 10. 2007 ve 22:10, dostupné online.

³⁵³ Tamtéž.

³⁵⁴ Archív ČAK, Jmenný seznam advokátů, ČAK, Praha 1938, s. 33.

³⁵⁵ JUDr. Ivan Sekanina byl jednou z předních levicových osobností předválečného období. V roce 1925 vstoupil do Komunistické strany Československa. Stal se významným obhájcem obětí nacistů. Silně se angažoval v zinscenovaném politickém procesu s G. Dimitrovem a jeho druhy, obviněnými v roce 1933 ze zapálení německého Říšského sněmu. Původně se měl stát v lipském procesu obhájcem spoluobžalovaného předsedy poslanecké frakce E. Torglera, ale Říšská justice to nedovolila. Obhajoba se však změnila v obžalobu fašismu, a to nebylo Sekaninovi odpuštěno. Ve 30. letech byl spoluzakladatelem a funkcionářem mnoha levicových a antifašistických organizací např. Šaldova komitétu, Socialistické akademie, Levé fronty, Společnosti pro hospodářské a kulturní sblížení se SSSR, Svazu přátel SSSR, Výboru na pomoc demokratickému Španělsku a Ligy pro lidská práva. Roku 1938 se stal jedním z organizátorů petiční akce čs. inteligence na obranu republiky před hitlerovskou agresí Věrní zůstaneme. Spolu s

obžalovaných ze zapálení německého Říšského sněmu, čímž si Sekanina vysloužil nenávist nacistů. 16. března 1939, den po německé okupaci Československa, byl Ivan Sekanina zatčen a v roce 1940 popraven.³⁵⁶

Sekaninová i po zatčení svého muže pokračovala v provozování advokátní praxe až do roku 1940, kdy ji musela kvůli důslednějšímu uplatňování Norimberských zákonů na území Protektorátu ukončit.³⁵⁷ Posléze začala pracovat jako ošetřovatelka v dětských útulcích.³⁵⁸ Kvůli svému židovskému původu musela v říjnu 1942 nastoupit do transportu do terezínského ghetta. Tam pracovala spolu se svým bratrem Josefem jako vychovatelka osiřelých židovských dívek.³⁵⁹ Z Terezína byla v roce 1944 deportována do Osvětimi, kde byla při selekci vybrána na nucené práce v Kurzbachu, pobočky koncentračního tábora Gross-Rosen. 21. ledna 1945 byl tábor z důvodu ústupu před Rudou armádou evakuován a vězni nastoupili na pochod smrti směrem do koncentračního tábora v Bergen-Belsenu. Z pochodu se jí spolu s několika dalšími vězni podařilo uniknout, několik měsíců se skrývala v Sasku, až do osvobození americkou armádou. Většina její početné rodiny však holocaust nepřežila.³⁶⁰

filosofem a sociologem Josefem Fischerem koncipoval definitivní text této vlastenecké a antifašistické výzvy. Zatčen byl ihned po příchodu nacistů 16. března 1939 v soudní síni a deportován do koncentračního tábora Sachsenhausen, kde byl 21. května 1940 umučen.

³⁵⁶ Památce Ivana Sekaniny, Lidová demokracie, 31. října 1985

³⁵⁷ Židovská otázka se řešila i v advokacii. Vládní nařízení č. 136/1940 Sb. o právním postavení židů ve veřejném životě definovalo, kdo je ve smyslu tohoto nařízení židem. Židovští advokáti nesměli vykonávat advokacii, výbory advokátních komor měly nařídít výmaz advokátů židů ze seznamu advokátů a výmaz kandidátů advokacie ze seznamu kandidátů advokacie. Advokáti (nebo kandidáti advokacie) takto vymazaní ze seznamu podle § 7 odst. 1 nesměli „nadále obstarávat cizí právní záležitosti, zejména zastupovat před soudem nebo mimo soud a udílet právní porady; to neplatí pro obstarávání věcí jejich manželek a jejich nezletilých dětí, není-li předepsáno zastoupení advokátem“. Právní úprava hovoří i institutu „židovských právních zástupců“, jimiž se mohli stát židé, kteří byli advokáty a byli podle § 7 vymazaní ze seznamu, a kandidáti židovského právního zastupitelství při splnění předepsaných podmínek. Židovští právní zástupci či kandidáti mohli být připuštěni podle potřeby, nejvýše však v počtu 2 % počtu advokátů či kandidátů advokacie, zapsaných v den vyhlášení tohoto nařízení v seznamech advokátních komor v Praze a v Brně. Židé nemohli být advokáty (kandidáty advokacie), obhájci ve věcech trestních, směli obstarávat jen právní věci židů a organizací nebo zařízení, která sledují převážně nebo výhradně zájmy židů. Podléhali doзору prezidenta krajského soudu a prezidenta vrchního soudu svého působíště a ministerstvu spravedlnosti. Tímto opatřením bylo postiženo mnoho advokátů.

³⁵⁸ Portréty: Právnička a politička Gertruda Sekaninová-Čakrtová. Český rozhlas 6, vysíláno dne 21. 10. 2007 ve 22:10, dostupné online

³⁵⁹ <http://www.terezinstudies.cz/deu/TI/newsletter/newsletter19/vychovatele>

³⁶⁰ Pernes, J., Komunistky s fanatismem v srdci, Brána, Praha 2006, kapitola 8., s. 175 - 199

Po válce pracovala na ministerstvu zahraničních věcí a byla stálým delegátem Československa při OSN. Věnovala se také stranické práci, v letech 1946 - 1949 působila v ÚV KSČ. Po návratu z USA se v roce 1949 stala první náměstkyní ministra zahraničních věcí Vlada Clementise. V roce 1949 se podruhé provdala, a to za Kazimíra Čakrta, který pracoval na ministerstvu financí. Se svým druhým mužem měla jednoho syna.³⁶¹

Gertruda Sekaninová - Čakrtová unikla stranickým čistkám, ačkoliv podle historiků přesně zapadala do šablony skrytých třídních nepřátel, před kterými varovali sovětský poradci tzn. že byla Židovka, buržoazního původu, vzdělaná atd.³⁶² Je možné, že ji pomohlo přátelství s mnohými představiteli režimu, s nimiž se znala ještě z předválečného období.³⁶³ Avšak v roce 1957 byla ona i její manžel vyšetřováni kvůli údajnému podílu na špionáži a finančních machinacích, kterých se měl dopustit bratranec jejího manžela, Jan Čakrt. Bohužel vykonstruované obvinění dohnalo Kazimíra Čakrta až sebevraždě.³⁶⁴ Sekaninová-Čakrtová byla odvolána z funkce a později pracovala na ministerstvu školství jako vedoucí právního a legislativního úseku. V šedesátých letech se vrátila do politiky jako poslankyně.³⁶⁵

Během roku 1968 se Sekaninová - Čakrtová postupně rozcházela s komunistickou ideologií. Po sovětské okupaci Československa hlasovala jako jedna ze čtyř poslanců parlamentu proti smlouvě o dočasném pobytu sovětských vojsk³⁶⁶ a navrhovala jejich úplné stažení z československého území.³⁶⁷ Kvůli těmto postojům byla spolu s dalšími poslanci Federálního shromáždění zbavena poslaneckého mandátu a vyloučena z komunistické strany.³⁶⁸

³⁶¹ Portréty: Právnička a politička Gertruda Sekaninová - Čakrtová. Český rozhlas 6, vysíláno dne 21. 10. 2007 ve 22:10, dostupné online

³⁶² Pernes, J., *Komunistky s fanatismem v srdci*, Brána, Praha 2006, kapitola 8., s. 175 - 199

³⁶³ Portréty: Právnička a politička Gertruda Sekaninová - Čakrtová. Český rozhlas 6, vysíláno dne 21. 10. 2007 ve 22:10, dostupné online

³⁶⁴ Pernes, J., *Komunistky s fanatismem v srdci*, Brána, Praha 2006, kapitola 8., s. 175 - 199

³⁶⁵ Zápis z jednání Národního shromáždění dne 23. června 1964, <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/001schuz/s001001.htm>

³⁶⁶ Horák, O., *Ostrůvek v moři komunismu*. Lidové noviny, leden 2008, č. 25.

³⁶⁷ Zápis z jednání Národního shromáždění dne 18. října 1968, <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/027schuz/s027004.htm>

³⁶⁸ Zápis z jednání Národního shromáždění dne 16. října 1969, <http://www.psp.cz/eknih/1969fs/sl/stenprot/005schuz/s005001.htm>

Bezmála dvacet let poté zasvětila práci v disentu, mimo jiné podepsala Chartu 77,³⁶⁹ angažovala se ve Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných a podpořila pronásledované hudebníky ze skupiny The Plastic People of the Universe. Za tyto své postoje byla pronásledována StB.³⁷⁰

Poslední dny svého života strávila v Polné na Jihlavsku. Zemřela 29. prosince 1986 v Jihlavě na následky úrazu. Krátce před smrtí si o ní Státní bezpečnost zapsala: "Postoje k reálnému socialismu si objekt zachovává nepřátelské".³⁷¹

Jarmila Veselá

Narodila se dne 29. září 1899 v Praze, na Královských Vinohradech. Otec Karel Veselý z Molitorova byl inženýr a matka Sofie v domácnosti. Jarmila Veselá absolvovala gymnázium na Královských Vinohradech a po absolutoriu se přihlásila ke studiu na právnickou fakultu. Zde ukončila svá studia promocí dne 2.6.1923, kdy promotorem jí byl sám prof. dr. A. Miříčka, se kterým Veselá posléze spolupracovala.³⁷² Vykonyvala nejprve funkci právní praktikantky, pak smluvní koncipientní úřednice Ministerstva spravedlnosti.³⁷³

Kromě jiného se především zaměřovala na teoretické otázky trestního práva. Na PF UK získala titul soukromého docenta dne 13. září 1928 pro právo a řízení trestní. Zde také pracovala později jako asistentka na české právnické fakultě, na katedře trestního práva a jejího Kriminologického ústavu.³⁷⁴ Byla aktivní jednatelkou Československé společnosti pro trestní právo, spoluredaktorka Věstníku Československé společnosti pro trestní právo.

³⁶⁹ http://libpro.cts.cuni.cz/charta/sekaninova_cakrtova_getruda.htm

³⁷⁰ Kantůrková, E., Sešli jsme se v této knize, Index, Kolín/Rýnem 1980, kapitola 5., s. 61-72.

³⁷¹ Soudy řeší dědictví, které kdysi odmítla rebelující komunistka, ČeskéNoviny.cz

³⁷² AUK, fond Právnické fakulty, matrika doktorů 1921-1924, sv. 5

³⁷³ Navrátil, M., Almanach československých právníků, Praha 1930, s. 482-483.

³⁷⁴ Fenyk, J., Jarmila Veselá. In: Antologie československé právní vědy v meziválečném období (1918-1938), Linde, Praha 2009. od s. 401-406.

Byla autorkou mnoha srovnávacích studií, ve kterých použila znalosti forenzní psychologie např. „Obviněný jako předmět trestního řízení a psychologické metody zjišťování skutkových okolností“ (Praha: Věstník Československé společnosti pro trestní právo, 1928) a „K psychologii svědecké výpovědi“ (Věstník Československé společnosti pro trestní právo, č. 3, 1927). Dále se zabývala otázkami teorie trestního práva hmotného i procesního a v této souvislosti mezi její významnější díla patří např. „Lhůty v trestním řízení“ (Knihovna sborníku věd právních a státních, Nová řada A. Odbor právně-vědecký, č. 10, Praha 1933),³⁷⁵ „Význam pohnutky a smýšlení pro třídění trestních činů a trestů“ (Knihovna sborníku věd právních a státních, Nová řada A. Odbor právně-vědecký, č. 2, Praha 1928)³⁷⁶ a další.

Po válce již nepokračovala ve své odborné publikační činnosti.

3.2. Právničky v regionech Benešov, Plzeň a Rokycany

Benešov:

Ludmila Kloudová – Veselá

Významná advokátka, přední aktivistka ženského hnutí za první republiky. Tato právnička se narodila 29.8. 1900 v Benešově u Prahy do rodiny benešovského starosty JUDr. Františka Veselého, který byl také členem pokrokové strany a po válce strany národně socialistické, senátorem i prvním československým ministrem spravedlnosti. Její matka, Milada Veselá, byla aktivní členkou Ženského spolku v Benešově. Rodina Veselých se přátelila s rodinou Masarykových. Masarykovi občas přijeli za Veselými na návštěvu, neformální prostředí bez politiky jim přinášelo odpočinek.³⁷⁷ Veselých měli

³⁷⁵ Miříčka, A., Jarmila Veselá: Lhůty v trestním řízení, Knihovna sborníku věd právních a státních, Nová řada A. Odbor právně-vědecký, č. 10, Praha 1933, Právník, ročník LXXIII, s.237-242.

³⁷⁶ Miříčka, A., Jarmila Veselá: Význam pohnutky a smýšlení pro třídění trestních činů a trestů, Knihovna sborníku věd právních a státních, Nová řada A. Odbor právně-vědecký, č. 2, Praha 1928, Právník, ročník LXVII, s.382-391.

³⁷⁷ Neudorfllová, M., České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci. Janua, Praha 1999, s. 67.

celkem čtyři děti a nejmladší z nich Ludmila se po absolvování benešovského gymnázia přihlásila na pražskou právnickou fakultu.³⁷⁸ Rigorózní zkoušky zde vykonala dne 4.5.1921, 14.6.1923 a 19.11.1923 a promovala dne 24.11.1923 za přítomnosti promotora prof. dr. Hory.³⁷⁹

Po studii začala vykonávat koncipientskou praxi a do seznamu advokátů Advokátní komory v Čechách se zapsala dne 2.1.1929, sídlem advokátní kanceláře byl Benešov u Prahy.³⁸⁰ Ludmila se provdala za advokáta JUDr. Ivana Kloudu, který se do seznamu advokátů zapsal 24.6.1929 také se sídlem v Benešově.³⁸¹ Spolu s manželem vedli advokátní kancelář a měli dvě dcery Milenu a Jarmilu. Advokátní kancelář Kloudových spravovala dědické záležitosti Masarykovy a později i Benešovy rodiny.³⁸²

Po smrti své matky Milady Veselé převzala v roce 1934 vedení Ženského spolku v Benešově. Spolek vedla stejně dobře jako paní Veselá, neměla jen tolik času. JUDr. Kloudová byla delegátkou Rady čs. žen na celostátním sjezdu žen v Praze v říjnu 1946. V říjnu 1947 byla Ludmila Kloudová podruhé zvolena předsedkyní, kde při volbě výboru bylo dbáno na stejné zastoupení příslušnic všech politických stran a žen politicky neangažovaných. 3.března 1948 se JUDr. Kloudová vzdala funkce a v květnu 1948 Rada žen zanikla.³⁸³

V prvních poválečných letech působila jako členka a později i jako místopředsedkyně kuratoria Ústavu TGM. Usilovala nejen o jeho obnovu, ale i restituci jeho majetku, avšak marně. V únoru 1954 byl Ústav TGM zrušen a krátce na to byla dr. Kloudové zrušena advokátská licence. Dalších deset let, prakticky až do důchodu, se živila jako fakturantka podniku Ovoce a zelenina v Benešově u Prahy. Zemřela v roce 1988.³⁸⁴

³⁷⁸ AUK, fond Právnické fakulty, matrika doktorů 1921-1924, sv. 5

³⁷⁹ Tamtéž.

³⁸⁰ Archív ČAK, Jmenný seznam advokátů, ČAK, Praha 1938

³⁸¹ Tamtéž.

³⁸² Archív Ústavu T.G.M. AV ČR, osobní spis JUDr. Ludmily Kloudové-Veselé.

³⁸³ Bahenská, J., Počátky emancipace žen v Čechách, Libri/Slon, Praha 2005, s. 53.

³⁸⁴ Archív Ústavu T.G.M. AV ČR, osobní spis JUDr. Ludmily Kloudové-Veselé.

Plzeň:

Josefa Ladíková

Tato plzeňská advokátka se narodila 19. března 1900 v Plzni v rodině stavitele Josefa Ladíka a jeho ženy Josefy, rozené Kačírkové.³⁸⁵ Původně se věnovala učitelskému povolání, pak se po vystudování práv začala věnovat advokacii. Na právnické fakultě v Praze promovala v roce 1927.³⁸⁶ Poté absolvovala advokátní praxi, a to v letech 1927 – 1931 v advokátní kanceláři Matouš Mandl v Plzni³⁸⁷ a od února 1931 v advokátní kanceláři Arnošt Strauss také v Plzni.

Jako plzeňská advokátka byla do Advokátní komory v Čechách zapsána dne 4. června 1934, pod číslem 1666 a evidována poté v letech 1935 – 1944.³⁸⁸ V Plzni bydlela bytem Chodská 29 a advokátní kancelář se nacházela v Lucemburské ulici č. 8 v Plzni. Dne 17.12. 1937 se provdala za Václava Soukupa, nar. 15.5.1901 v Plzni, který byl zaměstnán jako technický úředník

³⁸⁵ SOA Plzeň, Policejní ředitelství Plzeň- přihlášky k pobytu (1918-1951).

³⁸⁶ AUK, fond Právnické fakulty, matrika doktorů 1924-1938, index.

³⁸⁷ JUDr. Matouš Mandl, se narodil se 27. ledna 1865 v Plzni. Pocházel se staré plzeňské rodiny zlatníků. Absolvoval české reálné gymnázium v Plzni (1882) a vystudoval právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, kde promoval v roce 1886. Právní praxi vykonával v letech 1887 – 1888 při c. k. krajském soudu v Plzni jako auskultant (tzn. právní praktikant). Advokátní praxi absolvoval u JUDr. Antonína Jindry a JUDr. Stanislava Wopršálka, advokátů v Plzni. Vlastní advokátní kancelář otevřel v roce 1896. Oženil se s Růženou Čiperovou, dcerou školního rady Josefa Čipery, na jehož místo v zemském sněmu byl zvolen po jeho smrti v roce 1911. V roce 1899 se manželům Mandlovým narodil syn Vladimír, který se vydal ve stopách svého otce. Stal se z něj skvělý právník a vědec. Dr. Mandlovi vděčí město Plzeň za mnohé. Za jeho činnosti v městské rady byly provedeny různé reformy, provedeno sčítání lidu v roce 1910 a 1921, zřízen jatečný trh, rozšířeny jatky a městská plynárna, zavedeno veřejné osvětlení. Podporoval rozvoj plzeňského školství, dokonce po něm byla i pojmenována budova obecných a měšťanských škol zvaná Mandlova škola. Byl znám také jako skvělý právník, který vedl spory i pro město Plzeň. Spolu s JUDr. Bernardem Guldenerem a JUDr. Kroftou založil v roce 1911 Plzeňskou banku a stal se předsedou správní rady. Roku 1928 byl zvolen do zemského zastupitelstva za národní demokracii a po svém zvolení se staral v první řadě o kulturní a umělecké statky českého národa (Národní museum, Národní galerie, opětovně urgence o vydání zákona na ochranu památek historických, uměleckých a přírodních, právní zajištění Národního divadla, zamezení, aby zamýšlenými přístavbami byla znešvařena budova Národního divadla atd.) Láska k umění se odrazila ve skvělé sbírce obrazů českých umělců z 2. poloviny 19. století a začátku 20. století. Tato jeho soukromá činnost měla vliv i na vznik obrazových sbírek Plzeňské banky, Městské spořitelny a Občanské záložny a vyvrcholila v roce 1910 založením Městské galerie, která se svým vlastním majetkem a zapůjčenými fondy (hlavně státu) zapsala do dějin umění na českém západě. Zemřel 23. prosince 1948. Srovn. Právník, 1945, str. 106 – „Dr. Matouš Mandl v Plzni osmdesátníkem“.

³⁸⁸ Archív ČAK, Jmenný seznam advokátů, ČAK, Praha 1938, s. 68.

Škodových závodů a užívala jméno Ladíková-Soukupová.³⁸⁹ Václav Soukup zemřel 2.1. 1939, manželství zůstalo bezdětné. Josefa Ladíková zažádala v roce 1950 o změnu jména pouze na Josefa Ladíková. Advokátní praxi od r. 1944 nevykonávala. Osobní spis této plzeňské advokátky je uložen v matrice ČAK.³⁹⁰

Milada Leistnerová - Blanková

Jedná se o další z advokátek, které působily v Plzni. Narodila se 26. prosince 1908 v Žatci a na Právnické fakultě Univerzity Karlovy promovala roku 1932.³⁹¹ Advokátní praxi vykonávala v roce 1932 v advokátní kanceláři Luděk Bezděka, Plzeň a od roku 1932 v advokátní kanceláři J. Huněk, Plzeň. Poprvé byla uvedena v seznamu advokátů působících v Plzni v roce 1944.³⁹² V roce 1933 se vdává za spolužáka z fakulty, také advokátního koncipienta JUDr. Richarda Blanka. S shodou okolností mimo jiné Richard Blank působil v letech 1935 – 1937 v advokátní kanceláři Josefy Ladíkové v Plzni.³⁹³ V roce 1939 se jim narodil syn Jiří.

Blankovi bydleli v Doudlevecké 38, v Plzni a společnou advokátní kancelář měli ve Fodermayerově ul. 6, dnešní ulice Bedřicha Smetany. Agenda advokátní kanceláře manželů Blankových se sestávala z věcí civilních i trestních, ale převažovaly věci civilní, především rozvody a náhrady škody z pojistných smluv. 17. června 1945 byla Milada Blanková jako jedna ze čtyř žen zvolena do výboru Advokátní komory v Čechách.³⁹⁴ V roce 1951 vlivem politické situace se vzdala výkonu advokacie, kdy likvidátorem kanceláře byl ustanoven advokát Karel Stadler. I její manžel Richard Blank vykonával advokacii v Plzni pouze do 50. let 20. století.³⁹⁵

³⁸⁹ SOA Plzeň, Policejní ředitelství Plzeň – přihlášky k pobytu (1918-1951).

³⁹⁰ Archív ČAK, osobní spis Josefy Ladíkové.

³⁹¹ AUK, fond Právnické fakulty, matrika doktorů 1924-1938, index

³⁹² Archív ČAK, Jmenný seznam advokátů, ČAK, Praha 1944.

³⁹³ Archív ČAK, osobní spis Richarda Blanka.

³⁹⁴ Archív ČAK, zápis ze zasedání výboru Advokátní komory v Čechách.

³⁹⁵ Archív ČAK, osobní spis Richarda Blanka.

Gertruda Riedlová

Gertruda Riedlová také patřila mezi prvorepublikové plzeňské advokátky. Narodila se 2. srpna 1902 v Plzni v rodině významného plzeňského advokáta JUDr. Adolfa Riedla, židovského původu, který působil také jako vrchní rada zemského soudu. Její matka byla Emma Riedlová, roz. Picková.³⁹⁶ Na Právnické fakultě UK promovala Gertruda Riedlová 28. března 1925³⁹⁷ a poté se začala věnovat advokátní praxi. Její opravdu bohatá advokátní praxe se uskutečnila v těchto advokátních kancelářích:

- 1925 – 1926 v advokátní kanceláři Adolf Riedl, Plzeň
- 1926 v advokátní kanceláři Bedřich Eckstein, Děčín
- 1926 – 1927 v advokátní kanceláři Adolf Riedl, Plzeň
- 1927 v advokátní kanceláři, Ludvík Fuchs, Český Krumlov
- 1927 – 1928 v advokátní kanceláři Adolf Riedl, Plzeň
- 1928 v advokátní kanceláři Robert Kletetzchka, Praha
- 1928 – 1930 v advokátní kanceláři Adolf Riedl, Plzeň

V roce 1930 vykonala advokátní zkoušky a byla zapsána dne 1. 1. 1931 jako advokátka v Plzni do seznamu Advokátní komory v Čechách pod číslem 895.³⁹⁸ Jako advokátka vykonávala praxi v letech 1931 – 1937. Se svými rodiči bydlela v Plzni, Škodova ulice č. 19 a advokátní kancelář měla sídlo na Nám. Republiky č. 17.³⁹⁹

Dne 22.3.1938 se provdala před Okresním úřadem v Plzni za inženýra chemie Leo Porgese také Žida, který se narodil 17. 9. 1900 v Plzni. Spolu pak bydleli na adrese Kramářovy sady č. 4, dnes Sady Pětatřicátníků. Manželství bylo v té době bezdětné. 28.3.1939 zřejmě manželé vlivem hrozícího nebezpečí emigrovali do Anglie a zde jejich stopa končí.⁴⁰⁰ Osobní spis této advokátky je uložen v matrice ČAK.⁴⁰¹

³⁹⁶ SOA Plzeň, Policejní ředitelství Plzeň- přihlášky k pobytu (1918-1951).

³⁹⁷ AUK, fond Právnické fakulty, matrika doktorů 1924-1938, index.

³⁹⁸ Archív ČAK, Jmenný seznam advokátů, ČAK, Praha 1938, s. 69.

³⁹⁹ SOA Plzeň, Policejní ředitelství Plzeň- přihlášky k pobytu (1918-1951).

⁴⁰⁰ SOA Plzeň, Policejní ředitelství Plzeň- přihlášky k pobytu (1918-1951).

⁴⁰¹ Archív ČAK, osobní spis Gertrudy Riedlové.

Marie Šulcová

Poslední advokátkou, která před válkou působila v plzeňské advokacii byla Marie Šulcová, která se narodila 21. července 1912 v Plzni na Skvrňanech. Na pražské právnické fakultě promovala v roce 1937.⁴⁰²Svoji advokátní praxi začala v roce 1939 v advokátní kanceláři Vladimír Wopršálek, Plzeň. Do seznamu advokátů byla zapsána v roce 1944.⁴⁰³

Sídlo advokátní kanceláře, kde Marie Šulcová působila, bylo Nejedlého sady č. 21, Plzeň. V roce 1951 nebyla převzata do Krajského sdružení advokátů v Plzni, kdy likvidaci její advokátní kanceláře provedl Ludvík Pompe.⁴⁰⁴ Její osobní spis je také uložen v matrice ČAK.⁴⁰⁵

Rokycany

Vlasta Faltová - Šimáková

Tato rokycanská advokátka se narodila 16. dubna 1904 v Jirkově a na Právnické fakultě UK promovala v roce 1927.⁴⁰⁶ Advokátní praxi koncipienta vykonávala v letech 1926 – 1931 v advokátní kanceláři Oldřich Tvrdek v Rokycanech, dále v roce 1931 v advokátní kanceláři Eugen Kunz, Rokycany a v letech 1931 – 1932 v advokátní kanceláři Miloslav Runt, Rokycany. Advokátský slib složila v r. 1932 a do seznamu Advokátní komory v Čechách byla zapsána pod číslem 21 dne 4.1. 1932.⁴⁰⁷ Poté začala působit ve své vlastní kanceláři jako advokátka v Rokycanech.⁴⁰⁸

⁴⁰² AUK, fond Právnické fakulty, matrika doktorů 1924-1938, index.

⁴⁰³ Archív ČAK, Jmenný seznam advokátů, ČAK, Praha 1944.

⁴⁰⁴ Archív ČAK, osobní spis Marie Šulcové. Ludvík Pompe ml., narozen 12. listopadu 1920 v Plzni, otec: JUDr. Ludvík Pompe, matka: Ludmila roz. Němečková, studoval československé gymnázium v Plzni ,po studiích a získání advokátní praxe působil jako advokát v Plzni.

⁴⁰⁵ Tamtéž.

⁴⁰⁶ AUK, fond Právnické fakulty, matrika doktorů 1924-1938, index.

⁴⁰⁷ Archív ČAK, Jmenný seznam advokátů, ČAK, Praha 1938, s. 69.

⁴⁰⁸ Archív ČAK, osobní spis Vlasty Faltové-Šimákové.

Závěr

Nesnadný měly svůj úděl ženy – prvorepublikové právničky. V době, kdy filozofickou a lékařskou fakultu Karlovy Univerzity opouštěly každoročně desítky absolventek, tak na české právnické fakultě byla situace jiná a první studentky na půdu této fakulty mohly vstoupit teprve až po vzniku Československé republiky v roce 1918.

Poprvé se o otázce studia žen na právnické fakultě jednalo sice již v červnu 1900 při zasedání jejího profesorského sboru, který i přes negativní stanovisko dr. Emila Otta, doporučil přijímat ženy k řádnému studiu na právnickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity.

Dne 8. listopadu 1918 se profesorský sbor právnické fakulty usnesl, že se ženy mohou zapsat jako řádné studentky práv do zimního semestru akademického roku 1918/1919. Přestože se ženy s velkým odhodláním pustily do studia práv, čekalo je zde stále mnoho skeptiků, kteří pochybovali o jejich dalším uplatnění po skončení studia. První doktorkou práv, jak již bylo zde několikrát uvedeno se stala Anděla Kozáková - Jírová, která promovala 19. prosince 1922. Ženy-právničky nacházely své uplatnění především ve státní a veřejné správě a v advokacii, kde měly s uplatněním nejmenší problémy. Ve školním roce 1922/1923 promovala Jarmila Veselá, první žena s právnickým vzděláním, která se pustila na dráhu akademické pracovnice a uplatnila své znalosti v oboru práva trestního a přiblížila tak ženám o krůček dále možnost vykonávat povolání soudce. První soudkyně byly však po velkých intervencích ze strany ženského hnutí a poslankyň jmenovány až v roce 1930. Přesto i nadále se ženy-právničky draly o svá práva a jejich emancipační snahy měly svá pokračování. Jak již je z textu známo, do jejich zápasu o rovnoprávnost ve státní správě se kromě samotných absolventek a ženských organizací zapojil rovněž prezident T.G. Masaryk.

Vytrvalost a tvrdá práce všech demokraticky smýšlejících mužů a žen, kteří bojovali s předsudky, konzervativními názory, nedostatkem finančních prostředků a velmi často i s neochotou českých politických představitelů a vlády,

připravili půdu pozdějším generacím, které mohly dosáhnout středoškolského a vysokoškolského vzdělání a uplatnit se v mnoha oborech. Díky těmto pozitivním změnám, si byla alespoň část společnosti schopna uvědomit a přijmout fakt, že žena a muž jsou rovnocenné bytosti a že tudíž musí být rovnoprávní, alespoň pokud jde o přístup ke studiu a následnému uplatnění v praxi.

Období druhé republiky a nacistické okupace bylo spojeno s názory upírajícími ženám – právničkám právo na vzdělání i možnost uplatnit se v právnickém povolání. Souvisely jednak s narůstajícími protidemokratickými tendencemi a jednak s existencí četných veřejných a státních zaměstnanců z odstoupeného pohraničí. Doba, kdy se svobodně hovořilo o ženských právech, o osobní svobodě žen, právu na volbu povolání a zaměstnání skončila. Ženská práva vysokoškolsky vzdělané ženy, studentky a zaměstnané vdané ženy se staly předmětem kritiky konzervativního tisku. Ten proti osobní svobodě žen vyzvedával kult mateřství a povinnosti spojené s rolí, kterou jim společnost tradičně přisuzovala. Přestože společnost byla v důsledku přetrvávajících genderových stereotypů na jedné straně shovívavá k otevřenému porušování práv žen, na druhé straně se pomalu smiřovala s tím, že vysokoškolsky vzdělané ženy pronikly do intelektuálních povolání, která si pro sebe původně vyhradili muži. Tak jako si zvykla na lékařky a středoškolské profesorky, akceptovala rovněž právničky a inženýrky. Cesta k překonání genderových rozdílů mezi muži a ženami ovšem teprve začínala.

V současné době působí na území naší republiky Česká asociace právniček (Czech Woman Lawyer Association), která byla založena 29. května 2004. Jedná se o dobrovolné profesní sdružení právniček ze všech oborů práva a právnických profesí. Je založeno z podnětu Evropského sdružení žen právniček a ve své činnosti úzce spolupracuje s obdobnými sdruženími právniček v členských státech Evropské unie a ve světě. Sdružuje právničky ze všech oborů práva, to jsou soudkyně, advokátky, notářky, státní zástupkyně, podnikové právničky a také studentky práv. Cíle tohoto sdružení jsou vyjádřeny v programovém prohlášení, které je uvedeno dále a které spočívá především ve snaze zvýšit právní vědomí občanů a zlepšit mravní a kulturní úroveň společnosti výkonem své profese.

Ve dnech 19. - 20. listopadu 2009 uspořádala Česká advokátní komora ve spolupráci s Českou asociací právniček, Uníí podnikových právníků ČR a Epravo.cz. historicky první konferenci žen – právniček pod názvem Femina Iuris. Ministerstvo spravedlnosti přebralo nad touto konferencí záštitu. Ideovým otcem myšlenky na uspořádání konference pro ženy-právničky všech právnických profesí byl bývalý předseda ČAK JUDr. Vladimír Jirousek. Žena - právnička a manažerka svého profesního a osobního života bylo jedním z nosných témat konference, na níž vystoupily známé osobnosti - manažerky z řad justice.⁴⁰⁹

Jsem si vědoma toho, že v této podobě se představení žen - právniček a jejich osudu jeví jako subjektivně zaměřené, a že jsem možná vedena prameny, které pocházejí z „ženské dílny“. Ve skutečnosti lze můj výzkum uzavřít tím, že žena - právnička byla v počátečním období tj. fakticky až ve druhém desetiletí první republiky spíše raritní výjimkou. Některé ženy se právnícké praxi věnovaly spíše doplňkově a z prestižních důvodů.

⁴⁰⁹ Bulletin advokacie, č. 12, Praha 2009, s. 7.

Zusammenfassung

Die Frauen – Juristinnen der ersten Republik – hatten ein beschwerliches Schicksal. In der Zeit, wann jedes Jahr die Zehne Absolventinnen die philosophische und medizinische Fakultät verließen, war die Situation auf der juristischen Fakultät der Karlsuniversität andere und die ersten Studentinnen konnten auf den Boden dieser Fakultät erst nach der Bildung der Tschechoslowakischen Republik im Jahr 1918 treten.

Zum ersten verhandelte man über die Frage eines Frauenstudiums auf der juristischen Fakultät zwar schon in Juni 1900 während der Tagung ihres Professorenkollegiums, der trotz einer negativen Einstellung von Dr. Emil Ott empfahl, die Frauen zum ordentlichen Studium auf die juristischen Fakultät der Karl-Ferdinands-Universität aufzunehmen.

Am 8. November 1918 beschloss das Professorenkollegium der juristischen Fakultät, dass Frauen als ordentliche Jurastudentinnen in das Wintersemester des akademischen Jahrs 1918/1919 einschreiben konnten. Trotzdem die Frauen mit einer großen Vornahme ans Jurastudium gingen, warteten hier viele Skeptikern auf sie, die an ihre weitere Betätigung nach dem Studienabschluss zweifeln. Die erste Juradoktorin, wie schon hier mehrmals angegeben, wurde Anděla Kozáková-Jírová, die am 19. Dezember 1922 promovierte. Frauen-Juristinnen fanden ihre Betätigung vor allem in der staatlichen und öffentlichen Verwaltung und in der Anwaltschaft, wo sie die kleinsten Betätigungsprobleme hatten. Im Schuljahr 1922/1923, unter Evidenznummer 2208, promovierte Jarmila Veselá, die erste Frau mit einer Jurausbildung, die jedoch eine Karriere der akademischen Arbeiterin vornahm und ihre Kenntnisse im Strafrechtsbereich anwendete. Sie legte so der Frauen um ein Schrittchen eine Möglichkeit nahe, einen Richterberuf auszuüben. Die ersten Richterinnen wurden jedoch nach großen Interventionen von Seiten der Frauenbewegung und von Seiten der Frauenabgeordneten erst im Jahr 1930 ernannt. Trotzdem vordrängten die Frauen-Juristinnen nach wie vor sich um ihre Rechte und ihre Emanzipationsbemühungen hatten ihre Fortsetzungen. Wie schon im Text bekannt, neben selber Absolventinnen und Frauenorganisationen schloss

sich auch Präsident T. G. Masaryk in ihren Kampf um eine Gleichstellung in der Staatsverwaltung ein.

Eine Ausdauer und harte Arbeit aller demokratisch gesinnten Männer und Frauen, die mit Vorurteilen, konservativen Ansichten, einem Mangel der Finanzmittel und sehr oft auch mit einem Unwillen der tschechischen politischen Vertreter und der Regierung kämpften, vorbereiteten einen Boden für späteren Generationen, die eine Mittel- und Hochschulausbildung erreichen und in vielen Bereichen sich durchsetzen konnten. Dank dieser positiven Änderungen konnte mindestens ein Teil der Gesellschaft sich eines Fakts bewusst werden und ihm annehmen, dass eine Frau und ein Mann gleichwertige Wesen sein und dass sie sonach gleichberechtigt sein müssen, und zwar mindestens falls es um einen Zugang zum Studium und zu nachfolgender Betätigung in der Praxis geht.

Die Zeit der zweiten Republik und der Nazi-Besetzung wurde mit den Ansichten verbandet, die der Frauen-Juristinnen ein Recht auf eine Ausbildung und auf eine Möglichkeit, sich in einem Juraberuf durchzusetzen, bestritten. Diese Ansichten standen im Zusammenhang mit zunehmenden anti-demokratischen Tendenzen und auch mit einer Existenz von vielen öffentlichen und staatlichen Angestellten aus dem abgetretenen Grenzgebieten. Die Zeit, wann man frei über Frauenrechte, persönliche Frauenfreiheit und über das Recht auf einen Berufs- und Arbeitswahl sprach, wurde zum Ende. Frauenrechte einer akademisch ausgebildeten Frau, einer Studentin und einer berufstätigen Frau wurden ein Objekt der Kritik seitens konservativer Presse. Diese hob einen Kult der Mutterschaft und die Pflichte empor, die mit einer Rolle, die ihnen traditionell von Gesellschaft zugesprochen wurde, verbindet sind. Obgleich die Gesellschaft in Folge von fortdauernden Genderstereotypen auf einer Seite zu einer offenen Verletzung der Frauenrechte nachsichtig war, abfand sie sich auf anderer Seite damit, dass die akademisch ausgebildeten Frauen in intellektuelle Berufe eindringen, die sich ursprünglich für sich die Männer vorbehielt. Als sie sich an Ärztinnen und Mittelschulprofessorinnen gewöhnte, akzeptierte sie auch Juristinnen und Ingenieurinnen. Der Weg zur Überwindung der Genderunterschieden zwischen Männer und Frauen ist jedoch erst bei seinem Beginn gewesen.

Gegenwärtig ist auf dem Gebiet unserer Republik die Tschechische Assoziation der Juristinnen, (Czech Woman Lawyer Association), die am 29. Mai 2004 gegründet wurde. Es geht um eine freiwillige Berufsvereinigung der Juristinnen aus allen Rechtsbereichen und Rechtsprofessionen. Sie wurde aus einem Anlass der Europäischen Vereinigung der Juristinnen gegründet und sie arbeitet in ihrer Tätigkeit eng mit ähnlichen Juristinnenvereinigungen in Mitgliedsstaaten der Europaunion und in der Welt mit. Wie schon erwähnt, vereinigt sie Juristinnen aus allen Rechtsbereichen – es geht um Richterinnen, Anwältinnen, Notarinnen, Staatsanwältinnen, Betriebsjuristinnen und auch Jurastudentinnen. Vorgaben dieser Vereinigung sind in einer Programmklärung äußert, die weiter angegeben ist und die vor allem in einer Bebmühung legt, ein Rechtsbewusstsein der Bürger zu erhöhen und das sittliche und kulturelle Niveau der Gesellschaft mittel einer Ausübung ihres Berufs zu verbessern.

Ich bin mich bewusst, dass in dieser Gestaltung einer Vorstellung der Frauen-Juristinnen und ihres Schicksals sich als subjektiv gerichtet erscheint und dass ich vielleicht von Quellen geleitet bin, die aus einem „Frauenwerkstatt“ stammen. In Wirklichkeit ist es möglich meine Abhandlung damit zu beenden, dass eine Juristin zum Anfang, d. h. faktisch erst im zweiten Jahrzehnte der ersten Republik, eher eine Raritätsausnahme war. Einige Frauen widmeten sich ihrem Beruf eher zusätzlich und aus Prestigegründen.

Seznam použité literatury

Monografická literatura:

- Abramsová, L., Zrození moderní ženy. Evropa 1789-1918, CDK, Brno 2005.
- Adamová, K., a kol., Dějiny českého soudnictví do roku 1938, LexisNexis, Praha 2005.
- Adamová, K., Soukup, L., Prameny k dějinám práva v českých zemích, Aleš Čeněk, Plzeň 2004.
- Augusta, P., Dějiny v obrazech, Československo 1918-1938, Albatros, Praha 1992.
- Bahenská, J., Počátky emancipace žen v Čechách, Libri/Slon, Praha 2005.
- Balík, S., Hloušek, V., Holzer, J., Šedo, J., Politický systém českých zemí 1848-1989, MU, Brno 2007.
- Balík S., Piková P., Advokacie v českých zemích a na Slovensku-rozchody a setkání v Brně, Institut dalšího vzdělávání, Brno 2001.
- Balík, S., Advokacie včera a dnes, Aleš Čeněk, Dobrá Voda u Pelhřimova 2000.
- Balík, S., Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, ČAK, Praha 2009.
- Balík, S., Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie, ZČU, Plzeň 1998.
- Balík S., Keller R., Tradice advokacie v českých zemích. Vybrané právní předpisy o advokacii z let 1868-1948, Česká advokátní komora, Praha 1995.
- Bébr R., Mieš, Vybrané otázky notářské praxe (Notářský sborník III.). Příručky právního ústavu ministerstva spravedlnosti svazek, Praha 1968.
- Beck von Managetta, L., Universitas Geserze, výnos z 6.5.1878.
- Bělina, P., a kol., Dějiny zemí Koruny české II., Paseka, Praha 1992.
- Braun, L., Die Frauenfrage: ihre geschichtliche Entwicklung und wirtschaftliche Seite, 1901.
- Broklová, E., Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918-1938, Sociologické nakladatelství, Praha 1992.
- Burešová, J., Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. st., UP, Olomouc 2001.

Cabada, L., Štanc, D., Český stranický systém ve 20. století, Aleš Čeněk, Plzeň 2005.

Kozáková, A., (ed.), Čeho jsme docílily... Deset let práce Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen, Praha 1932.

Fabian, F., a kol., Státní oblastní archiv v Plzni, průvodce po archivních fondech, Archivní správa ministerstva vnitra, Plzeň 1958.

Hanzal, F., Pracovní soud, Praha 1937.

Harna, J., Československo 1918-1938. Osudy demokracie ve střední Evropě, Historický ústav AV, Praha 1999.

Havránek, J., Dějiny Univerzity Karlovy III. (1802-1918), Karolinum, Praha 1997.

Havránek, J., Poustka, Z., Dějiny Univerzity Karlovy IV. (1918-1990), Karolinum, Praha 1998.

Herman, F., Ženská otázka, V. Kotrba, Praha 1899.

Hoetzl, J., Projevy odborníků. In: Právničky na universitě a v praxi, Praha, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928.

Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století, Sborník příspěvků z konference uspořádané ve dnech 23. - 24.11.2006 Národním archivem ve spolupráci s Archivem hlavního města Prahy, NA Praha, Praha 2006.

Churchill, L.J., Brown, P.R., Jeffrey, J.E., Women Writing Latin: from Roman antiquity to early modern Europe, Routledge, New York-London 2002.

Ivanov, M., Justiční vražda aneb smrt Milady Horákové, Betty, Praha 1991.

Kadlecová, M., a kol., Dějiny československého státu a práva (1918 – 1945), MU Brno, Brno 1992.

Kantůrková, E., Sešli jsme se v této knize, Index, Kolín/Rýnem 1980.

Kaplan, K., Druhý proces. Milada Horáková a spol. – rehabilitační řízení 1968–1990, Karolinum, Praha 2008.

Kaplan, K., Největší politický proces: M. Horáková a spol., Doplněk, Brno 1995.

Kapras, J., Český stát v historickém vývoji a v dnešní podobě, Praha 1920.

Kapras, J., Přehled právních dějin zemí české koruny, Praha 1921.

- Kavanová M., Pod dojmem Masarykových myšlenek a činů, In: Masaryk a ženy, Ženská národní rada, Praha 1930.
- Klabouch, J., Staré české soudnictví, Orbis, Praha 1967.
- Klabouch, J., Manželství a rodina v minulosti, Orbis, Praha 1962.
- Klimek, A., Velké dějiny zemí koruny české, svazek XIII. 1918-1929, Paseka, Praha 2000.
- Knoll, V., (ed.), Pocta Stanislavu Balíkovi k 80. narozeninám. Acta historico-iuridica Pilsnensia 2008, Aleš Čeněk, Plzeň 2008.
- Kober, J., Advokacie v českých zemích v letech 1848 – 1994, ČAK, Praha 1994.
- Král V., Případy slavných i neslavných aneb můj život s advokací, Rego, Praha 2002.
- Krásnohorská, E., Ženská otázka česká, Praha 1881.
- Malínská, J., Do politiky žena nesmí-proč?, Libri/Slon, Praha 2005.
- Malý, K. a kol., Dějiny českého a československého práva do r. 1945, Linde, Praha 2004.
- Malý, K. a kol., Dějiny českého a československého práva do r. 1945, Legés, Praha 2010.
- Masaryk a ženy, Praha 1930.
- Musilová, D., Uplatnění absolventek vysokých škol v období první republiky, in: Práce z dějin a vědy, sv. 3., Arenga, Praha 2002.
- Musilová, D., Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939, Veduta, Hradec Králové 2007.
- Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí, Praha 1928.
- Navrátil, M., Almanach československých právníků, Praha 1930.
- Neudorfllová, M., České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci, Janua, Praha 1999.
- Olivová, V., Dějiny první republiky, Karolinum, Praha 2000.
- Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, Praha 1908, sv. 28.
- Pasák, T., Emil Hácha, Rybka Publisher, Praha 2007.

- Pekař, J., Dějiny československé, Akropolis, Praha 1991.
- Pernes, J., Komunistky s fanatismem v srdci, Brána, Praha 2006.
- Peroutka, F., Budování státu III., Praha 1991.
- Pousta, Z., Výuka na právnické fakultě Univerzity Karlovy a pokus o reformu studia v meziválečném období. In: Československé právo právní věda v meziválečném období (1918-1939) a jejich místo ve střední Evropě 5.-9.10.2008, Karolinum, Praha 2010.
- Právničky na universitě a v praxi, Právnický odbor Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Republice československé, Praha 1928.
- Schelleová I., Organizace a činnost notářství, MU PF, Brno 1992.
- Schelleová, I., Advokacie, ŽIVA, Zlín 1994.
- Schelleová, I., Organizace notářství, soudnictví a advokacie, Linde, Praha 1997.
- Skřejpek, M., a kol., Právnický stav a právnické profese v minulosti, Havlíček Brain Team, Praha 2007.
- Skřejpková, P., Antologie československé právní vědy v meziválečném období (1918-1938), Linde, Praha 2009.
- Slovník veřejného práva československého, díl 3., Brno 1934.
- Sommer, O., Reforma právnických studií, Bratislava 1925.
- Stejskal J., Vznik instituce veřejného notářství a její vývoj v zemích českých, Praha.
- Uglow, J., Hendry, M., Dictionary of Women's Biography, Palgrave Macmillan 2005.
- Vaněček, V., Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945, Orbis, Praha 1964.
- Vaněček, V., Malý, K., Prameny k dějinám státu a práva v Československu, Orbis, Praha 1974.
- Veselý, Z., Dějiny českého státu v dokumentech, Victoria Publishing, Praha 1994.
- Weyr, F., Das juristische Doktorat, 1927.
- Wicker, Ch., Unsere Erwahlten, Sozialdemokratische Frauen im Deutschen Reichstag und im Preussischen Landtag 1919 bis 1933, Göttingen 1986.
- Women's Jobs, U.S. Government Printing Office, Washington D.C. 1949.
- Women in print, 1926.

Žena v dějinách Prahy, Praha, Documenta Pragensia, XIII, Praha 2002.

Časopisecká literatura:

Ad Notam, Notářský časopis, jubilejní číslo k 10. výročí obnovy notářství v ČR, Praha, C.H.Beck 2003.

Balík, S., Keller, R., Anděla Kozáková – Jírová, první Češka JUDr. na pražské univerzitě, In: Žena v dějinách Prahy, Documenta Pragensia, XIII, Praha 1996.

Balík, S., Keller, R., Anděla Kozáková – Jírová (1897-1986), Všeprd, č. 1, Praha 1996/1997.

Balík, S.ml., Česká advokacie ve světle právních předpisů z let 1868-1914 a jejich dobového výkladu. In: Právněhistorické studie č. 33, Karolinum, Praha 1993.

Balík, S.ml., Právní předpisy o advokacii v Čechách v letech 1918-1938 a jejich dobová interpretace. In: Právněhistorické studie č. 34, Karolinum, Praha 1997.

Bulletin advokacie, č. 12, Praha 2009.

Carstens, C., Ow von, S., Strange, H., Wolters, R., Frauen im Reichstag, In: Ariadne.Forum für Frauen-und Geschlechtergeschichte, Heft 40, 2001.

Cícha, V., Žena soudcem, In: Soudcovské listy č. 4, Praha 1923.

Česká advokacie, XIX, 1934.

Dnešní postavení absolventek práv, Právník, ročník LXVI, 1927.

Franzl, R., Proti právnickému studiu žen, Ženský svět, č. 15-16, Praha 1919.

Hendrych, S. (Hch.), Krise v advokacii a krise advokacie. Zrušení doktorátu jako podmínky pro provozování advokacie? K osnově zákona o stíhání pokoutníků. Úrychlení agendy. Úprava práva chudých, Česká advokacie, Praha 1935.

Hermann K., Obrana proti katastrofální záplavě advokacie, Česká advokacie, 1934

Horák, O., Ostrůvek v moři komunismu. Lidové noviny, leden 2008, č. 25.

Kozáková-Jírová, A., Ženy a právnická povolání, Všeprd, ročník IV, Praha 1923.

K reformě právnických studií, Právník, roč. 75, Praha 1936.

K reformě právnických studií, Právník, roč. 76, Praha 1937.

- Krcha, K., Žena – soudcem, In: Soudcovské listy č.4, Praha 1923.
- Kryšpín, J., O právnickém studiu žen“, Všechno, č. 1, Praha 1920
- Malý, Žena – soudce, In: Soudcovské listy č. 4, Praha 1923.
- Masnerová, J., První studentky na pražské technice, in: Práce z dějin a vědy, sv. 3. Praha, Arenga 2002.
- Mates, P., Nejvyšší soud v Brně, Revue otevřené kultury, 1991, č. 3.
- Miříčka, A., Jarmila Veselá: Lhůty v trestním řízení, Knihovna sborníku věd právních a státních, Nová řada A. Odbor právně-vědecký, č. 10, Praha 1933, Právník, ročník LXXIII.
- Miříčka, A., Jarmila Veselá: Význam pohnutky a smýšlení pro třídění trestních činů a trestů, Knihovna sborníku věd právních a státních, Nová řada A. Odbor právně-vědecký, č. 2, Praha 1928, Právník, ročník LXVII.
- Musilová, D., Činnost Milady Horákové v sociální oblasti, In: Masarykův lid, ročník VI, č. 3, Praha 2000.
- Národní listy, dne 20.12.1924
- Nové přírůstky do oddělení holocaustu. Zpravodaj, 2001, č. 4.
- Památce Ivana Sekaniny, Lidová demokracie, 31. října 1985.
- Právník, ročník LXIV., Praha 1925.
- Právník, ročník LXXVI, Praha 1937.
- Pražák, J., Dr. Marie Mikulová: Žena v právním řádě československém, Praha 1936.
- Pro připuštění žen ke studiu, In: Naše doba, č. 7, 1900.
- Protokoly ze zasedání II. sjezdu čl. právníků, Všechno, roč. VI., Praha 1925.
- Reforma právnických studií, In: Vědecká ročenka Právnické fakulty MU v Brně 1934/35, Brno 1935.
- Schelle, K., Vznik Československé republiky a státní správa, PHS č. 31, Karolinum, Praha 1990
- Soukup, L., O prozatímní ústavě Československé republiky, Právník č. 127, ÚSP, Praha 1988
- Stieber, M., Právní kontinuita po převratu, In: Naše právo a stát, sborník k šedesátému výročí založení spolku čl. Právníků „Všechno“, Praha 1928

Stompfe A., Neodvislá advokacie podkladem občanské svobody v demokratickém státu, Česká advokacie, XIX, 1934.

Vaněček, V., K reformě právnických studií, Všeohrd, roč. IX., Praha 1928.

Veselá, J., Studium žen na Právnické fakultě UK, Všeohrd , č. 1, Praha 1920.

Všeohrd, č. 1, Praha 1920.

Všeohrd, roč. VIII., Praha 1927.

Všeobecné volební právo žen, In: Ženské listy, roč. 33, č. 12, prosinec 1905.

Všeobecné volební právo žen, In: Ženské listy, roč. 34, č. 1, leden 1906.

Žena a advokacie, Advokátní úředník č. 7, Praha 1915

Ženská revue , roč. I, 1906.

Ženská revue, roč. III., 1908.

Ženská revue, roč. VII., 1912.

Seznam použitých pramenů:

Archívní prameny:

AUK, PF Vídeňské univerzity, prof. sbor, 3.2.1900.,

AUK, PF, prof. sbor, výzva c.k. ministerstvu kultu a vyučování, 29.3.1900, čj. 1571.

AUK, PF, prof. sbor, 26.6.1900, konečná zpráva k čj. 1571.

AUK, PF, Žádost o přijetí na řádné studium č. 86 ze dne 26.10.1908.

AUK, Žádost českých spolků ženských zaslaná PF KU dne 28.1.1912.

AUK, Žádost č. 72533-IV-23 Ministerstva školství a národní osvěty.

AUK, prof. sbor, vyjádření na Žádost č. 72533-IV-23 Ministerstva školství a národní osvěty.

AUK, Žádost č. 72533-IV-23 Ministerstva školství a národní osvěty.

AUK, PF, prof. sbor, 8.11.1918, inv. č. 37, Protokol o schůzi profesorského sboru – studijní rok 1918/19.

AUK, fond Právnické fakulty, inv. č. 437.

AUK, fond PF, Katalogy posluchačů práv z let 1918-1922.

AUK, fond Právnické fakulty, matrika doktorů 1921-1924, sv. 5.

AUK, fond Právnické fakulty, matrika doktorů 1924-1938, index, č. 2634.

Archív ČAK, Jmenný seznam nově přijatých koncipientek 1923-1929, 1929-1933, ČAK, Praha.

Archív ČAK, Jmenný seznam advokátů, ČAK, Praha 1928.

Archív ČAK, Jmenný seznam advokátů, ČAK, Praha 1929.

Archív ČAK, Jmenný seznam nově přijatých koncipientek 1923-1929, 1929-1933, ČAK, Praha.

Archív ČAK, Jmenný seznam advokátů, ČAK, Praha 1938.

Archív ČAK osobní spisy advokátek.

Archív hl. města Prahy, spisovna, materiály Vrchního zemského soudu v Praze.

Archív Ústavu T.G.M. AV ČR, osobní spis JUDr. Ludmily Kloudové-Veselé.

Národní archiv (NA) Praha, fond ŽNR, k. 22, Právní odbor 1925-1939, Jednatelská zpráva za rok 1929.

Národní archiv (NA) Praha, fond ŽNR, k.23. Reformní návrh rodinného práva.

Národní archiv (NA) Praha, fond ŽNR. Stanovisko Ženské národní rady k návrhu občanského zákona, příloha III.

Národní archiv (NA) Praha, fond ŽNR. Korespondence ŽNR k návrhu ministra spravedlnosti na změnu paragrafů 144-148 trestního zákona.

Národní archiv (NA), fond Ministerstva školství a národní osvěty, karton 342. Památník národního písemnictví (PNP), osobní spisy, fotoarchiv, výstřížkový archív.

SOA Plzeň, Policejní ředitelství Plzeň- přihlášky k pobytu (1918-1951).

Ukazatel osobní k tiskům a těsnopiseckým zprávám o schůzích Národního shromáždění Republiky československé za dobu od 14. listopadu 1918 do 15. dubna 1920, Praha 1924.

Právní prameny:

Císařské nařízení 364/1849 ř.z., kterým se přijímá prozatímní advokátní řád.

Zákon č. 96/1868 ř. z., jímžto se uvádí řád advokátský.

Zákon č. 75/1871 ř. z. o zavedení nového notářského řádu, ze dne: 25.7.1871.

Zákon č. 68/1893 ř.z., o právnických a státovědeckých studiích a zkouškách státních.

Výnos c.k.ministerstva kultu a vyučování č. 5385 ze dne 6. 5. 1895.

Výnos c.k. ministerstva kultu a vyučování č. 7155 ze dne 23. 3. 1897.

Císařské nařízení č. 276/1914 ř.z. o dílčí novele (I.) k občanskému zákoníku, ze dne 12.10.1914.

Výnos c. k. ministerstva kultu a vyučování ze dne 18.2.1916.

Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého.

Zákon č. 37/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ústavě.

Zákon č. 75/1919 Sb. z. a n, zákon, kterým vydává se řád volení v obcích republiky Československé.

Zákon č. 278/1919 Sb. z. a n.,o sestavování seznamů porotců.

Zákon č. 299/1919 Sb. z. a n., o lidových soudech cenových.

Zákon č. 567/1919 Sb. z. a n., o lidových soudech pro trestání válečné lichvy.

Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.

Zákon č. 40/1922 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech.

Zákon č. 103/1926 Sb. z. a n., o úpravě platových a některých služebních poměrů státních zaměstnanců (tzv. platový zákon).

Zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., zákon o trestním soudnictví nad mládeží ze dne 11.3.1931.

Vládní nařízení č. 252/1934 Sb. z. a n.

Vládní nařízení č. 136/1940 Sb. z. a n. o právním postavení Židů ve veřejném životě.

Elektronické zdroje:

http://en./Oberlin_College

http://bbk.academia.edu/Matthewweait/Papers/80375/Imagining_Ivy_Williams

http://www.trueknowledge.com/q/elsa_eschelsson_birthday

http://wapedia.mobi/de/Aenne_Kurowski-Schmitz

http://fr.org/Jeanne_Chauvin

<http://memoriahistorica.blogia.com/2004/071103-victoria-kent-siano.php>

http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t2121_00.htm

<http://www.snemovna.cz/eknih/1929ns/se/stenprot/082schuz/s082001.htm>

<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/010schuz/s010001.htm>

<http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/016schuz/s016003.htm>

<http://www.law.muni.cz/edicni/dp08/files/pdf/historie/balik.pdf>

http://Milada_Hor%C3%A1kov%C3%A1

http://www.kpv-cr.cz/_images/horakova/horakova-proces-posledni-hodiny.htm

<http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/002schuz/s002002.htm>

<http://www.jewishmuseum.cz/cz/cz014.htm>

<http://www.terezinstudies.cz/deu/TI/newsletter/newsletter19/vychovatele>

<http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/001schuz/s001001.htm>

<http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/027schuz/s027004.htm>

<http://www.psp.cz/eknih/1969fs/sl/stenprot/005schuz/s005001.htm>

http://libpro.cts.cuni.cz/charta/sekaninova_cakrtova_getruda.htm

Portréty: Právnička a politička Gertruda Sekaninová - Čákrťová. Český rozhlas 6, vysíláno dne 21. 10. 2007 ve 22:10, dostupné online.